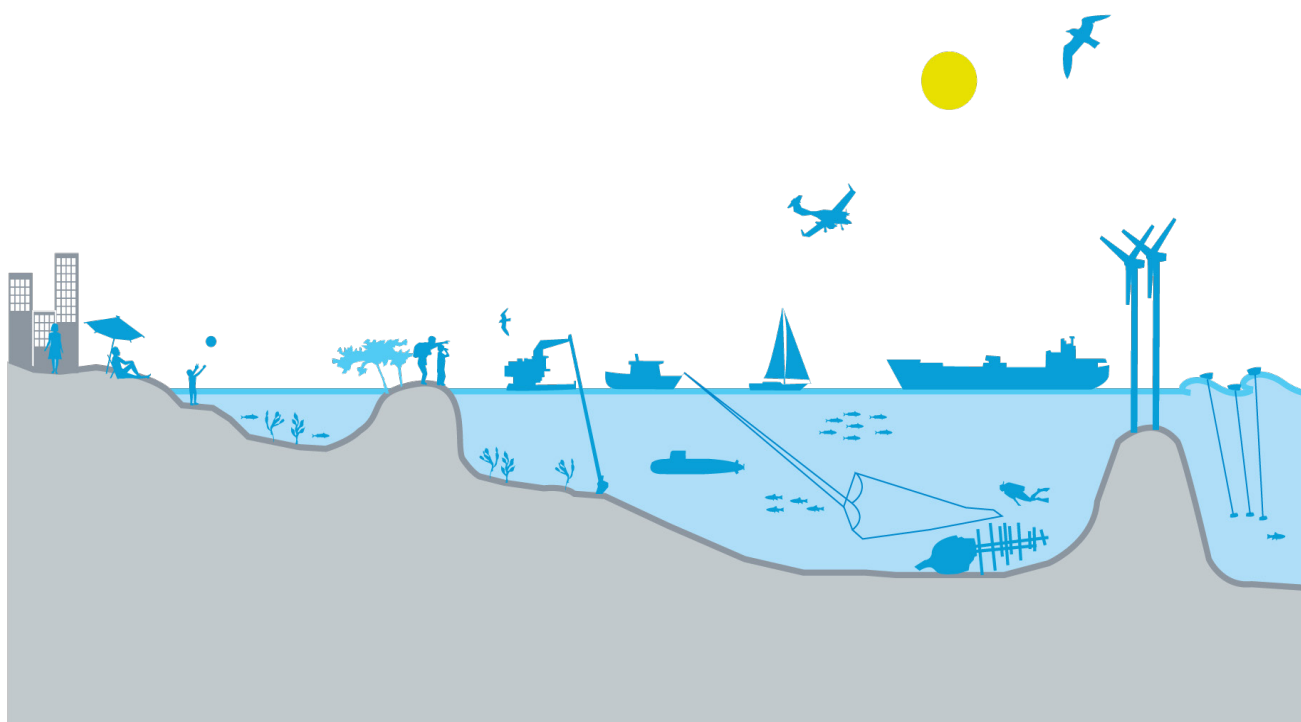

Färdplan havsplanering

Havs- och vattenmyndigheten

Datum: 2016-09-28

Ansvarig utgivare: Jakob Granit

Omslagsbild: Havs- och vattenmyndigheten

Layout: Arkeobild

ISBN 978-91-87967-32-0

Havs- och vattenmyndigheten

Box 11 930, 404 39 Göteborg

www.havochvatten.se

Färdplan havsplanering

Havs- och vattenmyndighetens rapport 2016:21

Förord

Havs- och vattenmyndigheten har tagit fram *Färdplan havsplanering* i syfte att stödja och vägleda arbetet med att utveckla havsplaner samt skapa tydlighet och förankring för den fortsatta planeringsprocessen.

Havs- och vattenmyndigheten har regeringens uppdrag att förbereda och genomföra svensk statlig havsplanering genom havsplaneringsförordning (2015:400). Den 1 september 2014 infördes en bestämmelse i miljöbalken om statlig havsplanering i Sverige som innebär att det ska finnas tre statliga havsplaner – en för Bottniska viken, en för Östersjön och en för Västerhavet. Planerna ska omfatta större delen av territorialhavet och svensk ekonomisk zon. I territorialhavet delar staten planeringsansvar med kommunerna medan den ekonomiska zonen är enbart statens planeringsansvar.

Denna färdplan har beslutats efter ett samråd där centrala myndigheter, länsstyrelser, kommuner, akademi, branschorganisationer och ideella intresseorganisationer gavs möjlighet att ge synpunkter skriftligen. Alla synpunkter och Havs- och vattenmyndighetens hantering av dem finns samlade i en separat samrådsredogörelse som finns på vår webbplats.

I färdplanen fastställs de planeringsmål och planeringsstrategier som ska vägleda arbetet med att utveckla havsplanerna och genomföra miljöbedömning av planerna genom att upprätta en miljökonsekvensbeskrivning i enlighet med miljöbalkens bestämmelser.

Färdplan havsplanering tar bland annat sin utgångspunkt i den nulägesbeskrivning som myndigheten tog fram under 2013–2014 och som gav en uppdaterad lägesbild med tillhörande strategifrågor som planeringsmål och process för havsplaneringsarbetet.

Göteborg 28 september 2016

Björn Sjöberg, chef, Avdelningen för
havs- och vattenförvaltning

LÄSANVISNING	9
Dokumentets disposition.....	9
INLEDNING	10
Havsplanering i havsförvaltningen	10
EU:s ramdirektiv för havsplanering	10
Ny statlig havsplanering	10
Havs- och vattenmyndighetens uppdrag	11
Havsplanernas geografiska avgränsning.....	11
Förberedelser för havsplanering.....	14
FÖRUTSÄTTNINGAR	15
Planering utifrån ekosystemansatsen.....	15
Havs rätt och EU-lagstiftning	15
Allmänna intressen i havsplaneringen	16
Riksentressen.....	17
Kommunernas planering av havet	18
Grannlänternas havsplanering.....	19
Mål och strategier.....	19
Miljö.....	19
Tillväxt och utveckling.....	20
Planeringsbehov.....	22
Sjöfart.....	22
Infrastruktur.....	23
Energiproduktion och energioverföring	23
Utvinning och lagring av material	25
Yrkesfiske.....	25
Vattenbruk och blå bioteknik.....	26
Försvar.....	26
Friluftsliv, fritidsfiske och besöksnäring.....	27
Kulturmiljö.....	27
Natur.....	27
Säkerhet och risker	28
Klimatförändringen – effekter och anpassning.....	29
PLANERINGSPROCESS	31
Planering i cykler.....	31
Deltagande	31
Tidplan.....	32
Arbetssteg och leveranser	32
Framtagande av nulägesbeskrivning	32

Tematisk fördjupning	32
Dialog om planutkast.....	33
Samråd.....	33
Granskning.....	34
Överlämnande till regeringen.....	34
Övergripande upplägg för arbetet	34
Nationell och tematisk samverkan	35
Regionalt arbete och samverkan med kommunerna.....	36
Internationell förankring.....	37
Vetenskaplig kunskap och forskning.....	38
Konsekvensbedömningar.....	38
 INRIKTNING	 39
Planeringsmål	39
Planeringsstrategier.....	43
Tillämpning av ekosystemansatsen.....	43
Rättsliga utgångspunkter.....	44
Planeringsprinciper	45
Tematisk fokusering	46
Avvägning mellan intressen	46
Fördjupningsområden	47
Planalternativ	47
Samspel med andra planer.....	47
Samspel mellan land och hav	48
Planeringens tidsperspektiv.....	49
Planeringsmålen.....	49
Havsplaneområdenas geografiska avgränsning.....	49
Geografiska skalor	49
Planeringsunderlag.....	50
Havsplaneområden	51
Bottniska viken.....	52
Särdrag.....	52
Väsentliga frågor.....	55
Samarbetet med grannländer.....	55
Fördjupningsområden	56
Östersjön.....	56
Särdrag.....	56
Väsentliga frågor.....	59
Samarbetet med grannländer.....	60
Fördjupningsområden	60
Västerhavet	61

Särdrag.....	61
Väsentliga frågor.....	63
Samarbetet med grannländer.....	63
Fördjupningsområden	64
 AVGRÄNSNING AV MILJÖKONSEKVENSBESKRIVNING.....	65
Sammanhang	65
Behovsbedömning.....	65
Avgränsning av miljökonsekvensbeskrivning.....	66
Samråd om avgränsning av miljökonsekvensbeskrivning.....	66
Nationellt	66
Vid betydande miljöpåverkan i annat land.....	66
Havsplaneringens mandat och antaganden om innehåll	67
Havsplaneringens detaljeringsnivå och kunskapsläge kopplat till miljökonsekvensbeskrivning.....	67
Geografisk avgränsning	68
Avgränsning i tid	68
Metodmässig avgränsning	68
Innehållsmässig avgränsning.....	69
Miljökvalitetsmål.....	70
Havsmiljöförordningen/havsmiljödirektivet.....	71
Miljökvalitetsnormer	72
Ekosystemtjänster	74
Alternativavgränsning	75
Nollalternativ.....	75
 BILAGA.....	76
Maritima aktiviteters miljöpåverkan.....	76

Läsanvisning

Detta dokument presenterar Havs- och vattenmyndighetens färdplan för att ta fram förslag till havsplaner. Myndigheten ska överlämna förslag på tre havsplaner som gemensamt täcker Sveriges omgivande havsområde för beslut hos regeringen.

Färdplan havsplanering syftar till att ge myndigheter, kommuner, näringsliv och andra berörda tydlighet kring hur Havs- och vattenmyndigheten avser arbeta med havsplaneringen avseende mål, strategier och en samverkande arbetsprocess.

Dokumentet innehåller även en redogörelse för beslutad avgränsning för miljökonsekvensbeskrivning. Avgränsningen kommer vägleda myndighetens arbete med den miljöbedömning som havsplanerna ska genomgå under havsplaneringsprocessen. Resultatet från den strategiska miljöbedömningen presenteras i en miljökonsekvensbeskrivning för respektive havsplan.

Dokumentets disposition

I *Inledningen* förklaras vad som menas med havsplanering och havsplaneringens i roll förvaltningen av havet. Vidare introduceras den nya svenska havsplaneringen med tillhörande lagstiftning; dess huvuduppgift och syfte, geografiska omfattning och ansvarsfördelning i genomförandet. Även förberedelsearbetet för införande av ny svensk havsplanering redovisas.

I avsnittet *Förutsättningar* redovisas vad havsplaneringsarbetet har att förhålla sig till; ekosystemansatsen som en utgångspunkt för planeringen, havsrätt och EU-lagstiftning, lagstiftning om riksintressen samt samhällsmål och strategier, kommunernas planering av havet enligt Plan- och bygglagen och grannländernas planering.

I avsnittet *Planeringsbehov* ges en sammanfattande bild av nuläge och förväntad utveckling i de maritima sektorerna och i fråga om försvar, natur- och kulturvård och klimat. I avsnittet *Planeringsprocess* redovisas tidplan, process och övergripande upplägg för havsplaneringens genomförande. Här beskrivs också ansvarsfördelning och olika aktörers deltagande i arbetet med att utarbeta förslag till havsplaner.

I avsnittet *Inriktning* redovisas havsplaneringens tio planeringsmål som ska vägleda planeringsarbetet. Vidare redovisas planeringsstrategier där Havs- och vattenmyndighetens tillämpning av ekosystemansatsen presenteras tillsammans med en redogörelse kring hur avvägning mellan intressen och samspillet med andra planer (såväl kommunala som grannländer) och mellan land och hav ska hanteras. I avsnittet anges även tidsperspektiv och geografiska skalor som är aktuella för havsplanerna. Inriktningsavsnittet avslutas med en presentation av respektive havsplanområde som redogör för geografiska, miljömässiga och ekonomiska förutsättningar samt de viktigaste frågorna som havsplaneringen har att hantera.

Färdplanen avslutas med redovisning av den beslutade avgränsningen för miljökonsekvensbeskrivning som ska göras enligt miljöbalken.

Inledning

Havsplanering i havsförvaltningen

Vi är på många sätt beroende av vår gemensamma resurs havet. Vi behöver använda oss av havets tillgångar samtidigt som vi även behöver se till att bevara dem för framtiden. Havet och dess användning förvaltas genom olika typer av regleringar och åtgärder där havsplanering är ett av flera verktyg. Andra verktyg är exempelvis tillstånds- och licensgivning, miljöprövning, regler för hur verksamheter får utföras, inrättande av olika typer av skydd och åtgärder för att nå god miljöstatus inom ramen för havsmiljöarbetet.

Havsplanering hanterar främst de *rumsliga aspekterna* i havsförvaltningen. Havsplaneringen har flera rumsliga dimensioner; utrymmet i och på havsbotten, i vattenpelaren samt på havsytan och utrymmet där ovanför. Det handlar om att i havsplaner, utifrån ett helhetsperspektiv, ge rumsliga förutsättningar för olika typer av verksamheter eller skydd i havet.

Havsplaneringen kan kort beskrivas som en process för att analysera och organisera verksamheter i havsområdena för att uppnå miljömässiga, näringspolitiska och sociala mål. Det handlar om att i en öppen process och med inriktning mot framtiden skapa möjligheter för- och göra nödvändiga avvägningar mellan olika intressen för nyttjande, utveckling och bevarande.

Processen leder fram till havsplaner som i plankarta och i en planbeskrivning visar lämplig användning av havet. I en framtidssyftande planering kan bedömning av lämplig användning variera och förändras över tid. Såväl teknikutveckling som förbättrad kunskap kring havsmiljöns status och hållbar användning av havet ska avspeglas i havsplanerna. Därför är havsplanering en cyklisk och återkommande process.

EU:s ramdirektiv för havsplanering

I juli 2014 beslutade EU om ett ramdirektiv för havsplanering (2014/89/EU) som ska införlivas i medlemsstaternas lagstiftning. Direktivet innebär att medlemsstaterna senast den 31 mars 2021 ska ha upprättat havsplaner. Direktivet är ett ramverk som innehåller minimikrav för medlemsstaternas planering och rör bland annat samspelet mellan land och hav, gränsöverskridande samarbeten, organisering och utbyte av information och allmänhetens deltagande i havsplaneringsprocessen.

Enligt direktivet ska havsplaneringen stödja tillväxt och en hållbar utveckling för havsbaserad energi, sjötransporter, fiske, vattenbruk samt bevarande, skydd och förbättring av miljön. En ekosystemansats ska tillämpas i planeringen så att de maritima verksamheternas belastning på miljön är förenlig med god miljöstatus enligt EU:s havsmiljödirektiv.

Ny statlig havsplanering

Den 1 september 2014 infördes en ny bestämmelse i miljöbalken (4 kap. 10§) om statlig havsplanering i Sverige som innebär att EU:s ramdirektiv införs i nationell lagstiftning. Havsplaneringsförordningen (2015:400) reglerar genomförandet av

havsplaneringen. Förordningen slår fast att havsplanernas utformning ska bidra till god miljöstatus och hållbart nyttjande av havets resurser genom att främja samexistens mellan både nuvarande- och framtida verksamheter. Förslag till havsplaner ska utformas så att planerna integrerar näringspolitiska mål och sociala mål samt miljömål. I förordningen finns även bestämmelser om geografisk avgränsning, havsplanernas innehåll, ansvar för genomförande, samråd och samverkan i förslagsarbetet samt uppföljning och översyn.

Huvudsyftet med havsplanerna är att tydliggöra hur olika havsområden kan användas. Havsplanering är en tvärsektoriell rumslig planering där avvägningar mellan olika intressen och områden för nyttjande görs utifrån politiska målsättningar och givna förutsättningar som natur, tillståndsgiven verksamhet och internationell lagstiftning. Havsplanen ska ge uttryck för statens samlade syn på hur havsområdena bör förvaltas och planerna innebär ställningstagande till hur olika allmänna intressen ska beaktas. Planerna blir även ett viktigt verktyg för utvecklingen av havsanknutna näringar inte minst genom att öka förutsägbarheten för aktörer som avser bedriva verksamhet till havs.

En utgångspunkt för havsplaneringen är hänsyn till ekosystemens förutsättningar för att trygga de värden som är grund för näringar som exempelvis turism eller yrkesfiske. Havs- och vattenmyndigheten tillämpar därför en ekosystemansats i vårt arbete. (Se vidare i avsnitt *Förutsättningar och Planeringsstrategier*.)

Havs- och vattenmyndighetens uppdrag

Enligt förordningen ska Havs- och vattenmyndigheten ta fram förslag till havsplaner med hjälp av berörda länsstyrelser och med stöd från centrala myndigheter som ska bistå med underlag för planeringen. Havsplanen ska redovisa vilka områden som är av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken och andra allmänna intressen av väsentlig betydelse och vid behov ge förslag på avvägningar mellan intressen med anspråk inom samma geografiska område.

De kommuner, regionplaneorgan, kommunala samverkansorgan och landsting som kan komma att beröras ska ges möjlighet att medverka i förslagsarbetet så att hänsyn kan tas till lokala och regionala förutsättningar och behov. Myndigheten ska verka för samarbete med andra länder och för att de svenska havsplanerna samordnas med andra länders havsplaner.

Genom tydlig rumslig samordning av havsanknutna verksamheter och intressen underlättas förvaltningsarbete inom exempelvis miljöprövning, fiske reglering och områdesskydd.

Havsplanernas geografiska avgränsning

Det ska finnas havsplaner för vart och ett av områdena Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet (figur 1). Havsplanerna ska omfatta Sveriges ekonomiska zon och svenskt territorialhav från en nautisk mil (1 852 meter) utanför den svenska baslinjen med undantag av fastighetsindelad vatten. Kommungränsen mellan Östhammars och Norrtälje kommuner utgör avgränsning i havsområdet mellan Bottniska vikens och Östersjöns havsplaneområde. Den södra kommungränsen mellan Helsingborg och Höganäs kommuner utgör avgränsning mellan Östersjöns och Västerhavets havsplanområden.

Figur 1. Havsplaneområden.

Om det behövs för att uppnå havsplanens syfte kan Havs- och vattenmyndigheten ta fram förslag till föreskrifter om förbud mot- eller begränsningar för verksamheter eller åtgärder inom ett havsplanerat område. Havsplanerna och eventuella föreskrifter beslutas av regeringen.

I propositionen Hushållning med havsområden (2013/14:186) motiveras möjligheten att föreslå föreskrifter med att strävan efter god samordning av verksamheter till havs i vissa fall kan innebära avvägningar där samexistens inte bedöms som möjlig. Om konkurrerande intressen anses störa varandra på ett så påtagligt sätt bör havsplanerna ha möjlighet att föreslå begränsningar

för, eller exkludering av, ett intresse inom området. Tillämpning av föreskrifter gäller enbart i fall där andra reglerande åtgärder som exempelvis områdesbestämmelser enligt miljöbalken inte är möjlig. Genom att havsplanerna ska bidra till hållbar utveckling kan föreskrifter avse såväl skydd och bevarande av natur som främjande av ekonomisk och social användning av havet.

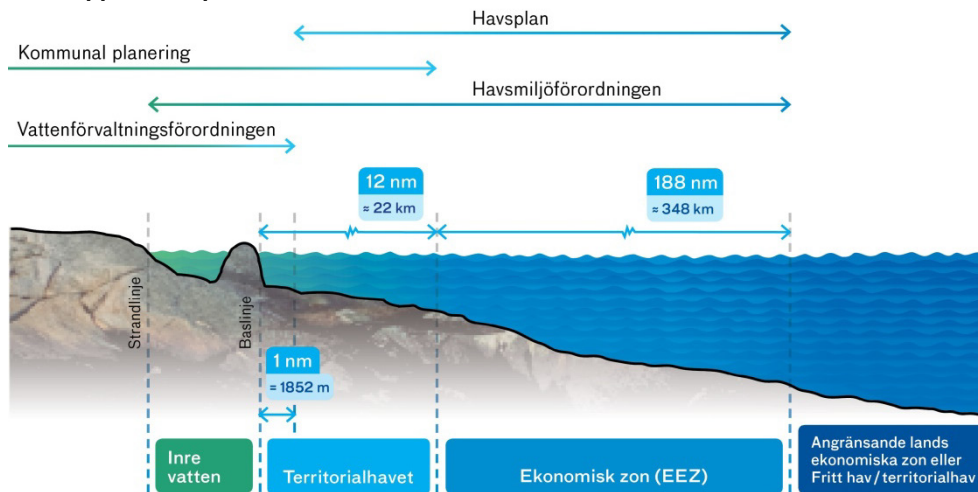
Sedan tidigare ska kommunerna enligt PBL, plan- och bygglagen (2010:900), ha en översiktsplan för hela kommunen, dvs. även omfattande det havsområde (inre vatten och territorialhav) som finns inom kommunens gränser. Genom havsplaneringsförordningen har kommunerna och staten sedan 2015 ett överlappande planeringsansvar i större delen av territorialhavet (figur 2). I propositionen beskrivs bakgrunden till den gränsdragning som innebär överlapp mellan statlig och kommunal planering:

”De intressen som behandlas i en havsplan är i stor utsträckning av regional, nationell eller internationell natur. Exempel på intressen som ska vägas mot det kommunala självstyrelseintresset är en mer sammanhållen planering, ökad förutsägbarhet för olika intressenter och aktörer och möjligheten till samordning av internationellt arbete” (Regerings proposition 2013/14:186; Hushållning med havsområden, s. 30–31)

Överlappet innebär att statlig och kommunal planeringsnivå möts inom en geografisk zon i territorial havet. Detta kan innebära att skillnader mellan kommunala och statliga planeringsintressen i den överlappande zonen kan uppkomma. En potentiell målkonflikt skulle här kunna vara när ett utpekat riksintresse för försvar finns inom samma område som en kommunal plan pekar ut som lämpligt för vindkraftsutbyggnad. Överlappet innebär en utmaning för statlig och kommunal planering gällande samverkan och dialog i framtida planering. Genom god samverkan mellan stat och kommun kan framtida målkonflikter mellan planeringsnivåerna minimeras.

Den överlappande zonen kan även innebära att statliga havsplaner kan bidra till att utveckla och förstärka kommunernas planering av kustzon och territorialhav. För att förstärka arbetet i och samarbete mellan kommuner kring havsplanering har Havs- och vattenmyndigheten initierat en möjlighet för kommunerna att ansöka om ekonomiskt bidrag, så kallat KOMPIS-bidrag. Stödet ska förstärka kommunernas kapacitet att följa, möta upp och lämna synpunkter på förslag i den statliga planeringen. Stödet ska även bidra till ökad planering av kommunens havsområde och stödja mellankommunal samverkan.

Överlapp mellan planer

Figur 2. Planeringsansvar och miljölagstiftning för havet.

Förberedelser för havsplanering

Havs- och vattenmyndigheten och kustlänsstyrelserna hade under 2012–2014 regeringsuppdrag att förbereda den statliga havsplaneringen. Länsstyrelserna i Västernorrlands, Kalmar och Västra Götalands län har haft en samordnande funktion för samtliga kustlänsstyrelser inom respektive havsplaneområde. Länsstyrelsen i Västra Götaland har även haft i uppdrag att utveckla det gemensamma länsstyrelsearbetet med IT-system och datainsamling och bearbetning för havsplanering.

Som ett led i genomförande av regeringsuppdraget har Havs- och vattenmyndigheten utarbetat en nulägesbeskrivning (Rapporten *Havsplanering – Nuläge 2014*) som ger en bild och analys av havens ekosystem och funktion samt olika sektors användning och anspråk på havet. I första hand baseras nulägesbeskrivningen på underlag från centrala myndigheter, länsstyrelser och kommuner, men även intresseorganisationer och forskningsinstitutioner var välkomna att bidra med underlag. På begäran fick Havs- och vattenmyndigheten in sektorrapporter från centrala myndigheter, liksom regionala rapporter för respektive havsplaneområde från länsstyrelsen.

För att inhämta synpunkter och kvalitetssäkra nulägesbeskrivningen organiserade Havs- och vattenmyndigheten och länsstyrelserna ett stort antal möten och workshoppar runt om i Sverige. Havs- och vattenmyndigheten erbjöd även möjlighet att lämna synpunkter på den preliminära nulägesbeskrivningen via webben under en period. Utifrån inkomna synpunkter reviderades och fastställdes den slutliga rapporten i mars 2015.

Parallellt med arbetet med nulägesbeskrivningen har ett flertal stödjande underlag tagits fram, som bland annat rör verktyg och metodik i havsplaneringen, erfarenheter från internationella projekt, intressentanalys för havsplaneringen, samhällsekonomisk konsekvensanalys, ekosystemansatsens tillämpning samt förvaltning och planering av havet ur ett historiskt perspektiv.

Havs- och vattenmyndigheten har utvecklat kontakter med Sveriges grannländer, genom såväl bilaterala möten som formella samarbeten och gemensamma projekt.

Förutsättningar

Planering utifrån ekosystemansatsen

Ekosystemansatsen är en utgångspunkt i EU:s havsplaneringsdirektiv och den svenska havsplaneringsförordningen (2015:400) anger att Havs- och vattenmyndigheten ska tillämpa en ekosystemansats i arbetet att utarbeta havsplaner. Även inom EU:s havsmiljöarbete och gemensamma fiskeripolitik tillämpas en ekosystemansats.

Ekosystemansatsen är en internationell strategi för bevarande av naturvärden, hållbart nyttjande och rättvis fördelning av naturresurser. Målet är att säkerställa att användning av ekosystemen sker utan att äventyra deras långsiktiga fortlevnad avseende deras struktur, dynamik och funktion.

Tillämpning av ekosystemansatsen i Sveriges havsplanering innebär bland annat att under planeringsprocessen löpande återkoppla till den miljömässiga målbilden för god miljöstatus som ges inom ramen för havsmiljöförordningen (2010:1341). Havsmiljöförordningens målbild återspeglas i havsplaneringsförordningen (2015:400) där det fastslås att havsplaneringen ska bidra till att god miljöstatus nås och upprätthålls i Sveriges havsområden.

Havsplaneringen behöver alltså ta hänsyn till aspekter som krävs för att miljö kvalitetsnormerna (HVMFS 2012:18) ska kunna följas. I havsplaneringsprocessen görs analyser av hur olika verksamheter kan påverka havsmiljön. Därför är en av huvuduppgifterna för den miljöbedömning som ska göras i planeringen att peka på möjligheter att bidra till god miljöstatus samt att bedöma vilken betydande påverkan olika användning av havet kan medföra.

Miljöbedömningen är en arbetsprocess som leder fram till miljökonsekvensbeskrivningar av förslagen till havsplaner. Ett tidigt skede i miljöbedömningen är att bestämma avgränsning för miljökonsekvensbeskrivning i fråga om innehåll och fokus. Färdplanen presenterar den beslutade avgränsningen för havsplanernas miljökonsekvensbeskrivningar och redovisar de bakomliggande miljömässiga bedömningsgrunderna i avsnitt *Avgränsning av miljökonsekvensbeskrivning*.

En annan del i tillämpning av ekosystemansatsen är att genom samhällsekonomisk analys värdera de marina ekosystemtjänster vi får från havet. Analyserna utgör en viktig grund för de avvägningar som ska göras. I havsplaneringen måste hänsyn tas till olika verksamheters beroende av och påverkan på ekosystemtjänster. Havs- och vattenmyndighetens rapport *Tillämpning av ekosystemansatsen i havsplaneringen* (2012:14) ger en bredare bild av hur myndigheten tolkar ekosystemansatsen i förhållande till havsplaneringen. Hur ekosystemansatsen kommer till uttryck i arbetet presenteras under avsnitt *Inriktning*.

Havs rätt och EU-lagstiftning

Vid planering av havsområdena måste Sverige förhålla sig till både folkrätten och EU-rätten som ger möjligheter och begränsningar när det gäller Sveriges planering av olika användningar av havet. En havsplan kan inte begränsa en verksamhet eller ett intresse utöver vad som följer av havsrätten.

Förenta Nationernas havrättskonvention, UNCLOS (SÖ: 2000:1) reglerar avgränsningen mellan ländernas maritima zoner (inre vatten, territorialhav, angränsande zon och ekonomisk zon) och vilka rättigheter och skyldigheter länderna har i de olika zonerna. Sverige har ratificerat UNCLOS och har fastlagt de nationella gränserna i nationell lagstiftning genom lagen om Sveriges sjöterritorium (1966:374) och lagen om svensk ekonomisk zon (1992:1140).

Vad gäller indelningen i maritima zoner så sträcker sig territorialhavet maximalt 12 nautiska mil från de så kallade baslinjerna. Den ekonomiska zonen utgör området utanför, dock maximalt 200 nautiska mil från baslinjerna. En nautisk mil motsvarar 1 852 meter. Det svenska territorialhavet och den ekonomiska zonen har varierande utsträckning beroende på var de möter andra länders gränser eller zoner.

Det finns möjlighet att inrätta en angränsande zon som sträcker sig maximalt 24 nautiska mil från baslinjerna. Sverige har ännu inte inrättat en sådan zon. Den statliga utredningen, havsgränsutredningen, föreslog i februari 2015 att en angränsande zon ska inrättas (SOU 2015:10). Utredningens förslag är under beredning i regeringskansliet.

I territorialhavet har Sverige suveränitet, vilket innebär obegränsad rätt att reglera olika verksamheter, med undantag av andra staters rätt till oskadlig genomfart med fartyg. I ekonomisk zon har Sverige suverän rätt att utforska, utnyttja och förvalta naturtillgångar i vattnet och på havsbotten och dess underlag. Sverige har även jurisdiktion när det gäller skyddet och bevarandet av den marina miljön, uppförande och användning av konstgjorda öar och andra anläggningar, samt naturvetenskaplig forskning. Genom Sveriges medlemskap i EU har fiskeregleringen överförs till EU inom ramen för EU:s gemensamma fiskeripolitik. EU har dock delegerat viss reglering till medlemsstaterna.

I svensk ekonomisk zon har andra stater frihet till sjöfart, överflygning samt att lägga ut undervattenskablar och rörledningar. Om Sverige inrättar en angränsande zon i den ekonomiska zonen har vi bland annat rätt att skydda arkeologiska och historiska fynd.

Sverige har suverän rätt till kontinentalsockeln med avseende på naturresurser, dvs. rätt till utvinning av mineraler och icke-levande material.

När det gäller frågor som rör havet är utgångspunkten de rättigheter och skyldigheter som följer av havsrätten. Dock har även EU-lagstiftning som rör miljö och olika sektorer påverkan på havsplaneringen. De EU-direktiv på miljöområdet som har störst betydelse för havsplaneringen är havsmiljödirektivet, art- och habitatdirektivet, fågeldirektivet, vattendirektivet samt de båda direktiv som reglerar miljöbedömningar och miljökonsekvensbeskrivningar. När det gäller de havsrelaterade sektorerna är EU:s transport- och sjöfartspolitik, energipolitik och den gemensamma fiskeripolitiken väsentliga. De olika EU-lagstiftningarna är utgångspunkten för EU:s havsplaneringsdirektiv.

Allmänna intressen i havsplaneringen

I 4 kap 10 § miljöbalken anges att syftet med havsplanerna är att bidra till en långsiktigt hållbar utveckling. Havsområden ska, likt alla mark- och vattenområden, användas för det eller de ändamål som de är mest lämpade för med hänsyn till områdenas beskaffenhet, läge och föreliggande behov. Företräde ska ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning ur

ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt. Enligt förarbetena till havsplaneringslagstiftningen är havsplaneringens främsta uppgift en vägning av olika allmänna intressen av väsentlig betydelse, inklusive riksintressen.

I PBL, plan- och bygglagen, beskrivs vad som räknas som allmänna intressen i kommunal planering. Allmänna intressen i kommunal planering är bland annat natur- och kulturaspekter, hänsyn till omgivningen och behov av teknisk försörjning.

Även i miljöbalken redovisas allmänna intressen. En del av dessa intressen kan också vara av riksintresse. Riksintresse kan gälla områden som är skyddsvärda på grund av sina speciella natur- och kulturvärden och områden eller anläggningar som är av betydelse för ett speciellt nyttjande, exempelvis områden för sjöfart, energi, yrkesfiske, försvar och kommunikation. Även allmänna intressen i miljöbalken som inte kan utgöra riksintressen, exempelvis områden för vattenbruk, kan vara viktiga i havsplaneringen.

Riksintressen

Vilka områden eller anläggningar som kan omfattas av riksintresseanspråk eller kan vara av riksintresse framgår av 3 och 4 kapitlen i miljöbalken. Ett riksintresse väger tyngre än andra allmänna intressen vid en avvägning i den fysiska planeringen. Riksintressets värde eller betydelse får inte påtagligt skadas eller dess tillkomst eller nyttjande försvåras.

I 3 kap. miljöbalken regleras de verksamhetsanknutna hushållningsbestämmelserna. Flera myndigheter har enligt förordning (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden ansvar att peka ut områden som de bedömer vara av riksintresse. I dagsläget finns det riksintresseanspråk i havet utpekade för yrkesfiske, kommunikation (sjöfart), totalförsvarets anläggningar, energi samt naturvård och friluftsliv. Ett riksintresseanspråk innebär inte alltid ett förbud mot andra åtgärder i eller i närheten av området, men däremot att dess värden ska skyddas i planeringen.

I många områden finns överlappande riksintresseanspråk och olika användning kan vara i konflikt med varandra. Vid motstridiga riksintresseanspråk i ett område ska havsplaneringen göra en noggrann avvägning mellan intressena och prioritera det intresse som bäst främjar en långsiktig hushållning med havet. I havsplanens planbeskrivning presenteras både befintliga allmänna intressen av väsentlig betydelse och riksintressen i havet. I enlighet med havsplaneringsförordningen (2015:400), prioriteras, avvägs och redogörs för de områden som är av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken och för andra allmänna intressen av väsentlig betydelse. De avvägda intressena redovisas på havsplanens plankarta och motiveras i tillhörande planbeskrivning. Enligt miljöbalken väger totalförsvarets riksintressen tyngre än andra riksintressen vilket kommer påverka de avvägningar som görs inom havsplaneringen.

Havsplanernas redovisning av riksintressen kan således komma att avvika från de riksintresseanspråk som meddelats av sektorsmyndigheterna (se även under *Avvägning mellan intressen* i avsnitt *Planeringstrategier*). Länsstyrelsen har uppsikt inom respektive län över hushållningen med mark och vattenområden. För ett område som omfattas av en beslutad havsplan ska länsstyrelsens arbete grundas på vad som följer av planen.

I 4 kap. miljöbalken finns de geografiskt anknutna hushållningsbestämmelserna. Områden som har särskilt stora värden när det gäller natur- och kulturvård, turism och friluftsliv anges direkt i 4 kap. och dessa områden är i sin helhet av riksintresse. Det gäller bland annat större kust- och skärgårdsområden som inte får utsättas för exploatering som påtagligt skadar deras värden. Här ingår även Natura 2000-områden. Samtidigt hindrar inte bestämmelserna utförande av anläggningar för totalförvaret eller utveckling av befintliga tätorter eller av det lokala näringslivet i de här områdena. Det kan också vara möjligt att utvinna fyndigheter av ämnen eller material om det finns särskilda skäl.

Havsplanerna ska vara förenliga med 4 kap miljöbalken. Boverket har uppsikt över de områden som omfattas av 4 kap. 1–7 §§ miljöbalken.

Kommunernas planering av havet

Kommunerna har enligt plan- och bygglagen planeringsansvar för Sveriges territorium, vilket även innefattar inre vatten och territorialhav. Genom havsplaneringens införande i Sverige finns 65 kommuner där planeringsansvar överlappar mellan kommunen och staten i territorialhavet. Ytterligare ett 20-tal kommuner har kust mot havet, men inte havsområden som ingår i de statliga havsplaneområdena.

I översiktsplaner redovisar kommunerna hur man vill främja en långsiktig god utveckling när det gäller bebyggelse och mark- och vattenanvändning i övrigt. Översiktsplanen är grunden för kommunernas rätt att själva besluta om detaljplaner och tolka innebörden i allmänna intressen. Översiktsplanen ska både vara strategisk och vägledande för vardagsbesluten i plan- och byggärenden. Den fungerar därmed som kommunens verktyg i den interna handläggningen och samordningen samt i dialogen med andra aktörer i samhällsbyggandet. I arbetet med den statliga havsplanering finns avsikten att vara en aktiv aktör i dialogen med kustkommunerna, till exempel hur verksamheter på land påverkar havet och användningen av havet och tvärtom.

Översiktsplanen är också ett viktigt underlag vid överprövning och för verksamhetsutövare som letar lämplig plats för sin verksamhet.

Få kommunala översiktplaner innehåller i dagsläget tydliga ställningstaganden i havsområdet. Områden nära land och i kustzon behandlas oftare i planerna än områden längre ut i territorialhavet. Ställningstagande görs ibland mellan intressen, men konsekvensutreds inte förrän projekt ska genomföras. Införandet av statlig havsplanering kan därmed förbättra beslutsunderlagen för den kommunala planeringen då havsplanerna innehåller förslag på avvägningar med tillhörande konsekvensanalyser på en övergripande och strategisk nivå.

Bland havsrelaterade planeringsexempel på kommunal nivå finns tematiska tillägg till översiktsplaner avseende havsbaserad vindkraft. Lomma kommun har sedan 2006 en fördjupad översiktsplan av sin kustzon och i Norra Bohuslän pågår arbete med att ta fram en gemensam blå översiktsplan för fyra kommuner. I Stockholms län finns regionplanering enligt PBL och Stockholms landsting har ställningstaganden i sin regionplan som rör skärgårdsmiljöerna. Göteborgs-regionens kommunalförbund är ett regionplaneorgan enligt PBL utsett av regeringen, som har tagit fram en förstudie om mellankommunal kustplanering.

Grannländernas havsplanering

Sveriges grannländer har kommit olika långt när det gäller planering av havsområdena. Inom Helsingforskommissionen, Helcom, finns en överenskommelse om att det ska finnas samstämmig planering i Östersjön på plats senast 2020, medan havsplaneringsdirektivet anger mars 2021.

Sedan 2003 har det genomförts flera gränsöverskridande projekt för Bottenhavet, Norra Kvarken, Östersjön liksom Nordsjön, Skagerrak och Kattegatt för att förbereda införande av havsplanering. I Havs- och vattenmyndighetens rapporter *Erfarenheter från Plan Bothnia och BaltSeaPlan* (2013:3) och *Lärdomar av genomförda projekt med relevans för havsplanering* (2014:24) sammanfattas, analyseras och bedöms projekt med relevans för svensk statlig havsplanering. Dessutom pågår tre projekt som direkt rör Sveriges planering, nämligen Baltic SCOPE (2015–2017), Baltic LINES (2016–2019) och NorthSEE (2016–2019).

I Sveriges omgivning har Litauen och Tyskland färdiga havsplaner. Tyskland ska påbörja en översyn av de havsplaner som funnits sedan 2009 avseende den ekonomiska zonen. I Lettland bearbetas ett förslag till havsplan som varit på samråd. Estland har inlett havsplanering medan Danmark är i uppstart efter att havsplaneringsdirektivet införlivats i dansk lagstiftning sommaren 2016. Finland har en regional planering av territorialhavet och i juni 2016 antogs nationell lagstiftning för havsplanering. I Polen införlivades havsplaneringen i nationell lagstiftning i slutet av 2015 och arbetet med att utforma havsplanerna inleds hösten 2016.

Norge har sedan 2013 förvaltningsplaner för alla sina havsområden. I de norska förvaltningsplanerna ingår även miljöfrågor som i Sverige och EU ingår i havsmiljödirektivet. Ryssland har gjort vissa förberedelser för havsplaneringslagstiftning.

Ansvaret för havsplaneringens genomförande skiljer sig åt mellan länderna där exempelvis Tysklands havsplanering genomfördes på regional nivå i berörda bundesrepubliker. I avsnitt *Inriktning* presenteras respektive havsplanområde utifrån bland annat vilka gränsöverskridande frågor som finns att hantera och ta hänsyn till i den svenska havsplaneringen.

Mål och strategier

Havsplanerna ska bidra till en hållbar utveckling. Genom att ta avstamp i en ekosystemansats har havsplaneringen en strategi för att i arbetet främja hållbar utveckling utifrån olika globala, europeiska, nationella, regionala samt lokala mål.

Miljö

Av 16 svenska miljökvalitetsmål är det främst Hav i balans samt levande kust- och skärgård, Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö, Ingen övergödning och Ett rikt växt- och djurliv som är centrala för havsplaneringen. Målet Hav i balans, samt levande kust och skärgård innebär att Västerhavet och Östersjön (inklusive Bottniska viken) ska ha en långsiktig hållbar produktionsförmåga och att den biologiska mångfalden bevaras. Kust och skärgårdsmiljöer ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska

skyddas mot ingrepp och andra störningar. Centralt i miljökvalitetsmålet är att åstadkomma ett hållbart nyttjande av havsmiljön och dess resurser.

Miljökvalitetsmålen beskrivs av ett antal preciseringar. Några preciseringar är särskilt relevanta för havsplaneringen. Det gäller exempelvis bevarade ekosystemtjänster, gynnsam bevarandestatus, hotade arter, fungerande grön infrastruktur, värnande av friluftslivet och bevarade kultur- och naturvärden. Vidare är även preciseringar om god miljöstatus enligt havsmiljöförordningen (2010:1341) och god kemisk- och ekologisk status enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) av vikt för havsplaneringen. Havsmiljöförordningen syftar till att uppnå god miljöstatus i EU:s havsområden senast 2020. För Sveriges havsområden har Havs- och vattenmyndigheten genom föreskrifter beslutat om vad som kännetecknar god miljöstatus och fastställt miljökvalitetsnormer med indikatorer (HVMFS 2012:18). Myndigheten har även fastställt ett miljöövervakningsprogram. Ett åtgärdsprogram för att nå god miljöstatus har beslutats under 2015.

Havsplanering är ett verktyg för att anpassa användningen av havet så att utvecklingsbehov tillgodoses samtidigt som miljömålen, inklusive god miljöstatus enligt havsmiljöförordningen nås och upprätthålls. Havsplaneringen ska stödja genomförande av havsmiljöförvaltningen genom att ta hänsyn till målen om god miljöstatus samt att genom rumslig planering främja god miljöstatus (figur 3). I åtgärdsprogrammet för havsmiljön finns åtgärder där havsplaneringen har en betydelsefull roll, exempelvis att understödja ett förstärkt och utvidgat marint områdesskydd som är sammanhängande, funktionellt och ekologiskt representativ. Vidare kan framtagande av vägledning kring havsmiljörelaterade miljökonsekvensbeskrivningar och kommunal havs- och kustplanering, knytas till havsplaneringens uppgifter.

Inom ramen för vattenförvaltningsförordningen (2004:660) finns det på motsvarande sätt mål i sötvatten och kustområdet. För närvarande pågår beredning av förslag till nytt åtgärdsprogram för perioden 2016–2021.

Internationella miljömål som berör havsplaneringen är bland annat de överenskommelser som träffats avseende regionala havskonventioner, exempelvis Helcoms *Aktionsplan för Östersjön* samt mål framtagna inom Ospar för Nordostatlanten. EU:s Östersjöstrategi har som övergripande mål *Rädda havsmiljön, Länka samman regionen* och *Öka välståndet* som på olika sätt relaterar till havsplaneringen. Till stöd för målen finns en särskild handlingsplan som stödjer genomförande av ett beslut taget inom Helcom om att havsplaner ska finnas på plats i Östersjöområdet senast 2020.

Tillväxt och utveckling

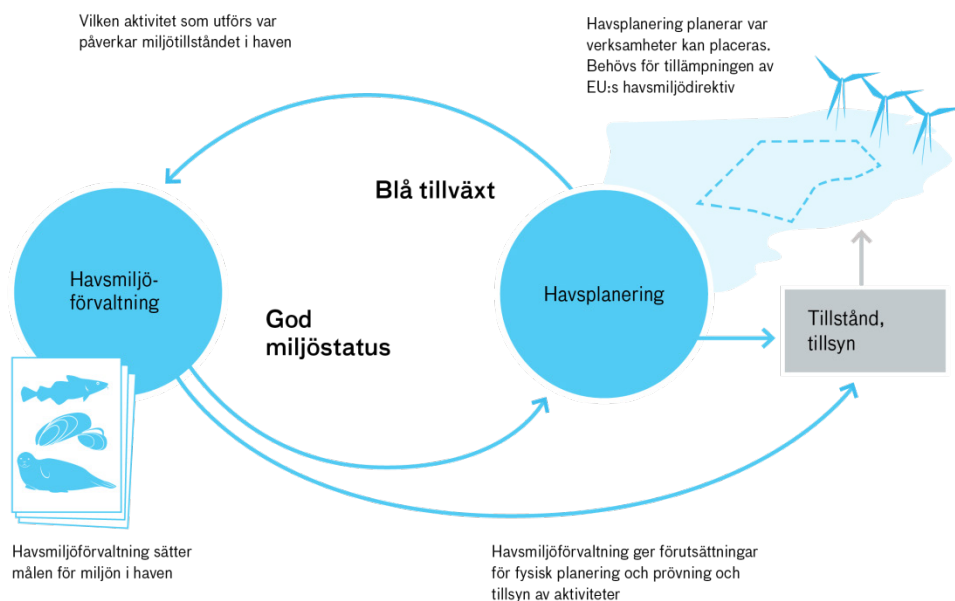
Det övergripande målet för den svenska näringspolitiken är att stärka Sveriges konkurrenskraft och skapa förutsättningar för ökat antal jobb i fler och växande företag. Politiken ska bidra till att uppnå EU:s strategi för tillväxt och sysselsättning, EU2020. Strategin inbegriper frågor som skydd av biologisk mångfald, ökad energiomställning och utveckling av nya miljövänligare produktionsmetoder som kan kopplas till användning av havet och därmed havs-

planeringens uppdrag.¹ Inom såväl ökad energiomställning som utveckling av miljövänligare produktionsmetoder finns goda möjligheter att bidra till uppfyllnad av de sysselsättningsmål som havsplanerna ska bidra till.

I augusti 2015 beslutade regeringen om en svensk nationell maritim strategi. Strategin innehåller regeringens vision för utveckling inom de maritima näringarna och lyder: *”Konkurrenskraftiga, innovativa och hållbara maritima näringar som kan bidra till ökad sysselställning, minskad miljöbelastning och en attraktiv livsmiljö”*. Visionen vilar på tre likställda perspektiv: *Hav i balans, Konkurrenskraftiga maritima näringar* och *Attraktiva kustområden*. De kommande havsplanerna lyfts fram som ett viktigt instrument för att styra utvecklingen i de svenska yttre havsområdena. Strategin omfattar och integrerar många politikområden; exempelvis näringspolitik, politik för regional tillväxt, sektorpholitik som rör havet och dess användning och miljöpolitik. Strategin utgör därigenom ett instrument för att genomföra en svensk integrerad havspolitik.

I det svenska regionala tillväxtarbetet ingår att ta fram och genomföra en regional utvecklingsstrategi (RUS), som innehåller visioner, mål och långsiktiga prioriteringar för utvecklingen i respektive län. Utvecklingsstrategierna tas fram av regionalt utvecklingsansvariga aktörer som, beroende på län, utgörs av länsstyrelser, landsting (region), kommun eller samverkansorgan. Bland politikområden som RUS behandlar är klimat och energi, transport, fiskeri, friluftsliv och säkerhets- och försvarsområden där specifika mål har relevans för havsplaneringen.

EU-kommissionen tagit fram en strategi för blå tillväxt med syfte att stärka tillväxten inom de sektorer som på olika sätt nyttjar havets resurser. Strategin fokuserar särskilt på utveckling av vattenbruk, förnybar havsbaserad energi, turism, marin bioteknik och utvinning av mineraler.

Figur 3. Hur havsmiljöförvaltning och havsplanering hänger ihop.

¹ http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/sustainable-growth/index_sv.htm

Planeringsbehov

Intresset för att nyttja våra havsområden ökar. Ökningen väntas fortsätta och präglas av en mångfald av verksamheter, värden och anspråk. Som exempel är ett dominerande framtidsscenario inom både sjöfarten och yrkesfisket att fartygen blir större. Inom sjöfarten väntas dessutom mängden trafik öka, något som ger utmaningar i riskhantering och i vissa passager.

Utvecklingen för sjöfarten och yrkesfisket sker parallellt med en förväntad ökning av fasta installationer, i form av vindkraft, vågkraft och vattenbruk. De fasta installationerna väntas komma som ett resultat av politiska ambitioner om att använda havet för energiomställning och förnyelsebara bränslen. Fasta installationer kan i framtiden konkurrera med sjöfarten och yrkesfisket om ytan i vissa geografiska områden till havs.

Sammantaget väntas ett ökat tryck på havets resurser. Med ett ökat tryck förväntas risken för intressekonflikter öka. Dessa konflikter kan väntas ha tydliga regionala och lokala skillnader, där exempelvis ökad urbanisering påverkar kustkommuner på olika sätt.

Samtidigt finns flera miljöutmaningar i havet som exempelvis hanteringen av övergödning, effekter av miljöskadliga och farliga ämnen samt en förändrad biologisk mångfald. Mot denna bakgrund blir behovet av havsplanering som verktyg tydligt. I havsplaneringen ska befintliga och nya förväntade sektorintressen behandlas i ett helhetsperspektiv som fångar kumulativa effekter och andra konsekvenser för utvecklingen i både Sverige och våra grannländer. Samtidigt vilar klimatförändringen och dess svårfångande effekt på framtida naturresurser, ekonomi och samhällsliv som en viktig övergripande samhällsutmaning som havsplaneringen måste förhålla sig till i både planering och konsekvensanalys. Genom arbetet med att ta fram de första havsplanerna påbörjas ett tvärsaktyg kunskapsuppbyggande som även ökar förståelsen kring förutsättningar och konsekvenser i nyttjandet av havet.

För att ge en närmare bild av vad som ska hanteras i havsplaneringen sammanfattas här planeringsbehov utifrån nuläget och förväntad utveckling i de maritima sektorerna, förvaltningsområdena natur- och kulturvård samt klimat och klimatförändringen som utmaning.

Underlagen till detta avsnitt utgår från de sektorsrapporter som Havs- och vattenmyndigheten fått in från berörda myndigheter. Rapporterna finns tillgängliga via Havs och vattenmyndighetens webbplats.² För mer detaljerad beskrivning och analys hänvisas till *Havsplanering – Nuläge 2014*.

Sjöfart

Sverige är beroende av sjöfart. Sjöfarten är den dominerande delen av transporterna i den svenska utrikeshandeln – cirka 90 procent mätt i volym eller cirka 180 miljoner ton per år transporteras någon gång i transportkedjan med fartyg. Utöver det transporteras cirka 30 miljoner passagerare per år med färja till och från Sveriges grannländer. Näringslivet är beroende av ett välfungerande transportsystem där olika transportslag (sjöfart, väg och järnväg) sam-

² <https://www.havochvatten.se/hav/samordning--fakta/havsplanering/havsplanering-i-sverige/havsplanering---nulage-2014/underlagen.html>

verkar. Som ett led i arbete med att uppnå klimatmålen kan långväga gods-transporter alltmer komma att flyttas från väg till vatten.

Fartygen är viktigaste komponenten i själva sjötransportsystemet. Trafiken är dynamisk och styrs framförallt av marknadsförutsättningar. Hamnarna är viktiga som omlastningspunkter. Till sjöfartens infrastruktur hör också farleder och fartygsstråk. Farlederna går oftast inomskärs till och från en hamn och fartygsstråken går utomskärs där det inte finns någon avgränsning i sidled. De riksintressen som Trafikverket har meddelat avser både strategiska hamnar, farleder och viktigare fartygsstråk. Kopplingen mellan strategiska hamnar och fartygsstråk har även bäring för riksintresse för industriell produktion. Tillväxtverket har ansvar för utpekande av riksintressen för industriell produktion

Fram till 2050 förväntar sig Sjöfartverket att sjötransporterna till havs mer än fördubblas mätt i tonkilometer. För svenska sjötransporter inom svenskt territorialvatten spås en motsvarande ökning om nästan 80 procent. Samtidigt har storleken på de fartyg som anlöper svenska hamnar ökat kontinuerligt under en lång följd av år. Ökningen av sjötransporterna kan öka riskerna för olyckor och oönskade utsläpp i havet.

I fråga om utformning är det fartygens längd och bredd som har ökat snabbast men samma tendens finns även för djupgåendet. Större fartyg tillsammans med höga säkerhetskrav leder till större krav på farlederna. Fartygen närmar sig, eller har nått, de storlekar som farlederna kan klara utan breddning och fördjupning. För att möta denna utveckling finns ett pågående arbete med ny sjömätning som genomförs av Sjöfartverket. Samtidigt pågår även ett utvecklingsarbete kring smartare navigationsteknik, så kallad Traffic Sea Management, hos trafikmyndigheterna som på sikt möjligen kan mildra såväl risker för olyckor som att minska sambandet mellan ökad fartygsstorlek och ökande ytanspråk.

Infrastruktur

Det kan i framtiden bli aktuellt med nya fasta förbindelser som passerar havet. Vissa inledande utredningar och undersökningar har gjorts för förbindelser i Öresund (tunnelbana Malmö–Köpenhamn och tåg- och vägtunnel Helsingborg–Helsingör), liksom i Norra Kvarken (bro Umeå–Vasa). Det har även diskuterats en fast förbindelse mellan Sverige–Åland–Finlands fastland och en Landskrona–Köpenhamn.

Det finns fiberoptiska kablar för elektronisk kommunikation utlagda på havsbotten, som förbinder Sverige med våra grannländer. Även radiolänkar ingår i kommunikationsstrukturen, exempelvis mellan Sverige och Danmark över Öresund samt mellan det svenska fastlandet och Gotland. Radiolänkar behöver en frisiktkorridor mellan sändare och mottagare.

Nord Stream är en naturgasledning (två parallella rör) mellan Ryssland och Tyskland som passerar Sveriges ekonomiska zon. Det finns planer på ytterligare ledningar. Det finns även en naturgasledning mellan Danmark och Sverige.

Energiproduktion och energiöverföring

Samhällsutvecklingen innebär ett beroende av el, vilket förutsätter ett robust och driftsäkert överföringsnät och en alltmer integrerad europeisk elmarknad. Behov av god tillgång till energi är av central betydelse för näringslivet, i

synnerhet för den energiintensiva basindustrin. Elberoendet innebär att långvariga elavbrott inte accepteras.

Den havsbaserade elproduktionen i Sverige utgörs idag i huvudsak av ett fåtal vindkraftsanläggningar placerade utmed kusten. Produktionen utgör i nuläget bara en mindre del av den svenska elproduktionen och uppgick 2013 till cirka 0,6 TWh, vilket var cirka 0,4 procent av den totala produktionen. Det finns dock flera tillstånd för installation av havsbaserad vindkraft som ännu inte nyttjats på grund av otillräckliga marknadsförutsättningar. Dessa tillstånd motsvarar en sammanlagd årlig elproduktion på cirka 8,8 TWh, vilket ska ställas mot en av riksdagen beslutad planeringsram om 10 TWh 2020. Därtill finns pågående tillståndsärenden motsvarande flera TWh installerad effekt.

När det gäller den tekniska utvecklingen inom vindkraft går trenden mot allt större turbiner, högre torn och större vingbredd. Det utvecklas också teknik för lokalisering på större djup än vad som idag är möjligt. Flytande vindkraftverk kan komma att finnas tillgängligt inom ett tiotal år. Energimyndigheten har meddelat riksintressen för havsbaserad vindkraft utifrån kriterier såsom årsmedelvind, djup och områdesstorlek. Dessa riksintressen motsvarar i stor utsträckning befintliga och planerade vindkraftsprojekt.

En större försöksanläggning för vågkraft är under uppbyggnad på västkusten. Anläggningen som byggs stegvis beräknas stå färdig år 2020. För vågkraft har ingen samlad kartering av lämpliga områden gjorts och det är osäkert om vågkraft kommer att växa i svenska vatten. Tekniken förväntas i första hand kommersialiseras utomlands.

En utvecklad havsbaserad elproduktion kan komma att bli en viktig faktor för möjligheten att uppnå såväl EU:s som Sveriges klimatmål. EU har beslutat att andelen förnybar energi ska öka till år 2030 och den nationella energiöverenskommelsen från 2016 säger att Sverige inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären senast 2045. Målen kan innebära ökade anspråk på havsområdet för förnybar energi vilket avspeglas i energiöverenskommelsen som föreslår satsningar på havsbaserad vindkraft. Förslagen spänner över direkta åtgärder som slopande av anslutningsavgift till stamnätet för havsbaserad vindkraft till mer indirekta stimulanser som beviljande av forskningsstöd utifrån klimat- och energipolitiska mål samt en strävan mot ökad sammanbindning med grannländernas elnät.

En sammanbindning av elnät mellan Sverige och våra grannländer innefattar installation, drift och underhåll av sjökabelförbindelser. I dagsläget finns det en elförbindelse i form av sjökabel med Finland, Danmark, Tyskland, Polen och Litauen. Ytterligare förbindelser planeras för att koppla ihop Sverige och Tyskland. Sveriges import av el sker huvudsakligen söderifrån, medan exporten går österut. Svenska kraftnät deltar tillsammans med 34 andra europeiska kraftnätsoperatörer i nätverket för europeiska nätoperatörer, ENTSO-E. Inom ramen för samarbetet tar man fram bland annat långsiktiga pan-europeiska nätplaner.

I detta energisammanhang kan också nämnas att de svenska kärnkraftverken använder havsvatten för kylning, men detta sker i direkt anslutning till kusten och inte i havsplaneområdena.

Utvinning och lagring av material

Sveriges geologiska undersökning, SGU, har tagit fram underlag om förekomster av mineral, olja, naturgas och skiffergas, liksom områden med sand och grus på den svenska kontinentalsockeln. Det förekommer idag dock mycket begränsad utvinning på den svenska kontinentalsockeln och det finns inte heller riksintressen meddelade för områden med fyndigheter av ämnen eller material i havet.

För närvarande finns ett tillstånd för marin sand-, grus- och stentäkt. Det är vid Sandhammarbank söder om Ystad. Sanden används för att motverka pågående kusterosion i närområdet. Marin sand och grus kan vara ett alternativ till naturgrus på land och det finns näringsintresse för ökat sand- och grusuttag. En åtgärd inom den svenska maritima strategin är att se över om- och under vilka förutsättningar utvinning av marin sand och grus kan ske på svensk kontinentalsockel i syfte att bidra till en hållbar materialförsörjning. SGU har fått i uppdrag av regeringen att senast den 17 januari 2017 redovisa en sådan översyn.

I fråga om prospektering av olja avslog regeringen 2009 en begäran om förlängning av ett undersökningstillstånd i sydöstra Östersjön. Sverige har heller inte i svensk lagstiftning införlivat de delar av EU:s offshoredirektiv (2013/30/EU) som krävs för att tillåta gas- och oljeutvinning i svenskt sjöterritorium eller ekonomisk zon. I närområdet förekommer dock utvinning av olja på polsk och rysk kontinentalsockel, liksom undersökningar på den lettiska sockeln. Det förekommer skiffergas i Östersjön, men bedömningen är att det under överskådlig tid inte är aktuellt med utvinning på den svenska kontinentalsockeln.

Geologisk lagring av koldioxid får endast ske i Sveriges ekonomiska zon och de områden som inte ingår i fastigheter i svenskt territorialhav från en nautisk mil utanför baslinjen, dvs. motsvarande havsplaneområdet. SGU har identifierat två områden i Östersjön och ett i Kattegatt där det finns geologiska förutsättningar för potentiell koldioxidlagring. I ett gränsöverskridande projekt har en lagringsatlas tagits fram över lagringspotentialen i Östersjön.

Utvinning av dricksvatten i havet är en verksamhet under utveckling i Östersjön. På både Gotland och Öland undersöks och förbereds avsaltningsanläggningar för att tillgodose dricksvattenbehovet då grundvattennivåerna under vissa årsperioder nått kritiskt låga nivåer på senare år.

Yrkesfiske

Yrkesfiske är viktigt såväl regionalt som lokalt och bidrar till kustsamhällens identitet och livskraft genom såväl fisket i sig som fiskets betydelse för landbaserade näringar som fiskberedning, varvsindustri och redskapstillverkning. Fisket bedrivs mer eller mindre intensivt i alla Sveriges havsområden, men det finns en dynamik i fisket som gör att fisketrycket varierar både geografiskt och över tid. Småskaligt fiske sker normalt inom begränsade områden, medan annat fiske sker mer flexibelt och över stora områden. Var fiske bedrivs varierar mellan säsong, men också hur fiskemöjligheterna, dvs. fiskbestånden och regleringen av dessa, utvecklas över tid.

En grundförutsättning för yrkesfisket är tillgång till goda fiskbestånd, som i sin tur är beroende av olika livsmiljöer under sina livsstadier. Särskilt kustområden utgör lek- och uppväxtområden för många marina organismer, men

det finns även lekområden längre ut från kusten. Det finns behov av att skydda miljöerna som utsätts för hårt exploateringsstryck. Riksintresset för yrkesfiske omfattar framförallt fångstområden, men även hamnar, vandringsområden och ett fåtal lek- och rekryteringsområden.

Det pågår en kontinuerlig utveckling av fiskförvaltningen. EU beslutade exempelvis 2016 om en långsiktig förvaltningsplan för sill, skarpsill och torsk i Östersjön. Det pågår även en utveckling av mer selektiva redskap för att minska mängden oönskad bifångst. Som ett led i den reformerade gemensam fiskeripolitik inom EU som beslutades 2013 finns nu möjligheten att från sub-regional nivå för Östersjön och Nordsjön inom givna ramar ge förslag på regler som EU-kommissionen kan anta som delegerade akter.

Samtidigt pågår sedan en längre period en utveckling i den svenska fiskerinäringen som innebär färre yrkesfiskare och fiskefartyg.

Vattenbruk och blå bioteknik

Vattenbruk och blå bioteknik är båda samlingsbegrepp för en mängd olika verksamheter med fokus på att nyttja havets resurser för odling respektive förädling. Vattenbruk idag bedrivs nästan uteslutande nära kusten och inte inom havsplaneområdena. Det finns ingen samlad kartläggning av utvecklingsområden för vattenbruksverksamhet i havsplaneområdena. Inom ramen för Havs- och fiskeriprogrammet kan Jordbruksverket komma att ge stöd till kommuner för att inkludera vattenbrukets placering i sina översiktsplaner.

I en framtid kan det bli aktuellt med odlingar i utsjön. Det pågår forskning och teknikutveckling både vad gäller arter och odlingsmetoder. Det pågår bland annat försök med odling av makroalger och andra marina organismer i Västerhavet. Olika alger kan bland annat användas i livsmedelsproduktion eller för framställning av biobränsle.

Planeringsmässigt finns möjlighet att en del av vattenbrukets ytanspråk kan samordnas med områden för energikutveckling. Genom ökad kunskap och utveckling av blå bioteknik kan det i framtiden bli aktuellt med utvinning av genetiska resurser för användning inom andra industriella områden eller som läkemedel.

Försvar

Försvarsmakten ska upprätthålla och utveckla ett militärt försvar som ytterst kan möta ett väpnat angrepp. Grunden för Försvarsmaktens verksamhet ska vara förmågan till väpnad strid. För att upprätthålla och utveckla förmågan till väpnad strid på och under vattenytan finns marina övnings- och skjutfält runt Sveriges kust.

Försvarsmakten pekar ut riksintressen och deras influensområden, samt andra områden av betydelse för totalförsvarets militära del. Inom de områden som utpekats som riksintresse av Försvarsmakten återfinns övnings- och skjutfält men även tekniska anläggningar och militära flygplatser. Enbart en del av försvarets områden av riksintresse redovisas öppet medan andra områden är förlagda försvarssekretess och hanteras i särskild ordning.

Riksdagen fattade i juni 2015 beslut om att Sveriges militära operativa förmåga ska öka. En ökad förmåga uppnås bland annat genom ökad övningsverksamhet i havsområdena. Detta väntas innebära att Försvarsmakten ökar sitt nyttjande av havsanknutna områden inom riksintresset för Försvarsmakten.

Även de områden som med hänsyn till försvarssekretess inte kan redovisas öppet behöver beaktas i havsplaneringen.

Friluftsliv, fritidsfiske och besöksnäring

Friluftsliv, besöksnäring och turism spänner över många aktiviteter och politik-områden. Det marina friluftslivet innebär många skilda aktiviteter som båt- liv, kajakpaddling, skridskoåkning, bad, dykning, fågelskådning och andra natur- upplevelser. Bland annat finns det cirka 800 000 fritidsbåtar i Sverige. Det finns också goda förutsättningar för fritidsfiske i Sverige och det uppskattas att cirka 800 000 människor boende vid kusten bedrev fritidsfiske 2013.

Närheten till havet gör kustlandskapet attraktivt för boende, rekreation och tur- ism. Den kustnära besöksnäringen, som är betydande och växande, kan ses som en basnäring i många kommuner och är viktig för regional och lokal utveckling.

Friluftsliv och turism kan både vara i konflikt och samverka med varandra. Exempelvis kan exploatering av natursköna platser för turismaktiviteter och båt- liv vara i konflikt med friluftslivet. Friluftsliv och turistverksamhet sker framför- allt nära kusten och i mindre utsträckning i havsplanområdena. Utpekade riks- intressen för naturvård och friluftsliv (inklusive fritidsfiske) enligt 3 och 4 kap miljöbalken innefattar områden som sträcker sig ut i havsplaneområdena.

Kulturmiljö

Sverige har viktiga kulturmiljöer i kust- och skärgårdslandskapet, bland annat fiskelägen, badorter, hamnar, befästningar, fyr- och lotsplatser samt kust- anknoten industri. Kulturmiljöer och kulturarv bidrar till lokal identitet och ökad förståelse för historiska sammanhang för en plats eller område. Vidare utgör kulturmiljöer en viktig aspekt i utvecklingen av turismnäring som be- döms ha potential att öka framöver.

Med undantag för vissa fyrar ligger dessa platser inte geografiskt inom havs- planeområdet, men havsplaneringen kan ha indirekt påverkan på miljöerna. Exempelvis gäller detta genom påverkan på landskapsbilden eller att förutsätt- ningarna för yrkesfisket ändras. Mer direkt berörs havsplanerna av det om- fattande kulturarv som finns under vatten och som främst består av fartygs- lämningar och submarina landskap, sjunkna boplatser och rester från olika tidsåldrar. Det saknas dock kunskap såväl vad gäller detaljer, som översikter och sammanställningar om kulturvärdena i havet.

Riksantikvarieämbetet har påbörjat ett arbete med att ta fram urvalskriterier för att identifiera områden av riksintresse för kulturmiljövården till havs. Arbe- tet kommer att genomföras i dialog med bland annat länsstyrelser och Statens maritima museer. Ett planeringsunderlag i form av beskrivning av värden som utgör riksintressen till havs kan utgöra grunden till ett förslag om skyddade områden till havs som havsplaneringen har att ta hänsyn till.

Natur

Havet utgör livsmiljö för många olika arter. Havets botten, vattenpelare och ytnivå är bland annat spridningsvägar samt flytt- och vandringsstråk för fågel, fisk och andra djurarter. Bottenmiljön är den del av havet som har en relativt fast struktur som går att avgränsa rumsligt till viktiga marina naturområden. I

de grunda områdena till havs finns en hög artrikedom och dessa är särskilt viktiga i arters tidiga livsstadier för såväl föda som skydd.

För att upprätthålla höga naturvärden i havet är de rumsliga sambanden mellan naturområdena viktiga. Genom att införa av olika typer av rumsliga skyddsåtgärder för naturvärden och dess sammanhängande struktur skapas grundförutsättningar för att främja naturvärden i stort. I planeringssammanhang benämns detta större perspektiv av naturvärden ofta som ”grön infrastruktur”. Det saknas ännu en enhetlig och samlad kunskap om den gröna infrastrukturen i havet och hur viktiga marina livsmiljöer och processer hänger samman i tid och rum. Som en följd av ett bristfälligt kunskapsläge är enbart en liten del av den gröna infrastrukturen i havsområdena skyddad genom utpekade områden.

Befintliga naturreservat, Natura 2000-områden och en nationalpark i havet omfattar cirka 9 900 km² eller 6,6 procent av svenskt inre vatten, territorialhav och ekonomisk zon. Sverige har som ett etappmål inom miljömål *Ett rikt växt och djurliv* att öka andelen till minst 10 procent till 2020. I *Handlingsplan för marint områdesskydd* (2016) bedömer Havs- och vattenmyndigheten att en realisering kustlänsstyrelsernas planerade skyddsområden kan innebära ett skydd av marina områden som uppgår till 15,1 procent år 2020. Huvudparten av ökningen skulle här utgöras av inrättande av nya Natura 2000-områden till skydd för tumlare i Östersjön för vilket EU i dagsläget anser vara bristfälligt. Nya skyddade områden ska förbättra en geografisk representativitet, bidra till ekosystemens nuvarande och långsiktig funktionalitet samt vara ekologiskt sammanhängande. Dagens nätverk av skyddade områden anses inte tillfredsställande i dessa avseenden. Havsplaneringen kan vara ett bra stöd i arbetet med ett utvidgat och förbättrat områdesskydd då planeringens tvärssektoriella perspektiv innebär att nya skyddade områden kan sättas i relation till andra anspråk i havet.

Fågel- och sälskyddsområden, Natura 2000-områden enligt EU:s fågeldirektiv och ytterligare några kategorier av områden ingår inte i andelsmålet för områdesskydd, men är viktiga i havsplaneringen. Några av de skyddade områdena eller delar av dem ingår också i så kallade Helcom eller Ospar MPA-områden. MPA står för ”marine protected area” som betyder marint skyddat område på svenska och denna klassificering i sig är inte inräknade i det nationella andelsmålet utifrån svaga möjligheter att skapa reglerande skyddsåtgärder.

Det pågår övervakning och undersökningar i havsområdet, såväl vad gäller oceanografiska förhållanden som maringeologi, djup, vattnets fysikaliska och kemiska egenskaper och biologisk mångfald, inklusive fiskbestånd. Det finns särskilda områden och lokaler i havsplaneområdena där det sker övervakning av sediment i fråga om metaller och organiska miljögifter som havsplaneringen har att ta hänsyn till.

Säkerhet och risker

Östersjön är ett hårt trafikerat hav som enligt Sjöfartverkets sektorrapport står för cirka 15 procent av världens sjötransporter. Idag beräknas cirka 2000 fartyg förflytta sig på Östersjön vid varje givet tillfälle, vilket ger 3500–5000 fartyg per månad. Med ökade sjötransporter bedömer den nationella samverkansgruppen för oljeskadeskydd (NSO) att det även finns en ökad risk för sjö-

olyckor. Med hänvisning till dansk forskning ser NSO att riskerna främst är relaterade till grundstötning och kollision.³

Redan i dag beräknas en större olycka (300–500 ton) inträffa vart fjärde år i Östersjön eller Västerhavet, även om risken varierar mellan områden. Störst risk för en stor oljeolycka är i Öresund och Kattegatt. Riktigt stora olyckor (5000–150 000 ton) beräknas inträffa med 26 års intervall i samma områden.⁴ Med förväntad ökning av sjöfarten aktualiseras dessa risker och tidsintervall ytterligare. Påbörjade projekt för utveckling av navigeringsutrustning och fartygutformning kan bidra till minskade risker inom en växande sjöfartssektor.

Olyckor kan medföra utsläpp av olja, kemikalier eller andra ämnen i havet som medför negativa konsekvenser för människor och miljö. Även kärnkraft och petrokemisk industri kan påverkas om utsläpp av olja eller andra skadliga ämnen sker i närheten av kylvattenintag. Stopp i produktionen kan få stora ekonomiska konsekvenser. Kärnkraften är också i sig en verksamhet omgärdad av hårda säkerhetskrav och det sker sjötransporter av kärnavfall som även väntas öka i Östersjön i och med Finlands planer på ny kärnkraft.

Förutom sjöfart kan även andra verksamheter i havet, t.ex. vindkraft, medföra olyckor.

Det finns också risker med läckage från vrak och utsläpp från materiel som dumpats eller deponerats i havet, t.ex. från ammunition, kemiska stridsmedel eller sedimentbankar med ansamlingar av miljöskadliga ämnen. Denna typ av risker från tidigare verksamheter och olyckor behöver hanteras inom havsplaneringen och kan exempelvis påverka vilken avvägning mellan två anspråk som havsplanen föreslår inom ett visst område.

Störningar som uppstår till följd av olyckor till havs kan påverka möjligheterna att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner. Havsplaneringen har att ta hänsyn till risker, men kan även vara ett verktyg för att minska dem. Exempelvis genom att bidra till utveckling av trafikreglering till havs i tid och rum.

Klimatförändringen – effekter och anpassning

Havsplaneringsdirektivet pekar på vikten av att ta rättmätig hänsyn till effekterna av klimatförändringar när havsplaner utarbetas. Havsplaneringen behöver ses i ljuset av befintlig nationell och internationell klimatpolitik och dess sannolika förändringar, t.ex. skärpta krav på utsläppsminskningar som sannolikt behövs om världen ska nå målet att begränsa den globala uppvärmningen till två grader.

Klimatförändringar kommer att påverka haven och människans möjlighet att nyttja havet som resurs på många olika sätt vilket är något att förhålla sig i arbetet med förslag till havsplaner. Det finns stor sannolikhet att klimatfrågan innebär förändringar i ekosystemen, isläggningssmönster, strömmar och syresättning, vind- och vågmönster. Människans utsläpp av koldioxid innebär även en ökad förurning av haven med potentiellt långtgående konsekvenser för

³ Nationell Samverkansgrupp för Oljeskadeskydd (2014) *Sveriges strategi för oljeskadeskydd - Underlagsrapport*

⁴ Nationell Samverkansgrupp för Oljeskadeskydd (2014) *Sveriges strategi för oljeskadeskydd - Underlagsrapport*

organismer och ekosystem. De klimatologiska förutsättningarna och deras förväntade förändring i tid, både avseende medelvärden och variationer, är således viktiga parametrar för planeringsprocessen. Planeringen behöver därför utgå från den bästa aktuella kunskapen om det befintliga och förväntade klimatet i havsplaneområdena samt regelbundet ta in ny kunskap om klimatförändringen i uppdateringscyklerna.

Klimatfrågan kopplar även till själva anspråken för nyttjande av havet. Ett överhängande behov att minska utsläpp av växthusgaser på kort tid kommer sannolikt medföra ökat nyttjande av havet för produktion av olika former av fossilfri energi som havsbaserad vind- eller vågkraft. Effekter på land kan innebära ökat intresse för verksamheter till havs genom förändrade transportmöns-ter som ger överflyttning från väg- till sjötransport samt för strandfodrings-
verksamhet till havs för att klimatanpassa kustzon och bekämpa kusterosion.

Klimatet har även en rad mer indirekta kopplingar till havsplaneringen. Havsplaneringsdirektivet (2015:400) påpekar att planeringens förmåga att integrera frågor om t.ex. sunda marina ekosystem och hur deras olika tjänster ger betydande fördelar i fråga om livsmedelsproduktion, rekreation och turism, begränsning av- och anpassning till klimatförändringen, kontroll av kustförändringar och förebyggande av katastrofer.

Sammantaget är klimatet som miljöfråga kopplat till havsplaneringen genom såväl direkta effekter på nyttjande och anspråk som genom påverkan på ekosystemen i stort och dess tjänster. Med denna bredd av effekter på havet finns utmaningar kring miljö- och tidsperspektiv i havsplaneringen avvägningar. Exempelvis måste havsplaneringen hantera frågor kring hur förändrade och säkrare rutter för sjöfarten påverkar fartygens bränsleförbrukning. Vidare finns vissa områden till havs där existerande höga naturvärden sammanfaller med lämplighet för klimatvänlig energiproduktion. Vid anläggande av exempelvis vindkraft i dessa områden sker ingrepp som påverkar delar av den lokala naturmiljön och den gröna infrastrukturen negativt.

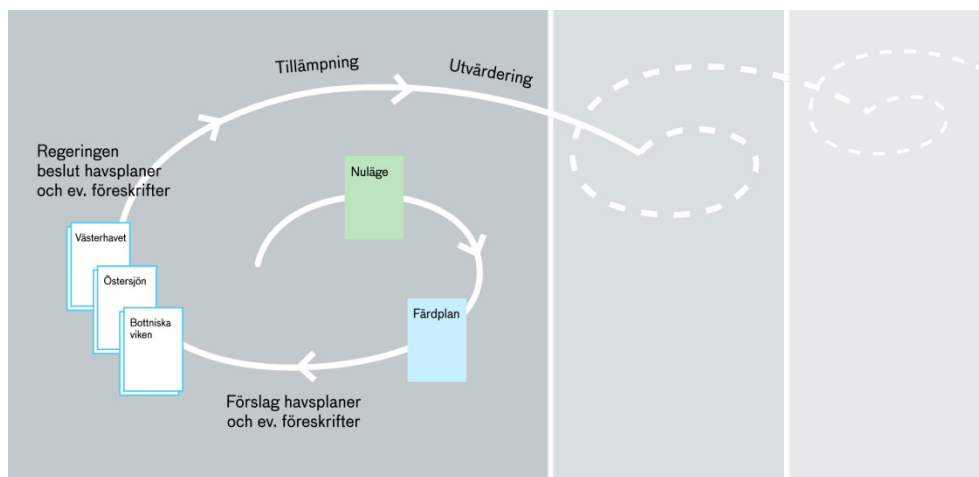
Samtidigt kan energiutvinningen i ett område vara motiverad ur ett bredare perspektiv kring ett rikt växt- och djurliv då de marina ekosystemen generellt, och på lång sikt, gynnas av en energiomställning som motverkar havsförsurning. Hur klimatet kan hanteras inom havsplaneringen är således en mycket komplex fråga varför nationsövergripande samarbete är nödvändigt framöver.

Planeringsprocess

Havsplanering är en lärandeprocess där kunskap, nya planeringsanspråk och intressen tas tillvara och används i kommande cykler.

Planering i cykler

Havsplanering kan beskrivas som en återkommande process som pågår i cykler över flera år. Via ett flertal steg går havsplaneringen från inhämtning av information och analys av nuläget till planering där planeringsprocessens resultat är havsplanerna. Därefter tillämpas planerna och en uppföljning görs löpande. Enligt havsplaneringsförordningen ska Havs- och vattenmyndigheten ta fram nya förslag till havsplaner när myndigheten ser ett sådant behov eller minst vart åttonde år. Det krävs beredskap inom havsplaneringen att kontinuerligt ta in, värdera och implementera ny kunskap i kommande havsplaner. Viktiga utgångspunkter i ett sådant förhållningssätt är medvetenhet om brister i rådande kunskapsläge och att havsplanering till stor del är en läroprocess.

Figur 4. Cykler i planeringsarbetet: en viktig princip för att hantera och ta in ny kunskap i havsplaneringen.

Deltagande

Havsplaneringen ska vara en öppen process och ge möjlighet till medverkan för de som berörs på nationell, regional och kommunal nivå. Även bransch- och intresseorganisationer, liksom forskningsinstitutioner ska beredas möjlighet att på olika sätt medverka.

Intressenter och sektorer som berörs av havsplaneringen måste ges möjlighet att på olika sätt delta och bidra i arbetet för att säkerställa att havsplanerna fångar ett helhetsperspektiv som möjliggör välgrundade avvägningar. Ambitionen är att ett brett deltagande i arbetet med planerna ska ge deltagarna nytta också för egen del för att i nästa steg dela ansvaret för tillämpning av planerna.

Arbetet kommer också att innebära samverkan med grannländer och internationella organisationer. Formen för deltagande i processen kommer att se olika ut för olika deltagare, såväl över tid i processen som på vilket sätt ett del-

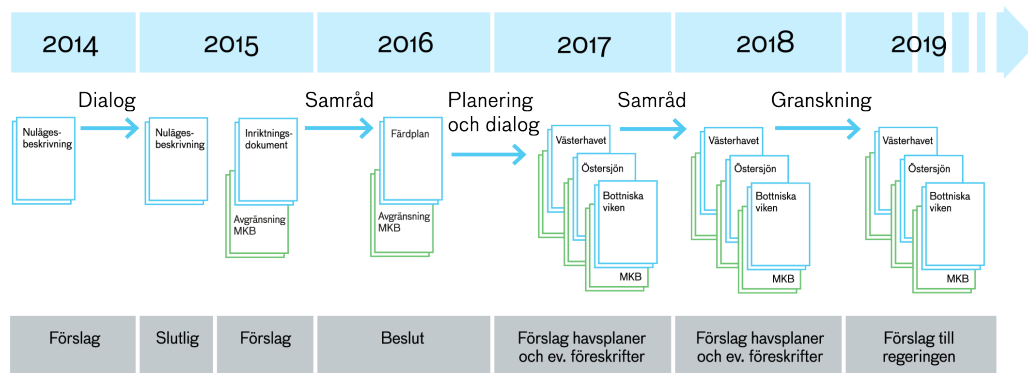
tagande sker. Formellt samråd och granskning kommer att genomföras för respektive förslag till havsplan inklusive konsekvensbeskrivningar. Utöver de formella samråden arbetar Havs- och vattenmyndigheten med ett kontinuerligt dialog- och samverkansarbete under hela havsplaneringsprocessen.

Tidplan

Havs- och vattenmyndigheten har målsättningen att överlämna förslag till havsplaner till regeringen under 2019. Den exakta tidpunkten för överlämnande av förslag till regeringen är beroende av de synpunkter som lämnas i de samråd och den granskning som ska genomföras av planförslagen.

Den förhållandevis snäva tidsplanen motiveras av att det är fördelaktigt att relativt snart presentera havsplaner som resultat av en första planeringscykel då planerna kan stödja och underlätta det kommunala planarbetet, bidra med att påskynda arbetet med att ta fram bättre planeringsunderlag för framtida planeringscykler och att planerna ökar möjligheten att påverka och bidra till samordning med våra grannländers havsplanering.

Tidplan – från nulägesbeskrivning till förslag till havsplan

Figur 5. Tidplan för framtagande av havsplaner.

Arbetssteg och leveranser

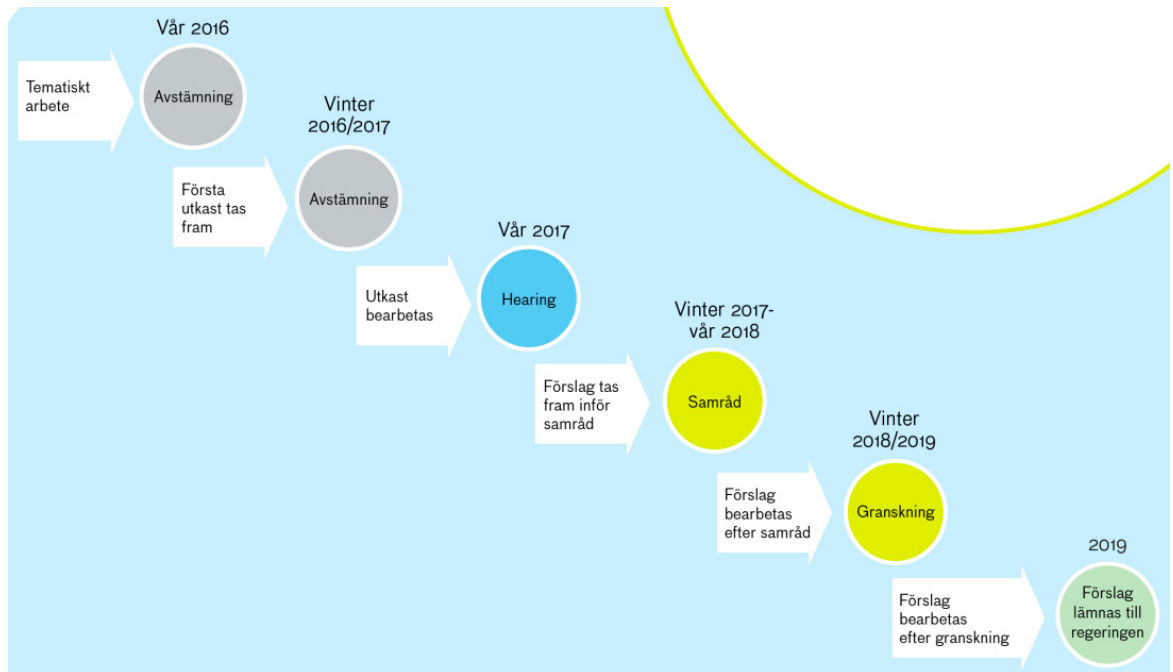
Framtagande av nulägesbeskrivning

I dialog med berörda tog Havs- och vattenmyndigheten fram rapporten *Havsplanering – Nuläge för 2014*. Rapporten innehåller en nulägesbeskrivning som utgör ett viktigt första underlag i arbetet med att ta fram havsplaner. Den ger en överskådlig bild av förutsättningar för att nyttja havsområdenas resurser och de intressen och anspråk som finns i dagsläget, samt den förväntade utvecklingen. Rapporten publicerades i mars 2015 och finns på www.havochvatten.se.

Tematisk fördjupning

Tillsammans med experter från centrala myndigheter, kustlänsstyrelser, och några regionala organ och kommuner genomfördes en tematisk fördjupning med start hösten 2015. Syftet var att diskutera framtidsbilder, identifiera synergier och konflikter mellan de olika intressena samt ge förslag till rekom-

mendationer för det fortsatta havsplaneringsarbetet. Arbetet genomfördes genom arbetsgrupper med olika tematiska inriktningar: energi, försvar och säkerhet, naturvård, regional tillväxt, sjöfart och yrkesfiske. Arbetsgrupperna utgick från den egna sektorns perspektiv. Resultatet från arbetsgrupperna diskuterades med myndigheter, länsstyrelser, bransch- och intresseorganisationer, forskare, regionala organ och kommuner på ett tvärssektoriellt möte i april 2016. Rapport från respektive grupp finns på www.havochvatten.se.

Figur 6. Arbetssteg i planeringsprocessen.

Dialog om planutkast

I en stegvis process tar Havs- och vattenmyndigheten fram *planutkast med miljökonsekvensbeskrivningar och eventuella förslag till föreskrifter*. Planarbetet sker med det organisatoriska upplägg som redovisas översiktligt nedan. Arbetet sker i samverkan och dialog med berörda och med stöd från länsstyrelsen. Processen innehåller avstämningar vid två tillfällen; dels publiceras utkast i tidigt skede i december 2016 i syfte att vara ett diskussionsunderlag för den fortsatta processen, dels hålls en hearing före sommaren 2017. Om det är aktuellt med förslag till föreskrifter är avsikten att i möjligaste mån samordna dialogen om föreskrifterna med planutkast.

Samråd

Förslag till havsplaner med plankartor och planbeskrivningar går ut på samråd i december 2017 (preliminärt). Till förslagen bifogas redogörelser för de överväganden inklusive avvägningar mellan intressen som ligger till grund för förslagen, liksom *preliminära miljökonsekvensbeskrivningar och samhällsekonomiska bedömningar*. Om det är aktuellt med förslag till föreskrifter är avsikten att i möjligaste mån samordna dialogen om föreskrifterna med planförslagen.

Granskning

Efter bearbetning av synpunkter från samrådet tar Havs- och vattenmyndigheten fram reviderade *Förslag till havsplaner med plankartor och planbeskrivningar*. Till förslagen bifogas redogörelser för de överväganden inklusive avvägningar mellan intressen som ligger till grund för förslagen. Även preliminära miljökonsekvensbeskrivningar och samhällsekonomiska bedömningar bifogas. Havs- och vattenmyndigheten ska därefter kungöra att förslagen finns tillgängliga så att den som vill yttra sig kan göra det inom en viss tid.

Överlämnande till regeringen

När Havs- och vattenmyndigheten är färdig med förslagen till havsplaner ska de slutliga förslagen lämnas över till regeringen. Förslagen till havsplaner ska lämnas över tillsammans med ett sammanfattande yttrande, en redogörelse för samrådet och granskningen, och övriga underlag som har betydelse för bedömningen av förslagen.

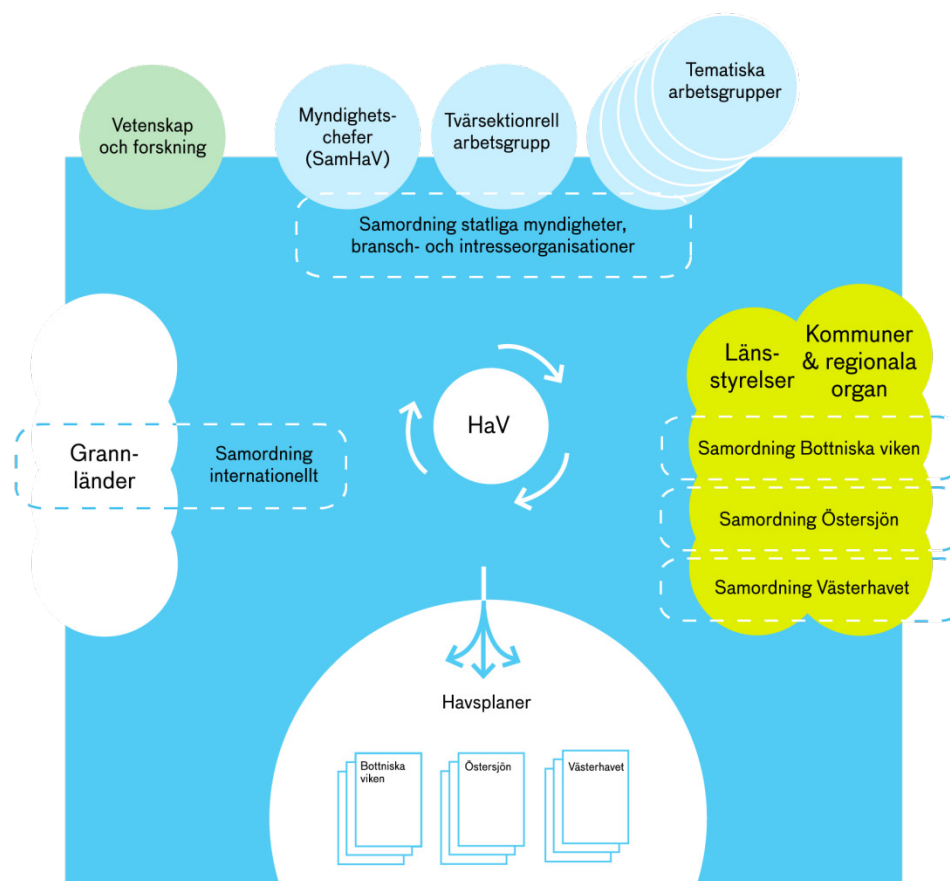
Till förslagen bifogas även slutliga miljökonsekvensbeskrivningsdokument som redogör för miljökonsekvenserna av respektive planförslag samt vilka bakomliggande miljöaspekter som har hanterats. Havs- och vattenmyndighetens avsikt är att förslagen överlämnas under 2019. Om det är aktuellt med förslag till föreskrifter är avsikten att i möjligaste mån samordna överlämnandet av dem med planförslagen.

Övergripande upplägg för arbetet

Havs- och vattenmyndigheten har ansvaret att leda och samordna arbetet som ska utmynna i förslag till havsplaner. Myndigheten ansvarar också för att strategisk miljöbedömning och samhällsekonomiska konsekvensbedömningar genomförs.

I arbetet med havsplaneringen har Havs- och vattenmyndigheten en sektorsövergripande roll till skillnad från riksintresseansvaret som myndigheten i övrigt har. För att bland annat tydliggöra att havsplaneringsuppdraget är tvärsektoriellt genomförs det interna arbetet med att ta fram havsplaner inom ramen för ett projekt, Havsplaner 2019. Projektet avslutas när myndigheten har beslutat om förslag att överlämna till regeringen.

För att genomföra uppdraget har Havs- och vattenmyndigheten påbörjat processer för samordning och samverkan på olika nivåer. Nedan redovisas övergripande upplägg för samordningen och samverkan.

Figur 7. Övergripande upplägg för framtagande av havsplaner.

Nationell och tematisk samverkan

Tvärsektoriell myndighetschefsgrupp

I gruppen deltar myndighetschefer från de nationella myndigheter som är berörda av havsplaneringsarbetet samt myndighetschefer från samordnande länsstyrelser. Syftet med chefsgruppen är att bekräfta koordineringen mellan myndigheterna genom hela planeringsprocessen och diskutera övergripande strategiska planeringsfrågor. Havs- och vattenmyndigheten kommer att använda sig av befintliga samordningsformer såsom SamHav, Samordningsgruppen för havs- och vattenmiljöfrågor, för att uppfylla syftet med gruppen.

Tvärsektoriell referensgrupp

Havs- och vattenmyndigheten leder referensgruppen som är sammansatt av representanter på chefsnivå från i första hand centrala myndigheter och samordnande länsstyrelser. Kommunerna representeras i arbetsgruppen av SKL, Sveriges kommuner och landsting. Referensgruppen kommer att ha en viktig funktion för avstämning av helhetsperspektiv, konsekvensbedömningar samt förankring och acceptans genom hela planeringsprocessen.

Tematiska arbetsgrupper

Tematiska arbetsgrupper för sjöfart, energi, fiske, regional tillväxt, naturvård samt försvar och säkerhet upprättades för att samlat kunna diskutera och utarbeta sektorunderlag och sektorperspektiv som bidrag till utarbetandet av

planerna. Gruppernas arbete avrapporterades under våren 2016. Arbetsgrupperna ersätts i det fortsatta planeringsarbetet av en mer behovsstyrd kunskapsinhämtning och dialog.

Bransch- och intresseorganisationer

Planeringsarbetet kräver kunskap och synpunkter från bransch- och intresseorganisationer. Detta förutsätter därför initiativ till diskussioner med berörda bransch- och intresseorganisationer kring olika problemställningar, förslag till planeringslösningar och så vidare. Havs- och vattenmyndigheten kommer att bjuda organisationerna i samband med avstämningarna i tidigt skede och vid den hearing som ska hållas, samt vid samråd och granskning. Myndigheten kommer även att använda andra befintliga forum och mötestillfällen för att ta upp havsplaneringsfrågor.

Samordning mellan havsplaneområden

Utarbetande av havsplaner kräver samordning mellan planområdena. Havs- och vattenmyndigheten leder samordningen med stöd av samordnande länsstyrelser. Samordning kommer att ske på både chefs- och handläggarnivå.

Regionalt arbete och samverkan med kommunerna

Havsplaneringen är komplex och förutsättningarna skiljer sig åt mellan de olika planområdena, dels de givna förutsättningarna och planeringsbehoven, men också antalet berörda att involvera och samarbeta med inom respektive område. Indelningen i tre havsplaneområden innebär att planerna täcker ett flertal olika regionala och lokala nivåer vilket bland annat ställer krav på god förankring i lokala och regionala frågor vid konsekvensbedömningar av havsplanerna.

Hur arbetet organiseras inom respektive havsplaneområde kan därför skilja sig åt. Inom havsplaneområdet Östersjön har Havs- och vattenmyndigheten initierat ett regionalt havsplaneringsprojekt kring Öresund. Projektet leds av Länsstyrelsen i Skåne län och bidrar med planeringsunderlag och förslag till planeringslösningar till den nationella havsplaneringen avseende Öresund.

Samordnande länsstyrelser

Samordnande länsstyrelser i Kalmar, Västernorrlands och Västra Götalands län ansvarar för regionala samverkansprocesser inom respektive planområde och samordnar arbetet för berörda kustlänsstyrelser. Länsstyrelsen i Västra Götaland har även ansvar för att utveckla det gemensamma arbetet med IT-system, datainsamling och bearbetning av underlag för havsplanering inom länsstyrelserna. De samordnande länsstyrelserna deltar i tvärssektoriell referensgrupp.

Kustlänsstyrelser

Länsstyrelserna har en viktig roll i samordningen mellan statlig och kommunal planering. Det gäller även specifikt för kopplingen mellan land och hav. De 14 kustlänsstyrelserna deltar aktivt i Havs- och vattenmyndighetens arbete för kommunal medverkan och i annat stödjande arbete gentemot kommunerna. Länsstyrelserna tar också fram kompletterande regionalt planeringsunderlag, exempelvis från kommuner och utvecklingsansvariga aktörer eller internt från länsstyrelsen i frågor som faller inom länsstyrelsens ansvarsområden. Berörda länsstyrelser är även samverkansparter gentemot Havs- och vattenmyndigheten. Kustlänsstyrelserna får sedan 2012 finansiering för havsplaneringen.

Samverkan med regionala organ

Aktörer med regionalt utvecklingsansvar i respektive län leder och utvecklar det regionala tillväxtarbetet. Det regionala utvecklingsansvaret innehas, beroende på län, av landsting/kommun, ett samverkansorgan eller en länsstyrelse. Det finns också ett regionplaneorgan för Göteborgsregionen och regionplanering som genomförs av Stockholms läns landsting som behöver samordnas med den statliga havsplaneringen.

De regionala aktörerna ska ges möjlighet att medverka i planförslagsarbetet. Kustlänsstyrelserna kommer att stödja Havs- och vattenmyndigheten i arbetet med samverkan med de regionala aktörerna.

Samverkan med kommuner

Berörda kommuner ska ges möjlighet att medverka i planförslagsarbetet. Kommunerna har en viktig roll för havsplaneringen eftersom den statliga och kommunala planeringen överlappar i större delen av territorialhavet. Kommunerna ansvarar också för planeringen av havsområdet närmast kusten och på land vilket påverkar den statliga havsplaneringen. För att koordinera lokala förutsättningar och det nationella perspektiv är det nödvändigt och eftersträvänsvärt med samverkan mellan staten och kommunerna. Överlappet mellan planeringsnivåerna i territorialhavet kan här ses som en förstärkt möjlighet att samverka och belysa ett ömsesidigt beroende för att nå olika planerings- och utvecklingsmål.

Förutom att kommunerna förväntas bidra med underlag och synpunkter vid utarbetande av havsplanerna, syftar samverkan till att skapa ömsesidig beredskap för kommande samråd av planförslagen.

Kustlänsstyrelserna deltar aktivt i Havs- och vattenmyndighetens arbete för kommunal medverkan och i annat stödjande och samordnande arbete gentemot kommuner.

Representanter för kommuner och regioner som representerar olika förutsättningar och landsdelar har deltagit i arbetsgruppen för regional tillväxt. På nationell nivå kommer SKL, Sveriges kommuner och landsting, att ges möjlighet att delta i den tvärssektoriella referensgruppen. Samverkan i övrigt kommer att ske inom såväl befintliga samarbetsforum – exempelvis planeringsträffar inom länen – som genom riktade workshoppar och möten där havsplaneringen är i fokus.

Internationell förankring

Internationell förankring och koordinering kommer framförallt att ske genom befintliga forum där Havs- och vattenmyndigheten avser följa de riktlinjer för konsultation som tagits fram inom Helcom och Vasab. Förankring och koordinering sker löpande genom kontakter med grannländer, samarbete inom Helcom-Vasabs gemensamma arbetsgrupp för havsplanering (i fråga om strategiska frågor) och genom gränsöverskridande projekt.

Havs- och vattenmyndigheten leder projektet Baltic SCOPE som fokuserar på planering i Östersjöns havsplanområde med målet om ökad insikt i nationella processer och samsyn kring planeringen av gränsöverskridande områden och gränsöverskridande planeringsfrågor. Projektet genomförs med sju grannländer (Danmark, Estland, Lettland, Polen, Tyskland, Finland och Litauen).

Projektet har fokus på planeringsrelaterade frågor kring miljö, sjöfart, yrkesfiske samt energiproduktion och elöverföring.

Havs- och vattenmyndigheten deltar även i EU-projekten BalticLINES (Östersjön) och NorthSEE (Nordsjön). Projekten är inriktade sjöfart och energi i havsplaneringen. NorthSEE omfattar även en miljökomponent.

Esbo-underrättelse och samråd kommer också att bidra till internationell förankring och en möjlighet för grannländer att lämna synpunkter på planförslag och miljökonsekvensbeskrivningar. Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för den internationella koordineringen, men nationella myndigheter förväntas bistå Havs- och vattenmyndigheten med expertkunskap i det internationella arbetet. Naturvårdsverket ansvarar för samråd enligt Esbo-konventionen.

Vetenskaplig kunskap och forskning

Havs- och vattenmyndigheten kommer att på olika sätt utveckla samarbetet med universitet och högskolor både direkt och genom forskningsrelaterade havsplaneringsprojekt. Havsplaneringen har behov av fördjupad och aktuell kunskap och att ta del av nya forskningsrön inom många områden. Forskningen kan även erbjuda metoder och bidra till kvalitetssäkring av såväl sakfrågor som olika dialogprocesser kopplade till havsplaneringen. Genom denna ansats väntas kunskapsinhämtning även stärka lokala och regionala perspektiv i havsplaneringen.

Konsekvensbedömningar

Konsekvensbedömningsarbetet kommer att integreras i planeringsprocessen. Varje havsplan ska miljökonsekvensbeskrivas och samhällsekonomiska analyser ska genomföras. En samlad hållbarhetsbedömning ska tas fram där ekonomiska och miljömässiga aspekter integreras med sociala aspekter som exempelvis jämställdhet.

Miljöbedömningen av planerna och upprättandet av en miljökonsekvensbeskrivning leds och genomförs av Havs- och vattenmyndigheten, men avstämningar kommer att göras med den regionala nivån och med andra centrala myndigheter som berörs. Arbetet med konsekvensbedömning pågår genom hela planeringsprocessen, men kan förväntas öka i intensitet i samband med framtagandet av utkast och förslag till havsplaner.

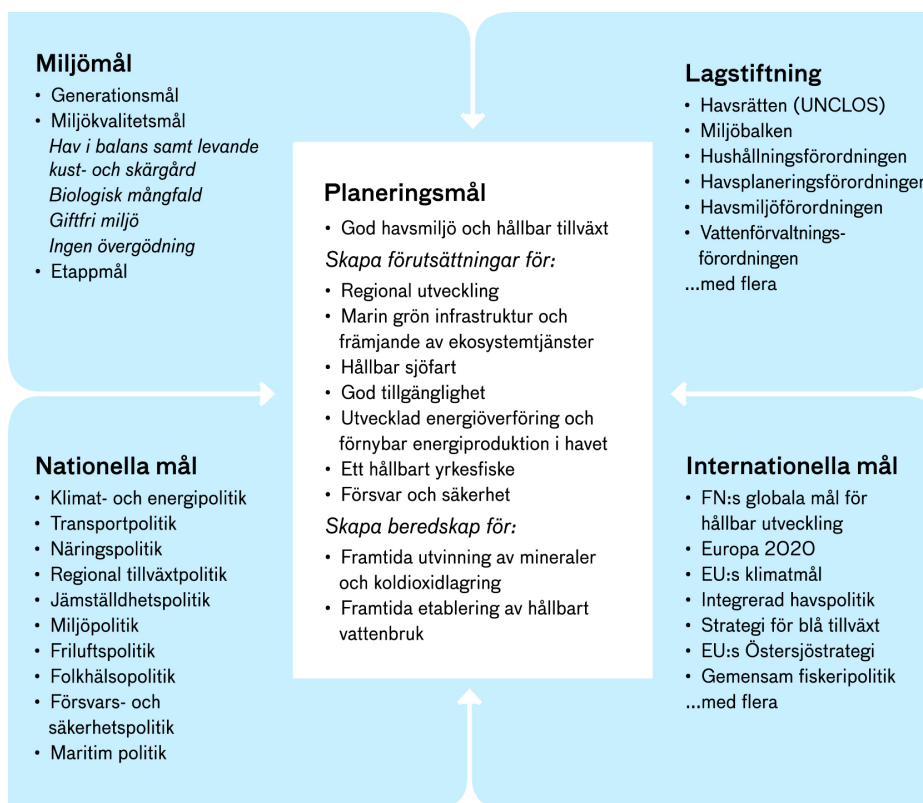
Inriktning

Planeringsmål

Enligt havsplaneringsförordningen ska näringspolitiska mål, sociala mål och miljömålen integreras i havsplanerna. Planeringens huvudinriktning är att havets resurser ska användas så att havsanknutna näringar kan utvecklas och växa samtidigt som ekosystem bevaras och restaureras. Havsplanerna ska bidra till att god havsmiljö nås och upprätthålls. Enligt miljöbalken ska havsplanerna bidra till långsiktigt hållbar utveckling. Vid sidan av målformuleringar inom ramen för vår nationella lagstiftning, som i många fall kan härledas till internationella överenskommelser, så är även FN:s hållbarhetsmål något havsplaneringen avser beakta i planeringen.

Utifrån befintlig lagstiftning, samhällsmål och underlag som redovisats i samband med nulägesbeskrivningen föreslås i denna färdplan tio planeringsmål. De tio planeringsmålen innehåller ett övergripande mål för havsplaneringen som understöds av övriga nio planeringsmål (figur 7). I tidigare avsnitt *Förutsättningar* redogörs översiktligt för de huvudsakliga lagkrav och samhällsmål som ligger till grund för planeringsmålen.

Planeringsmålen har en indelning i begreppen *förutsättningar* eller *beredskap*. Med denna indelning särskiljs de anspråk som finns tydliga och omfattande i när-tid (förutsättningar) från de frågor som främst i ett längre framtidsperspektiv bedöms kunna ha omfattande anspråk i havet (beredskap). Beredskapsmålen innebär att havsplaneringen ska ta höjd för framtida behov och verksamheter, så som växande vattenbruk eller ökad mineralutvinning och koldioxidlagring.

Figur 7. Samhällsmål och planeringsmål för havsplaneringen.

I havsplaneringen ska uppfyllnad av planeringsmålen eftersträvas. Både det övergripande målet och de mer tematiska och sektorsvisa målen. Målen är konkretiseringar av havsplaneringens syfte och ger en samlad vägledning som ska bidra till att ett nationellt perspektiv säkerställs i arbetet med framtagandet av de områdevisa havsplanerna.

Planeringsmål är gemensamma för de tre planerna, men då förutsättningarna skiljer sig åt, kan olika mål få olika framträdande roll i planering av de olika havsplaneområdena. Generella och skilda planeringsförutsättningar för respektive havsplaneområde redovisas i planområdesvisa avsnitt där *väsentliga frågor* inom havsplaneområdet har identifierats. De väsentliga frågorna har bäring på de övergripande planeringsmålen.

Planeringsmålen anger inriktning för planeringen, men även andra frågor som bedöms som relevanta kan komma att omfattas av planerna. Relevanta samhällsmål och befintlig lagstiftning ska alltid beaktas i planeringen.

Övergripande mål: Bidra till god havsmiljö och hållbar tillväxt

Havsplanerna ska övergripande ge rumsliga förutsättningar så att identifierade utvecklingsbehov och mål om hållbar tillväxt tillgodoses samtidigt som havsplanerna bidrar till att god havsmiljö nås och upprätthålls.

God havsmiljö beskrivs framförallt i miljökvalitetsmålet *Hav i balans, samt levande kust och skärgård* och dess preciseringar, även om också andra miljökvalitetsmål är relevanta, exempelvis *Ett rikt djur och växtliv*, *Ingen Övergödning* och *Giftfri miljö* som även fångar in hur miljöproblem från land och luft har påverkan på havet. God miljöstatus i enlighet med havsmiljöförordningen utgör en av preciseringarna.

Hållbar tillväxt relaterar bland annat till EU2020 och omfattar både det som kallas *blå tillväxt*, dvs. tillväxt relaterad till maritima verksamheter, och ekonomisk hållbar tillväxt i mer bred bemärkelse inklusive positiva sysselsättningseffekter.

Tillväxten är hållbar när vi ekonomiskt, miljömässigt och socialt kan tillfredsställa våra behov idag, samtidigt som vi ger förutsättningar för kommande generationer att tillgodose sina behov. En viktig utgångspunkt för havsplaneringen är att hållbar tillväxt förutsätter väl fungerande ekosystem. I enlighet med ekosystemansatsens helhetsperspektiv beaktas därför ekosystemets funktioner utifrån flera tidsperspektiv samt direkta, indirekta och kumulativa effekter av anspråk i havet.

Mål: Skapa förutsättningar för regional utveckling

Havsplanerna ska ge rumsliga förutsättningar för hållbar utveckling, god livskvalitet och attraktiva miljöer regionalt och lokalt. Förutsättningar och perspektiv för en regional utveckling skiljer sig här mellan olika platser och områden. Därför ska havsplaneringen eftersträva att förutsättningar för lokal och regional utveckling är goda längs hela kuststräckan, genom att eftersträva samexistens av verksamheter i framtida förslag till havsplaner.

Havsplaneringen ska bidra till att bevara viktiga natur- och kulturvärden, ta hänsyn till landskapsbilden och skapa förutsättningar för utveckling av havs-

anknutna näringar och friluftsliv. Rekreation och friluftsliv inklusive fritidsfiske har stor betydelse för människors livskvalitet och hälsa.

Kulturvärden är viktiga för upplevelsen i landskapet, människors identitet och för att skapa attraktiva miljöer att leva och bo i. Havet rymmer idag en tämligen utforskad del av våra kulturhistoriska värden. En ökad kunskap om kulturvärden i havet bidrar till både en förstärkt lokal och regional identitet och till besöksnäring.

Naturvärden och kulturvärden vid kusten och i utsjön är ofta en förutsättning för att kunna behålla och vidareutveckla yrkesfiske och besöksnäring i kustsamhällen. Även andra havsrelaterade verksamheter som bidrar till utveckling och blå tillväxt i kustområdet ska ges förutsättningar genom havsplaneringen, för att nå goda sysselsättningseffekter.

Mål: Skapa förutsättningar för marin grön infrastruktur och främjande av ekosystemtjänster

Grön infrastruktur är naturområden, biotoper, strukturer och element i landskapet inklusive kust och hav som skapar ett ekologiskt sammanhang i landskapet. Sammanhängande strukturer är viktigt för att bevara ett rikt växt- och djurliv i landskapet som bevarar såväl artspecifika egenskaper som ekosystemens funktionalitet.

Ekosystemtjänster är produkter och tjänster som naturens ekosystem ger oss, som bidrar till vårt välbefinnande. Mat och syre är exempel på produkter. Tjänsterna kan vara både reglerande och understödjande vilket bland annat uppmärksammas och nyttjas i arbetet att begränsa klimatförändringen och hantera dess effekter.

Med ett ökat intresse för verksamheter till havs ökar risken för fragmentering av populationer och livsmiljöer. Det försvårar för samhällets att ta del av ekosystemtjänster.

Havsplaneringen kan hantera frågor kring naturvärden genom att i avvägningar ge särskild tyngd till områden där naturvärden är höga och viktiga. Vidare kan havsplaneringen bidra till gynnsamma geografiska förhållanden för viktiga naturområden genom att förslå exempelvis omläggning av sjöfartsrutter eller undvika fysisk exploatering. I enlighet med ekosystemansatsen grundar sig då havsplaneringens förslag och bedömningen av naturvärdets påverkan på en noggrann analys av effekter på dessa aspekter. Noggrannheten består här exempelvis i att bedöma effekterna utifrån olika tidsperspektiv och försäkra sig om en god bild av kvaliteten i den kunskap som ett förslag i havsplanen grundar sig på.

Sammantaget ska havsplanerna därför bidra till att:

- Stödja inrättande av nya marina skyddsområden i enlighet med nationella mål och förutsättningar att stärka och bevara representativitet, funktionalitet och ekologiska samband. Havsplaneringen ska vidare bidra till att gynnsam bevarandestatus upprätthålls för de arter och livsmiljöer skyddet omfattar.
- Tillräckligt säkra spridningsvägar och vandringsvägar i och mellan livsmiljöer, samt flyttstråk.

- Ge förutsättningar för vetenskapliga undersökningar och långsiktig övervakning av havsmiljön. Det kan handla om enskilda mätpunkter eller referensområden. Sådana områden kan innebära ett behov av att förebygga framtida störningar i vissa ostörda områden.

Mål: Skapa förutsättningar för god tillgänglighet

Havsplanerna ska skapa förutsättningar för utveckling av havsanknuten transportsektor och linjära objekt, och främja tillträdet till havet för en bred allmänhet.

En god tillgänglighet i transportsystemet till sjöss ger goda förutsättningar för att hålla samman transportinfrastrukturen som helhet, så att exempelvis överföring av gods från väg och järnväg till sjöfart underlättas.

Beredskap ska skapas för en utveckling av fysisk infrastruktur, exempelvis framtida tunnlar eller broar.

Rumsliga förutsättningar ska ges för användning av havet för infrastruktur för elektronisk kommunikation i form av sjökablar och radiosystem.

Förutsättningar ska även skapas för människors tillgänglighet till havet för friluftsliv och rekreation. Det kan bidra till både folkhälsa och utveckling inom turismnäring.

Mål: Skapa förutsättningar för hållbar sjöfart

Havsplanerna ska ge förutsättningar för ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar sjöfart. Det gäller såväl närsjöfart som fjärrsjöfart. Sjöfarten ges tillräckligt utrymme för att kunna växa, samtidigt som havsplanerna bidrar till ökad sjösäkerhet som medför färre olyckor och att riskerna för utsläpp av olja eller andra ämnen, liksom andra störningar minimeras. Havsplanerna ska ge förutsättningar för effektiva transportvägar med låg bränsleförbrukning samt att sjöfartens miljöeffekter minimeras, särskilt i ekologiskt känsliga områden. Hänsyn ska tas till att Östersjön är utpekad som ett PSSA, Particularly Sensitive Sea Area, av den mellanstatliga sjöfartsorganisationen IMO, International Maritime Organization.

Mål: Skapa förutsättningar för utvecklad energiöverföring och förnybar elproduktion i havet

Havsplanerna ska stödja arbetet med integrering och anslutning till det europeiska elnätet och ge förutsättningar för existerande, planerade och potentiella sjökablar för energiöverföring inom Sverige och mellan Sverige och andra länder. Detta gäller även kablar som rör energiöverföring från havsbaserad elproduktion.

Havsplanerna ska bidra till att skapa förutsättningar för Sveriges framtida behov av utvinning av förnybar energi. I detta ska planeringen stödja Sveriges nationella mål om förnybar energi och stödja den nationella planeringsramen för havsbaserad vindkraft som uppgår till en möjlig årlig produktion om 10 TWh el från havsbaserad vindkraft 2020. Havsplaneringen ska även visa på ytterligare utvecklingsmöjligheter för energiproduktion i enlighet med den nationella energioverenskommelsen 2016 och EU:s nya målår 2030 för energiomställning.

Beredskap ska finnas för annan havsbaserad elproduktion från förnybara källor och havsplanerna ska ge förutsättningar för test av ny teknik på området.

Mål: Skapa förutsättningar för ett hållbart yrkesfiske

Havsplanerna ska bidra till ett miljömässigt hållbart, resurseffektivt, innovativt, konkurrenskraftigt och kunskapsbaserat fiske inom ramen för en ekosystembaserad förvaltning som inkluderar hänsyn både till viktiga livsmiljöer för fisk och för andra arter.

Särskilt viktigt är integrering med planeringen av kustområdena, där det finns viktiga livsmiljöer för fisk, nämligen lekområden och uppväxtområden.

Mål: Skapa förutsättningar för försvar och säkerhet

Havsplanerna ska skapa förutsättningar för försvar av Sverige och svenska intressen på såväl kort som lång sikt. Aktörer inom såväl militärt som civilt försvar ges förutsättningar att bedriva sin verksamhet, bland annat genomföra övningar under olika förhållanden samt annan verksamhet av betydelse för det militära försvaret såsom signalspaning. Havsplanerna ska även ge förutsättningar att tillgodose behovet av strategisk försörjning av Sverige i fred, kris och krig.

Mål: Skapa beredskap för eventuell framtida utvinning av mineraler samt för koldioxidlagring

Hänsyn ska tas till att det i framtiden kan vara aktuellt med ökad utvinning av ändliga resurser som sand, grus och andra mineraler samt koldioxidlagring som ett led i anpassningsåtgärder inför klimatförändringens effekter. Utvinning av olja och gas i Sveriges sjöterritorium eller ekonomisk zon bedöms dock inte vara aktuell under överskådlig tid.

Mål: Skapa beredskap för framtida etablering av hållbart vattenbruk

Havsplanerna ska ha rumslig beredskap för vattenbrukets utveckling och potential att yteffektivt använda havet för produktion. Med hållbart vattenbruk avses både behovet av att anpassa vattenbrukets inriktning till de omgivande marina förutsättningar samt beakta hur vattenbrukets inriktning bidrar till en hållbar tillväxt.

Sett till vattenbrukets utvecklingspotential och en ökad forskning på området kan vattenbruk utanför kustzonen bli aktuellt inom en framtid som ryms inom havsplaneringens referensår 2030- och horisontår 2050. Därför ska havsplaneringen ta hänsyn till att vattenbruk kan bli aktuellt i havsplaneområdena i framtiden.

Planeringsstrategier

Här presenteras de strategier och utgångspunkter som havsplaneringens arbete med förslag till havsplaner har.

Tillämpning av ekosystemansatsen

För god tillämpning av ekosystemansatsen i havsplaneringen har Havs- och vattenmyndigheten definierat ett antal utgångspunkter för arbetet.

- **Helhetsperspektiv**
Havsplaneringen ska eftersträva ett tvärsektoriellt systemperspektiv som inkluderar direkta och indirekta, kumulativa (ackumulerande), kortsiktiga och långsiktiga, positiva och negativa effekter inklusive kopplingarna mellan land och hav.
- **Närhetsprincipen och samordning mellan planeringsnivåer**
Havsplaneringen ska vara decentraliserad till den lägsta tillämpbara nivå samtidigt som samordning mellan planeringsnivåer eftersträvas. Eftersom uppdraget att ge förslag till havsplaner återfinns på statlig nivå framträder bilden att nationell planering anses som lägst tillämpbara nivå. En nationell planering motiveras av det samordningsbehov av havsanknutna gränsöverskridande verksamheter som betonas i propositionen. Samtidigt kan en högre decentraliseringsnivå anses råda utifrån hur förordningen fastslår planering utifrån tre havsplaner med regional förankring samt att havsplanerna eftersträvar en vägledande roll för kommunal planering och annan verksamhetsprövning.
- **Delaktighet och kommunikation**
Havsplaneringen ska genomföras i en öppen och samrådsinriktad planeringsprocess med kopplingar mellan kommunala, regionala, nationella och internationella perspektiv inklusive de regionala havskonventionerna Helcom och Ospar.
- **Planeringsalternativ och omvärldsscenarier**
Havsplaneringen ska redovisa rimliga alternativ som visar möjligheter och vägval. Omvärldsscenarier exempelvis klimatscenario och Business As Usual-scenario (BAU/nollalternativ) eller framtidsscenarior för olika sektorer beskriver vad planeringen behöver förhålla sig till.
- **Bästa kunskap och teknik**
Havsplaneringen ska utgå från bästa tillgängliga kunskap om verksamheter och ekosystemen. Bedömning av kunskapens tillförlitlighet utgår från planeringsmässiga krav. Enligt försiktighetsprincipen får inte kunskapsbrist om miljöeffekter användas som argument för att tillåta en verksamhet. Havsplaneringen har därför som avsikt att uppmärksamma behov av fördjupad kunskap inom vissa delar av planområden som understöd för en god tillståndsprövning av verksamheter i havet.
- **Skadebegränsning och återställning**
Havsplaneringen ska identifiera möjligheter att undvika och begränsa negativa miljöeffekter samt finna möjligheter att bidra till återställning av marina ekosystem.
- **Flexibel och anpassningsbar förvaltning**
Havsplaneringen ska behandla frågan om miljöövervakning och uppföljning för att möjliggöra anpassningsbar (adaptiv) förvaltning. Genom att se havsplaneringen som en process i cykler förstärks förutsättningarna att ny och förbättrad kunskap ger avtryck i planeringen som även säkerställs genom förordningens krav på uppföljning minst vart åttonde år.

Rättsliga utgångspunkter

Havsplaneringen tar sin utgångspunkt i den internationella och nationella rätt som reglerar användningen av havet. Internationella konventioner och regel-

verk, som havsrättskonventionen (UNCLOS), ska följas, liksom EU-lagstiftning och relaterad svensk lagstiftning som rör havet. Den svenska havsplaneringen ska även följa det ramverk som EU:s havsplaneringsdirektiv bildar för medlemsstaternas arbete med nationella havsplaner.

Hur havsplaneringen i Sverige ska utföras regleras i havsplaneringsförordningen. Ett förslag till havsplan som upprättas av Havs- och vattenmyndigheten ska bestå av en plankarta och en planbeskrivning.

Plankartan ska redovisa

- grunddragen för användningen av havsområdet
- de områden som är av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken och andra allmänna intressen av väsentlig betydelse

Planbeskrivningen ska

- ange inriktningen för användningen av havsområdet
- ange och beskriva vilka områden som är av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken
- redogöra för andra allmänna intressen av väsentlig betydelse, den nuvarande användningen av havsområdet, och de planeringsförutsättningar i övrigt som planen tar hänsyn till
- redovisa de övervägande som legat till grund för planen
- ange hur frågor om oförenliga ändamål bör lösas
- tydligt redovisa innebörden och konsekvenserna av användningen av havsområdet enligt planen

Föreskrifter om förbud eller begränsningar för verksamheter och åtgärder kan utarbetas om det behövs för att uppnå syftet med planen.

Planeringsprinciper

De principer som formuleras i det här avsnittet relaterar till hur Havs- och vattenmyndigheten avser att genomföra havsplaneringen. Flera principer har stark beröring med havsplaneringsförordningen som styr planeringen.

Följande principer ska tillämpas:

- Havsplaner kommer att utarbetas på bästa möjliga tillgängliga kunskapsunderlag, med vetskap om att det råder brister i underlagen. Tillämpning av försiktighetsprincipen och adaptiv förvaltning enligt ekosystemansatsen ställer krav på planeringsunderlag som försäkrar att planeringen sker på underlag som speglar aktuellt kunskapsläge. Den adaptiva förvaltningen innebär även särskilda krav för övervakning och uppföljning av underlag och miljökonsekvensbeskrivningens slutsatser.
- Havsplaneringen ska ta hänsyn till lokala och regionala förutsättningar och behov, samt vara ett stöd för kommunal och regional fysisk planering.
- God samordning med våra grannländers havsplanering ska eftersträvas.

- Havsplaneringen ska beakta effekter av olika verksamheters samlade påverkan utifrån ekosystemansatsens helhetsperspektiv.
- Olika verksamheters samexistens i ett område ska främjas vid förslag på användning av havet. Synergier mellan olika verksamheter ska sökas genom att exempelvis eftersträva koppling mellan natur- och kulturvärden inom en förstärkt grön infrastruktur.
- Hänsyn ska tas till befintliga verksamheter och gällande tillstånd.
- Avvägning mellan riksintressen utgår från miljöbalkens bestämmelser. Exempelvis att försvarsintresset ska ges företräde om ett område eller del av område behövs för en anläggning för totalförsvaret. Ett ytterligare exempel är att stora vattenområden som inte alls, eller endast obetydligt, är påverkade av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön så långt möjligt ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt påverka områdenas karaktär.
- Sjöfarten ska kunna bedrivas i enlighet med havsrättens regelverk.

Tematisk fokusering

I denna första planeringscykel kommer havsplaneringen särskilt fokusera på planeringsfrågor relaterade till skyddsvärd natur (inklusive livsmiljöer för fisk), energi, sjöfart och yrkesfiske. Detta följer av hur EU:s havsplaneringsdirektiv uttrycker att medlemstaterna ska sträva efter att bidra till hållbar utveckling för dessa sektorer (samt vattenbruk) samt bevarande och skydd för förbättring av miljön. Naturvård, energi och sjöfart representerar ökande anspråk i havet. Tillsammans med yrkesfisket finns även behov av samordning med grannländer kring dessa sektorer vilket ytterligare motiverar ett fokus på dessa frågor i en första planeringscykeln för en god havsplanering som helhet. Den tematiska fokuseringen utesluter inte att även andra aspekter eller intressen, t.ex. kulturmiljö, hanteras i havsplanerna.

Avvägning mellan intressen

Intressen och verksamheter som rör havet är av olika karaktär, vissa relaterar till exploatering och andra till bevarande och skydd. Havsplanerna ska tas fram utifrån en helhetssyn på havet och visa på den mest lämpade användningen i ett nationellt perspektiv utifrån läge, förutsättningar och behov. Vid intressekonflikter ges ett intresse företräde framför ett annat, eller anvisas ett lämpligt sätt att hantera intressekonflikten. Avvägningarna ska ha bäring på planeringsmålen.

Avvägning och prioritering mellan intressen kommer att utgå ifrån de plats-specifika intressen som identifierats under planeringsprocessen med det aktuella området, men också ifrån den samlade bilden av nyttjande och behov i hela havsområdet, både i närtid och för framtiden. Prioriteringsordningen vid avvägning mellan intressen kommer därför att variera från fall till fall.

Förslagen till havsplaner kommer att innebära ställningstaganden till hur olika allmänna intressen (inklusive riksintressen) ska vägas mot varandra. Havsplanen ska ge uttryck för statens samlade syn på hur havsområdena bör förvaltas och förslagen kan därför komma att avvika från de anspråk och de underlag som de olika nationella myndigheterna har redovisat i form av anspråk på riksintressen eller andra allmänna intressen. Se mer i avsnittet om riksintressen.

Fördjupningsområden

De geografiska områden som bedöms ha störst nytta och behov av planering kallas fördjupningsområden. Det gäller områden som är eller förväntas bli högt nyttjade och områden med stor sårbarhet eller hög riskfaktor eller där det finns befintliga eller potentiella intressekonflikter.

Framtagande av planeringsunderlag kan behöva prioriteras när det gäller fördjupningsområdena och de kan även behöva planeras med större detaljeringsgrad än övriga delar av havet. Områden som i första hand bedöms ha stor nytta av att planeras är de 13 områden som presenteras i *Havsplanering – Nuläge 2014*. I avsnitten om respektive havsplanområde redovisas fördjupningsområdena kortfattat.

Den fortsatta planeringsprocessen får visa vilka av de föreslagna fördjupningsområdena som kommer att kräva en mer detaljerad planering.

Planalternativ

I miljöbalkens reglering av miljöbedömning ställs krav på redovisning av rimliga planalternativ. Sådana kan bidra till att visa på olika möjligheter när det gäller användningen av havsområden och därför vara viktiga att utveckla och lyfta fram i planeringsprocessen. Det är viktigt att i processen dokumentera vilka alternativ som har hanterats och motivera val och avvägningar mellan dem, till exempel genom redovisning av konsekvensbedömningar.

Om planeringsprocessen visar att det är relevant med alternativa planförslag, i planens helhet eller i avgränsade områden, kan sådana komma att utarbetas som ett led i framtagande av Havs- och vattenmyndighetens slutliga förslag till havsplaner. Genom att arbeta med alternativ under planeringsprocessen ges en möjlighet att undersöka havsplaneringens maximala möjligheter att bidra inom vissa planeringsmål och samtidigt visa vad en sådan prioritering ger för konsekvenser på andra planeringsmål. Alternativ i planeringen kan underlätta att hitta rätt nivå och fördelning mellan planeringsmålen i havsplanerna. Även för avvägningar i de fördjupningsområden som havsplaneringen identifierat kan arbete med olika alternativa lösningar vara en passande metod.

Samspel med andra planer

Havsplaneringen ska samspela med såväl kommunala och regionala planeringsperspektiv som det internationella. Havsplanerna måste därför relatera till såväl en större som en mindre geografi. Planeringsprocessen kommer därmed behandla geografiska områden som är såväl större som mindre än havsplanområdet avgränsning. Detta för att förmå fånga in ömsesidiga effekter i förhållande till angränsande havsplaner, kustzon och grannländers ekonomiska zon.

Kommunalt

Med havsplaneringens införande i Sverige utmanas ett kommunalt planeringsmonopol som utgör den rådande svenska planeringstraditionen. Eftersom kommunernas relation till territoriahavet främst kännetecknas av låg grad av kommunal planering väntas dock den statliga havsplanering främst bidra med samordning och inspiration till kustkommunerna. Genom överlappet i territoriahavet finns ett avgränsat område vars förvaltning tydliggör behovet av samverkan. I och med samverkan inom överlappande zon får den statliga havs-

planeringen även en möjlighet att uppmärksamma kommunerna på hur planeringsfrågor på land påverkar havsmiljön i stort.

Inom den överlappande zonen kommer havsplaneringen ta hänsyn till befintliga kommunala översiktsplaner och utvecklingsintentioner så länge havsplaneringens syfte uppfylls. Med detta avses att planer och utvecklingsdokument som helhet bidrar till ökad tydlighet kring havet i stort och vad som är lämplig användning. Utöver överlappsområdet är det även viktigt att den kommunala planeringen vid kusten och i kustvattnet beaktas i den statliga havsplaneringen även om området formellt inte utgör del av de statliga havsplanerna. Nära kusten sker många aktiviteter samtidigt som det finns värdefulla livsmiljöer som kan påverkas av planering längre ut.

Underlag som har tagits fram under planeringsprocessen kan komma till nytta för kommunal översiktsplanering och ska om möjligt göras tillgängligt. När de tre nationella havsplanerna är beslutade ska de vägleda och vara ett stöd för kommunal havsplanering.

Havsplaner emellan

De tre havsplanerna ska ha ett sammanhängande nationellt perspektiv som gör det möjligt att bedöma de samlade konsekvenserna av de enskilda planerna. Sjöfart och grön infrastruktur är två framträdande väsentliga planeringsfrågor som förenar de olika planområdena och bidrar till att hålla ett sammanhängande perspektiv i arbetet med den enskilda havsplanen. Redovisningssättet i planerna ska vara likartat.

Internationellt

I det internationella perspektivet ska gemensamma lösningar sökas med grannländerna, samt att en samordnad redovisningsform för havsplanerna eftersträvas. Eftersträvansvärt är även att alla grannländer har en gemensam syn på nu-läget och delar framtidsvision som utgångspunkt för planeringen.

På utsjöbankarna Södra Midsjöbanken och Kriegers flak ska vi eftersträva samordning med Polen respektive Tyskland och Danmark. I Öresund och Kattegatt är målsättningen att samordna med Danmark och i Bottniska viken med Finland och Åland.

Samspel mellan land och hav

Utvecklingen i havet är beroende och styrd av aktiviteter på land. Befolkning och näringsliv vid kusten, transportsystem och hamnar med mera utgör viktiga referenspunkter för havsplaneringens planförslag. På ett mer strategiskt plan har även frågor kring stads- och landsbygdsutveckling samt regionala utvecklingsstrategier inverkan på havsplaneringen.

Kommunerna ansvarar för kustzonsförvaltningen och har liksom staten planeringsansvar i territorialhavet. En god samverkan mellan staten, regioner och kommuner är nödvändig för att koordinera lokala och regionala förutsättningar och perspektiv med de nationella frågorna i den statliga planeringen. Samverkansförmågan stärks av att förordningen pekar ut tre samordnande länsstyrelser bland samtliga kustlänsstyrelser som berörs direkt av havsplaneringen.

Tillståndet för havsmiljön påverkas i hög grad av utsläpp som sker på land. Havs- och vattenmyndigheten ser dock att havsplaneringsuppdraget är avgränsat till att behandla verksamheter och ytanspråk inom havsplaneområden in-

klusive dess effekter på kustzon och angränsande havsområden. Frågor rörande yttre påverkan på havsplaneområdet är något som måste hanteras av havs- och vattenförvaltningen i stort och uppmärksammas i dialogen med myndigheter och kommuner som råder över miljöprövning och fysisk planering på land. Havsplaneringen avser bidra till en sådan dialog genom den samverkan med kommunal planering som den överlappande zonen innebär.

Planeringens tidsperspektiv

Att skapa förutsättningar för utveckling kräver långsiktighet. Förändringar i ekosystem är storskaliga processer som kräver långsiktighet i inriktningar och åtgärder. En havsplan är framtidsinriktad och bör ha en långsiktig planeringshorisont. För att underlätta förståelsen för planeringens långsiktighet och inriktning mot framtiden föreslås 2030 som *referensår* och 2050 som *horisontår*. Med dessa två årtal konkretiseras havsplaneringens framtidsperspektiv där horisontår 2050 stimulerar en diskussion kring viljestyrd planering om hur havet kan nyttjas för att sammanbinda Sverige med grannländer och utveckla ett omfattande men hållbart vattenbruk som producerar såväl energi och livsmedel. Referensår har liknande funktion att stimulera resonemang kring framtida utveckling som, en genom mer närliggande och greppbar tidshorisont för havsanknutna sektorer, kompletterar horisontåret.

Planeringsmålen

Planeringsmål anger vad havsplaneringen kommer att inriktas mot. Målkonflikter kan uppstå i olika områden där flera intressen överlappar. De integrerade konsekvensbedömningarna kommer att vara en hjälp för att i planeringsprocessen identifiera, dokumentera och analysera problematiken och i möjligaste mån lösa sådana målkonflikter. Lösningarna eftersträvar samexistens mellan intressen, men kan även innebära avvägningar där ett intresse framhålls framför ett annat utifrån ett specifikt planeringsmål t.ex. anses särskilt relevant i ett planområde eller får ökad relevans i strävan efter balans mellan havsplaneområdena.

Havsplaneområdenas geografiska avgränsning

Havsplaneområdenas mer detaljerade geografiska avgränsning kommer att hanteras under planeringsarbetet. Regeringen bereder havsgränsutredningens förslag om bland annat nya baslinjer vilket kan komma att påverka havsplaneområdenas utsträckning. Vidare behöver avgränsningen mot fastighetsindelade vatten preciseras. Det finns också gränsfrågor med grannländer som måste beaktas vid utformningen av planförslagen

Geografiska skalor

En havsplan ska kunna förstås och användas av många olika personer, både professionella och privatpersoner. Det är viktigt att planen är begriplig och överskådlig och att det går att skilja på vad som är ställningstagande och vad som är underlag. Sverige har ett relativt stort havsområde att redovisa i planerna vilket innebär en utmaning i att hitta rätt förhållande mellan hanterbar skala och tillräcklig tydlighet.

I havsplaneringsförordningen (2015:400) fastställs att plankartan ska visa grunddragen och redovisa befintliga riksintressen. Skalan på en sådan karta är lämpligen runt intervallet 1:800 000–1:600 000.

Utifrån de olika frågor havsplaneringen ska hantera ser Havs- och vattenmyndigheten utmaningar i att illustrera de verksamheter som utgör grunddragen i en och samma karta. Exempelvis är det svårt att ytmässigt visa viktiga områden för yrkesfisket på samma karta som vattenbrukets ytanspråk då sektorernas geografiska utbredning är väldigt olika. Plankartan kan därför tänkas innehålla punkter för exempelvis vattenbrukets områden för att synliggöra dessa sektorer tillsammans med övriga i en gemensam tryckt plankarta. Planbeskrivningen fyller därför en mycket viktig funktion avseende kartmaterial där havsplanen kan visa mer tematiska kartor för olika verksamheter och ytanspråk både generellt och inom fördjupningsområden.

Vid sidan av de illustrativa delar som förordningen reglerar avser Havs- och vattenmyndigheten utveckla en digital presentationslösning för kartmaterialet i havsplanerna. I ett digitalt format finns möjligheten att individuellt anpassa och skifta skala på kartan utifrån vilka planeringsfrågor som användaren är särskilt intresserad av.

Planeringsunderlag

Planeringen kommer att baseras på olika typer av underlag, som riksintresseanspråk, Havs- och vattenmyndighetens nulägesbeskrivning, myndigheternas sektorrapporter, regionala rapporter från länsstyrelserna, regionala utvecklingsstrategier (RUS), kommunala översiktsplaner, regionplaner samt rapporter och undersökningar inom olika ämnesområden. Även det som tas fram inom miljöbedömningen och arbetet med samhällsekonomiska konsekvensanalyser utgör en del i underlaget. Här kan särskilt nämnas det verktyg för bedömning av planernas kumulativa miljöpåverkan som tas fram inom ramen för miljöbedömningen, *Symphony*. Verktöget ska förse havsplaneringen med underlag kring rumsliga och gränsöverskridande konsekvenser av planerna.

Det generella kunskapsläget om havet visar på ett starkt behov av att ta fram kompletterande och fördjupade underlag. Detta gäller bland annat för naturvärdesbedömning, områden viktiga för fiskreproduktion, framtidsbilder för utveckling inom olika sektorer och för klimatfrågor. Även utpekade riksintresseområden i havet har olika aktualitet och underlag, varför kompletterande underlag kommer att behövas i havsplaneringen.

Havsplaneringen ska vara drivande gentemot såväl sektorsmyndigheter som forskningen för att få fram kompletterande och fördjupade underlag. I enlighet med såväl havsplaneringsdirektivet som ekosystemansatsen ställer en successivt ökande kunskapsmängd krav på att havsplaneringen kontinuerligt behandlar och värderar ny kunskap för att omsätta den i planeringsmässiga förslag minst vart åttonde år.

Havsplaneområden

Havsplaneringsförordningen (2015:400) fastslår en geografisk indelning i tre havsplaner. De tre havsplaneområdena är utgångspunkt för såväl havsplaneringens arbetsprocess som planförslag.

De planeringsmål som formuleras i tidigare avsnitt i detta inriktningsdokument gäller alla tre havsplaneområden. Det finns dock behov att beskriva varje havsplaneområde för sig för att tydliggöra lokala och regionala förutsättningar för att uppfylla de olika planeringsmålen. Vidare finns behov att i detta avsnitt vidga beskrivningen så att den omfattar mer än själva havsplaneområdet. Beskrivningen innehåller alltså aspekter och faktorer i planområdets omgivning som är av vikt för planeringen, i enlighet med hur havsplanernas relation till sin omgivande geografi beskrivits i de två avsnitten *Samspel med andra planer* och *Samspel mellan land och hav*. Beskrivningen av varje havsplaneområde är strukturerad i fyra rubriker:

- Särdrag
- Väsentliga frågor
- Samarbete med grannländer
- Fördjupningsområden

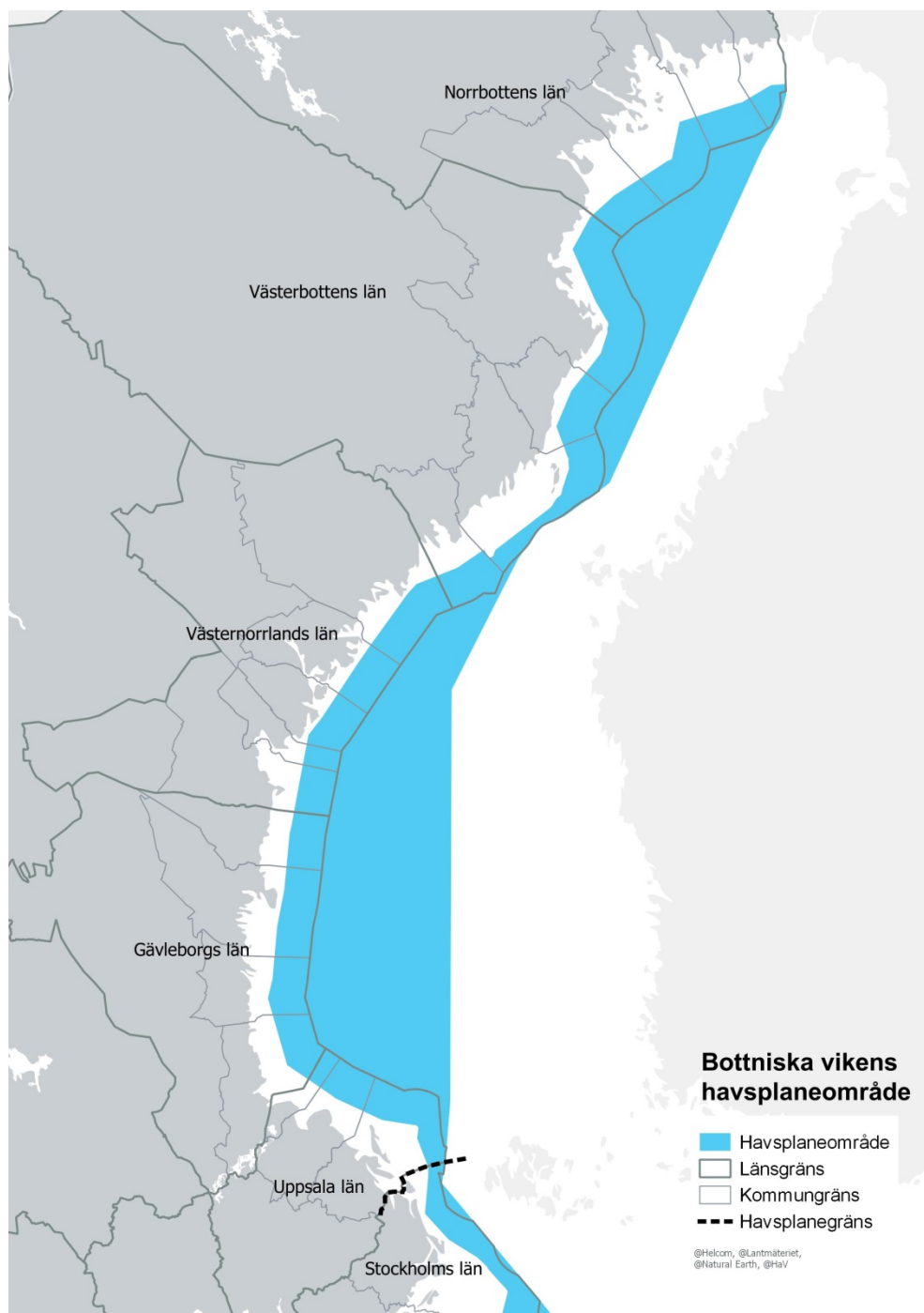
Med *särdrag* menas områdets framträdande karaktär. *Väsentliga frågor* kopplar ihop områdets särdrag med de planeringsmässigt relevanta aspekter som finns i området. *Samarbete med grannländer* inkluderar även särskilda frågor. *Fördjupningsområden* innebär exempel på områden inom havsplaneområdet där de väsentliga frågorna är framträdande eller där planeringen ställs inför störst utmaningar. Mer information om fördjupningsområden finns i rapporten *Havsplanering – Nuläge för 2014*.

Det finns såväl unika som förenande frågor i de tre planområdena. Sjöfart och utökat antal skyddade områden är exempel på förenande planeringsfrågor som utgör väsentliga frågor i alla tre planområden.

Bottniska viken

Särdrag

Bottniska vikens havsplanområde omfattar Uppsalas, Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län. I området finns 20 kustkommuner med totalt 780 000 invånare. Havsplaneområdet gränsar mot Finland i öster. Gränsen går från Haparanda i norr till Södra Kvarken vid Åland i söder.

Figur 8. Bottniska vikens planområde.

Kommuner i Bottniska vikens planområde

Gävle	Robertsfors
Haparanda	Skellefteå
Hudiksvall	Sundsvall
Härnösand	Söderhamn
Kalix	Tierp
Kramfors	Timrå
Luleå	Umeå
Nordanstig	Älvkarleby
Nordmaling	Ömsköldsvik
Piteå	Östhammar

Bottniska viken är avdelad vid två grunda trösklar, Södra och Norra Kvarken, vilket innebär att det tar lång tid för vattnet att omsättas, uppskattningsvis cirka 30 år. Det instängda läget gör att vattenkvaliteten här nästan helt präglas av vatten från älvar och sötvattendrag vilket gör salthalten låg i området. Detta påverkar Bottniska vikens ekosystem och vilka arter som återfinns här. I de sydligaste och mest salta delarna förekommer marina arter i större utsträckning än i de nordligare delarna. Antalet marina arter minskar ju längre norrut man kommer. Förutom brackvattensarter i form av främst kärlväxter och kransalger bidrar även olika sötvattenarter, t.ex. gömfröiga kärlväxter, samt mossor och ormbunksväxter, till artrika miljöer i norra delen av området.

Den variation av salthaltnivå som råder inom området har således inneburit en särskild sammansättning av marina arter där särskilda brackvattenarter ingår. Framtida förändring av salthaltnivåer kan därför förmodas ge stor påverkan på den känsliga artsammansättningen. Landhöjningen i sig bidrar till en mångfald av biotoper och arter i havsmiljön. Klimatförändringens effekter på salthalten och landhöjning är därför viktig kunskap att fördjupa inom havsplaneringen och även en viktig aspekt att ha med i samspelet med övriga planområden avseende planeringens kumulativa effekter samt för kommunal planering och klimatanpassning.

Under en normal vinter når den maximala utbredningen av is hela Bottniska viken och de norra delarna av Östersjön. I Bottniska vikens kustnära områden ligger istäcket längst, mellan 100–190 dagar om året. Istäcket påverkar bland annat vattnets omsättning, och fasta konstruktioner kan utsättas för mycket svår påfrestning av havsis, vilket påverkar t.ex. vindkraftsparker och andra konstruktioner. Vågkraft är inte aktuellt på grund av isen och sjöfarten påverkas eftersom fartygen måste följa isbrytarnas vägar. Inom havsplaneringen blir det viktigt att beakta att sommar- och vinterförhållanden kan innebära två helt olika miljöer och förutsättningar. Isläggningen skapar även möjligheter ur flera avseenden, exempelvis genom isvägar i Norrbottens skärgård och vinterturism som t.ex. jakt och långfärdsskridskoåkning.

Landhöjningen är störst i Västerbotten (cirka en cm per år) men påverkar hela Bottniska viken. Den geologiska processen väntas innebära att områden som idag är täckta av vatten övergår till att vara del av landmassa. Hur denna omvandlingstakt påverkas av klimatförändringen är en angelägen fråga att följa i havsplaneringen. Landhöjningen har inneburit att Bottniska viken, till skill-

nad från övriga planområden, saknar kulturmiljöer under vattnet då tidigare kustbosättningar istället finns längre in på land. Däremot finns liksom i övriga havsområden fartygslämnningar av kulturhistoriskt värde. Dessa fartygslämnningar kan komma att bli kulturmiljöer i framtiden om nya underlag visar att det finns särskilt intressant samband mellan dem.

Bottniska viken är ett område med höga naturvärden. Miljöer med särskilt höga värden är t.ex. områden med ängar av kransalger och kärlväxter, små öar och skär, utsjögrund samt områden med stor förekomst av blåstång/smaltång. Det förekommer ett antal olika hotade arter. Det finns även ett antal arter som endast förekommer här, samt några arter som har sina utbredningsgränser inom området. Bottniska vikens natur och de höga naturvärdena utgör en källa till en rad möjligheter, inte minst för besöksnäringen och friluftslivet. Bottenvikens skärgård, Höga kusten och Roslagen utgör riksintresse för det rörliga friluftslivet (4 kap. 2§ miljöbalken). Höga kusten är riksintresse för obruten kust (4 kap. 3§ miljöbalken).

Två nationalparker, cirka sju marina naturreservat och drygt 100 Natura 2000-områden finns längs Bottniska viken. Finngrundets bankar utgör Natura 2000-områden och ligger mestadels i ekonomisk zon. Det finns även två Helcom MPA-områden inom havsplaneområdet, Höga kusten och Haparanda skärgård, vilka inte bär status som naturreservat eller Natura 2000. Höga kusten är ett världsarv utsett av UNESCO som ett område med en unik kultur- och naturhistorisk miljö som vittnar om människans och jordens historia. Det finns ett antal fredningsområden för fisk i havsplaneområdet.

Bottniska vikens långa tradition av industrier har resulterat i många förorenade områden med höga halter av miljögifter längs kusten. Pågående och historiska utsläpp från industri, avlopp och areella näringar påverkar havsmiljön och illustrerar kopplingen mellan land och hav. Utsläppen innebär konkreta miljöutmaningar när framtida behov av muddring i farleder, energiproduktion och energiöverföring ska utföras.

Inom Bottniska viken finns hamnar av betydelse för transport av bland annat skogsprodukter, petroleum, drivmedel, järnmalm och stål som är betydelsefulla för att långsiktigt säkerställa industrins behov av kostnadseffektiva transportlösningar. Basnäringar som gruv- och skogsindustrin är idag beroende av en fungerande sjöfart.

Turbåtstrafik innanför baslinjen med nytta för turism och lokalboende på öar finns i kommuner med skärgård, exempelvis Östhammar, Luleå och Haparanda. Passagerartrafik utanför baslinjen finns i Umeå, över Norra Kvarken mellan Umeå och Vasa i Finland. Umeå kommuns översiktsplan har även en vision om en framtida fast förbindelse över Norra Kvarken. Med ökande sjötransporter finns en större risk för olyckor till sjöss med negativa effekter för havsmiljön. Riskbilden förstärks av hur en planerad kärnkraftutveckling i Finland på sikt väntas öka mängden farligt gods som transporteras till havs i och i närheten av havsplaneområdet som tidigare känt av effekter av kärnkraftens risker.

Bottniska viken erbjuder ett varierat kustlandskap. Det finns allt från flack skärgård till Höga kustens unika natur som skapar goda möjligheter för besöksnäring och rekreation. En stor potential finns i att utveckla besöksnäringen då områdets attraktiva naturmiljöer kan locka såväl besökare som nya företag.

Det finns kommunalt intresse för havsbaserad vindkraft i Bottniska viken, vilket återspeglas i flera kustkommuners översiktsplaner. Vid Storgunden utanför Gävleborg finns t.ex. tillstånd för en större havsbaserad vindkraftspark.

Yrkesfisket inom Bottniska viken är småskaligt. Siklöjefisket har störst ekonomisk betydelse i Bottenviken och strömmingsfisket dominerar i Bottenhavet. Laxfiske bedrivs i hela området. Efterfrågan på lokalt fångad fisk och förädlad fisk är god. Det finns stora möjligheter att utveckla verksamheten. Utsjöfisket bedrivs i hög grad av finsk fiskeflotta.

I Östhammars kommun, i planområdets allra sydligaste del, ligger Forsmarks kärnkraftverk.

I Bottniska viken finns viktiga områden för totalförsvaret. Det finns ett sjöövningsområde lokaliserat längs kusten i Västernorrland och ett antal områden på land inkluderar också riskområden över vatten.

Väsentliga frågor

- Att skapa förutsättning för miljöanpassad, säker och utökad sjöfart med bibehållen framkomlighet.
- Att skapa förutsättningar för ett utökat områdesskydd som säkerställer ett rikt växt- och djurliv i havet i beaktande av livsmiljöer, spridningskorridorer och sammanlänkning av områden, särskilt i ekonomisk zon där det i dagsläget finns få skyddade områden.
- Regional utveckling, bland annat genom främja de viktigaste hamnarna i anslutning till havsplaneområdet, liksom förbättrade förutsättningar för turism och yrkesfiske.
- Utveckling av infrastruktur mellan Umeå–Vasa.
- Isbildningens konsekvenser; med möjligheter och utmaningar för t.ex. sjöfart, havsbaserad energi, friluftsliv med mera.
- Landhöjningens konsekvenser; med möjligheter och utmaningar för t.ex. kulturmiljö och sjöfart.
- Den långsamma vattenomsättningens konsekvenser; med möjligheter och utmaningar för t.ex. miljögifter och vattenbruk.
- Den låga salthaltens konsekvenser; med möjligheter och utmaningar för t.ex. naturvärden.

Samarbetet med grannländer

Samverkan och koordinering med grannländerna kommer att vara viktig under hela planeringsprocessen. I dagsläget ligger Sverige före Finland i havsplaneringsarbetet.

Särskilda frågor att beakta:

- Att Sverige och Finland, inklusive Åland, samordnar sin havsplanering så långt som möjligt.
- Att planering av linjära objekt (fartygsstråk/leder, kabeldragningar, kabelanslutningar med mera) koordineras mellan länderna.
- Att ett utökat försvarssamarbete mellan Sverige och Finland kan leda till ett behov av nya och gränsöverskridande sjöövningsområden.

- Att fiskförvaltningen utgår från samförstånd och samsyn mellan Sverige och Finland, trots att olika typer av fisken bedrivs.
- Att sjöfartsrelaterade frågor i Södra kvarken behöver samordnas med Östersjöplanen.

Fördjupningsområden

Inom Bottniska vikens havsplanområde finns fem potentiella fördjupningsområden:

- **Södra kvarken:** Området är gränsöverskridande till havsplan Östersjön och är en viktig passage för all sjöfart norr om Åland, även för friluftslivet och turismens sjöfart. Övriga intressen i området är kulturmiljö, försvar, energi och naturskydd.
- **Finngrundet och Storgrundet:** Här finns viktiga naturvärden och intresse för havsbaserad vindkraft. Övriga intressen är yrkesfiske, kulturmiljö samt utvinning av material.
- **Höga kusten och Vänta litets grund:** Här är natur- och kulturmiljö, friluftsliv samt turism av stor vikt, tillsammans med yrkesfiske, sjöfart och försvar. Samtidigt finns riskområde med miljöfarliga objekt.
- **Norra kvarken och Rata storgrund.** Här är sjöfarten av stor vikt samtidigt som området präglas av stora värden inom friluftsliv och turism, yrkesfiske, kulturmiljö, vindkraft, infrastruktur samt natur.
- **Bottenvikens skärgård.** Här är sjöfarten av vikt samtidigt som hänsyn ska tas till kulturmiljö, friluftsliv och turism, försvar, havsbaserad vindkraft och utvinning av material och naturskydd.

Östersjön

Särdrag

Östersjöns havsplaneområde är det största av de tre planområdena och sträcker sig från Ålands hav, runt Skånes kust och upp genom Öresund till kommungränsen mellan Helsingborg och Höganäs. Det omfattar storstadsregionerna Stockholm och Malmö, Sveriges största öar Gotland och Öland varav en saknar fast förbindelse, unika gränsöverskridande skärgårdsmiljöer och områden av stor betydelse för fritidsboende och friluftsliv.

Området är administrativt komplext med sju länsstyrelser och 30 kommuner med överlappande planeringsansvar mellan stat och kommun samt ett antal regionala organ och utvecklingsansvariga aktörer att samarbeta och kommunicera med. Till detta kommer planeringsambitioner hos åtta grannstater att förhålla sig till, vilket medför att den internationella och gränsöverskridande aspekten kommer få stor betydelse i planeringen. Inte minst är behovet av samsyn länderna emellan på nuläget, ekosystemen, utvecklingspotentialen samt koordinering av redovisningen i plankartor av stor betydelse för att man ska få en helhetsbild av läget och planerad utveckling i Östersjön.

Vid sidan av administrativa utmaningar inrymmer Östersjöns havsplaneområde geografiskt skilda planeringsförutsättningar som ser olika ut inom olika delar av området. Exempelvis skiljer sig behov och förutsättningar för plane-

ring avsevärt åt mellan Öresund och det öppna havet utanför Gotland. Området är också geopolitiskt betydelsefullt och försvaret är en viktig aktör i området.

Komplexiteten ställer krav på en välkoordinerad havsplaneringsprocess. Som nämnt i tidigare avsnittet om arbetets upplägg och havsplaneringens regionala samverkan är en organisatorisk flexibilitet högst relevant särskilt i planeringen av Östersjön utifrån havsplaneområdets variation och komplexitet.

Figur 9. Östersjöns planområde.

Kommuner i Östersjöns planområde

Borgholm	Oskarshamn
Haninge	Oxelösund
Helsingborg	Gotland
Karlshamn	Ronneby
Karlskrona	Simrishamn
Kristianstad	Skurup
Kävlinge	Söderköping
Landskrona	Sölvesborg
Lomma	Trelleborg
Malmö	Trosa
Mörbylånga	Valdemarsvik
Norrköping	Vellinge
Norrtälje	Värmdö
Nyköping	Västervik
Nynäshamn	Ystad

Östersjön är idag ett innanhav med hård belastning från många intressenter, såväl nationellt som internationellt. Kusten runt Östersjön har ett högt exploateringsstryck. Den förväntade utvecklingen kommer att öka nyttjandegraden ytterligare inom såväl befintliga- som nya verksamhet- och intresseområden. Sjöfarten är intensiv och förväntas öka kraftigt, intresset för utvinning av olika slags havsbaserad energi, särskilt havsbaserad vindkraft växer med den tekniska utvecklingen, förändrade energipriser och anpassning till klimatförändringen. Ökad sjöfart innebär att en redan stor olycksrisk kan väntas öka med negativa effekter för miljön. I Östersjöområdet finns idag ett antal kärnkraftreaktorer och det förekommer transporter av radioaktivt material som i och med Finlands kärnkraftplaner i Bottniska viken kan väntas öka som helhet i området. Utvinning av naturresurser som olja och sand pågår och planeras i och i närheten av det svenska havsplaneområdet där sandutvinning pågår i havsplaneområdet söder om Ystad. Området är viktigt för Sveriges totalförsvar och det bedrivs omfattande yrkesfiske i stora delar av området.

Inom planområdet finns idag fysisk infrastruktur som i flera fall sammanbinder Sverige med enskilda grannländer, exempelvis kablar, rörledningar och Öresundsbron. Den fasta infrastrukturen förväntas öka inom planeringshorisontens tidsram. Östersjöns unika förmåga att konservera fartygslämningar och en havsnivå som stigit i området innebär att det finns en unik kulturskatt att utforska och bevara. Inom planområdet finns många unika miljöer och naturvärlden som ger goda möjligheter att bedriva ett aktivt friluftsliv och som bör bevaras och utvecklas särskilt då Sverige koncentreras befolkningsmässigt till områdets norra och södra del. Turistnäringen är redan idag en viktig näring i de kommuner som gränsar till havsplaneområdet och näringen väntas växa ytterligare. Möjlighet till friluftsliv och tillgång till attraktiva naturmiljöer är viktiga förutsättningar för utvecklingen av det lokala näringslivet samtidigt som ekosystemen inom planområdet är hårt ansträngda av exempelvis svag saltvatteninträngning, säsongsvis algbloomning och döda bottnar. Dessa miljöproblem står även inför ökade påfrestningar av klimatförändringens effekter som även ökar intresset för anpassningsåtgärder i kustzonen. Ett ökat intresse

för klimatanpassning i kustzonen kan innebära ett ökat intresse för sandutvinning längre ut i havet.

Det allvarliga miljötillståndet måste hanteras genom gemensamma åtaganden på mellanstatlig nivå inom avrinningsområdet. Ansvar för Sveriges åtagande för att förbättra Östersjöns miljö, bland annat genom handlingsplanen för Östersjön (Baltic Sea Action Plan) fördelas genom åtgärdsprogrammet för havsmiljön på en rad aktörer såväl nationellt som inom havsplaneområdet, däribland kommuner och verksamhetsutövare.

Kunskapen om ekosystemen och den gröna infrastrukturen är bristfällig. Det finns en rad skyddade områden enligt miljöbalken, till exempel Natura 2000-områden, men också skyddsområden i form av Helcom MPA-områden och olika typer av tidsbegränsade skydd för naturvård och fiske. Omfattningen av skyddade områden är dock otillräcklig, särskilt i utsjödelen av havsplaneområdet. De marina skyddade områdena är inte heller ekologiskt sammanhängande och representativa.

Väsentliga frågor

- Att skapa förutsättning för miljöanpassad, säker och utökad sjöfart med bibehållen framkomlighet.
- Att skapa förutsättning för ett utökat områdesskydd som säkerställer ett rikt växt- och djurliv i havet i beaktande av livsmiljöer, spridningskorridorer och sammanlänkning av områden, särskilt i ekonomisk zon där det i dagsläget finns få skyddade områden.
- Ett bibehållet och utvecklat hållbart yrkesfiske.
- Försvarets möjlighet att utföra sitt uppdrag i ett försvarspolitiskt viktigt område.
- Nyttjande och skyddsåtgärder av områdets många utsjöbankar. Här handlar det framförallt om en avvägning mellan vindkraft/sjöfart, och naturvärden inklusive fiske samt överenskommelser med grannländer.
- Planer på utbyggnad av storskalig havsbaserad vindkraft med anslutningar till land, både i havsplaneområdet och i grannländernas zoner.
- Regional utveckling, bland annat genom utveckling av de viktigaste hamnarna inom planområdet, liksom förbättrade förutsättningar för yrkesfiske och besöksnäringar kopplade till friluftsliv och utvecklingen av natur- och kulturmiljö.
- Utveckling i Öresundsregionen med ett Öresund som redan är ett trångt område med många intressen.
- Fast infrastruktur, exempelvis kablar, rörledningar och tunnlar som planeras eller diskuteras.
- Internationell koordinering med sju grannländer och att få till stånd gemensamma perspektiv på miljö, skyddsåtgärder och utveckling.

Samarbetet med grannländer

Samverkan och koordinering med grannländerna kommer att vara viktigt under hela planeringsprocessen. Samtliga EU:s medlemsstater runt Östersjön förväntas utarbeta havsplaner till senast 2021. I dagsläget finns första generationens havsplaner i Tyskland och i Litauen. Övriga länder har påbörjat eller kommer inom kort påbörja sina planeringsprocesser. Genom EU-projekten Baltic SCOPE och BalticLINES läggs en god grund för en konstruktiv dialog med våra grannländer kring de svenska havsplanerna.

Särskilda frågor att beakta är:

- Att Sverige saknar överenskommelse med Lettland om avgränsningslinje mellan ländernas ekonomiska zoner.
- Planeringen av Öresund, där vi kommer att eftersträva samordning med Danmark.
- Behov av nyttjande/skyddsåtgärder av utsjöbankarna Södra Midsjöbanken, som delas mellan Sverige och Polen, och Kriegers Flak, där Tyskland, Danmark och Sverige, har mötande zoner, bör planeras i nära samverkan med berörda länder.
- Behov av hantering och koordinering av linjära objekt, (fartygsrutter, kabeldragningar, kabelanslutningar m.m.) mellan länderna.
- Att sjöfartsrelaterade frågor i Södra kvarken behöver samordnas mellan Bottniska viken- och Östersjöplanerna.
- Att planeringen bör utgå från samförstånd mellan grannländer kring nu-läget och framtiden för Östersjön inklusive tolkningen av ekosystemansatsen och behovet av ett förbättrat miljötillstånd.

Fördjupningsområden

Inom planområdet finns flera fördjupningsområden. Den fortsatta planeringsprocessen och en fördjupad analys av de identifierade områdena får visa vilka av dessa områden som kommer att prioriteras:

- **Öresundsområdet inklusive Kriegers Flak:** Området har högt exploateringstryck med vindkraftsplaner från Tyskland och Danmark på utsjöbanken.
- **Sydvästra Gotlandshavet:** Skyddsvärd natur i konflikt med intensiv sjöfart. Områden innehåller utsjöbankar som Midsjöbankarna (intresse för vindkraftsetablering både på Sveriges och på Polens del av den södra banken samtidigt som betydelsefullt yrkesfiske bedrivs söder om området) och Hoburgs bank (naturskydd och sjöfart).
- **Hanöbukten med Skånes östkust och Blekinges sydkust samt Bornholmsgattet:** Sjöfart, försvar, yrkesfiske, friluftsliv och vindkraft.
- **Nordvästra Gotlandshavet:** Friluftsliv, natur, vindkraft, försvar, yrkesfiske och sjöfart. Området har även en viktig koppling till kustzonen genom insegling mot Norrköping och Stockholm.
- **Området utanför Huvudskär och Horsten, Almagrundet samt Svenska Björn:** Friluftsliv, natur, yrkesfiske, vindkraft, försvar, kulturmiljö och sjöfart.

- **Södra kvarken:** Ingår även i Bottniska vikens planområde och präglas av sjöfart, kultur och naturvård.

Västerhavet

Särdrag

Västerhavets planområde omfattar Kattegatt och Skagerrak, från Kullen i söder till gränsen mot Norge i norr. Väster om havsplaneområdet finns gräns mot Danmark och Norge. Landområdet innanför Västerhavet består av Västra Götalands län, Hallands län och en mindre del av Skånes län. Planområdet omfattar 15 kustkommuner.

Figur 10. Västerhavets planområde.

Kommuner i Västerhavets planområde

Båstad	Orust
Falkenberg	Sotenäs
Göteborg	Strömstad
Halmstad	Tanum
Höganäs	Tjörn
Kungsbacka	Varberg
Kungälv	Öckerö
Lysekil	

Specifikt för västkusten och Västerhavets miljö är de nästintill oceaniska förhållanden som ger stor artrikedom, särskilt i Skagerrak, de stora riskerna för oljeutsläpp som snabbt når land samt problemet med marint skräp på grund av vindar och strömmar. Kattegatt och Skagerrak har sinsemellan olika förhållanden beträffande ekosystem, miljöproblem, väderlek, fiske och sjöfart.

Det finns en rik och varierande artförekomst i hela Västerhavet med en stor del av Sveriges marina flora och fauna. Drygt tio procent av havsmiljön omfattas av marint områdesskydd. Representativiteten av olika marina livsmiljöer är dock svag. Särskilt viktiga naturvärden i Västerhavet är utsjöområdet Bratten, Kosterhavet med Säcken/Singlefjorden och Väderöområdet samt de djupa delarna av Kosterrännan och Gullmarsfjorden. Andra skyddsvärda områden med en stor artrikedom är utsjögrunden: Grisbådarna, Persgrunden och Svabergsgrunden i Skagerrak samt Fladen, Stora respektive Lilla Middelgrund, Röde bank, Morups bank och Vanguarders grund i Kattegatt. Försvarsmakten har sjöövningsområden i Bohuslän och utanför Göteborg, samt ett skjutfält vid Halmstad med omgivningspåverkan inom havsområdet.

Sjöfarten är en viktig komponent i Västerhavet med landets två största hamnar varav Göteborgs hamn som Skandinavians största transport- och logistiknod. Detta visar sig även sysselsättningsmässigt då nästan hälften av Sveriges maritima anställda finns inom planområdet. I planeringen behöver andra intressens rumsliga anspråk koordineras med sjöfartens utifrån havsplaneområdets starkt begränsade yta.

Den intensiva sjöfarten innebär en risk för kollisioner och generellt är Kattegatt ett högriskområde. I synnerhet utgör transporter av olja en risk i Västerhavet. Omfattande oljetransporter sker till de stora svenska hamnarna men kanske främst via oljetankers som passerar på väg ut till Nordsjön från framför allt Ryssland. Här går även många lastfartyg med stora volymer drivmedel i form av bunkerolja. Överföring av bunkerolja från ett fartyg till ett annat, läkt-ring, förekommer vid Skagen. Farledernas närhet till land, den förhärskande vindriktningen och havsströmmarnas riktning gör att ett oljeutsläpp når land mycket snabbt på Västkusten. En stor mängd farligt gods till hamnarna samt transporter som sker i nära anslutning till kusten innebär stora risker. I Halland finns kärnkraftverket Ringhals och även transporter av radioaktivt material förekommer i Västerhavet.

Utvecklingsarbete inom regioner och länsstyrelser längs Västerhavet har resulterat i regionala mål och strategier/program som preciserar miljömål och energiomställning vilket delvis relaterar till havsplaneringen. Exempel-

vis identifierar länsstyrelse, regionplaneorgan och forskare den maritima sektorn som ett av fem styrkeområden för Västra Götaland. Utvecklingsmöjligheter inom maritima sektorn har även preciseras i sex fokusområden där särskilt satsningar inom innovativa branscher som havsbaserad energi, livsmedelsproduktion och bioteknik på sikt kan väntas ha anspråk inom havsplaneområdet.

En annan angelägen fråga är att skydda marina områden med höga biologiska värden i Västerhavet. Det omfattar bland annat utveckling av nätverk med god representativitet och att upprätthålla produktiviteten och funktionen hos grunda marina ekosystem. Att stärka besöksnäringen ingår i de regionala strategierna för att bidra till regional tillväxt. Havet identifieras här som en nyckelfaktor.

Vidare betonar de regionala strategierna vikten av kommunal översiktsplanering för att åstadkomma ett långsiktigt och hållbart nyttjande och skydd av kust och hav. Klimatanpassning och klimatsäkring i kustmiljön är främst frågor för kustzonsplaneringen, men kan även beröra havsplaneringen i form av påverkan på hamnverksamhet och i fråga om lämpliga områden för sandtäkt i havet.

Väsentliga frågor

- Att skapa förutsättningar för miljöanpassad, säker och utökad sjöfart med bibehållen framkomlighet. En ökande sjöfart kommer att påverka annan användning i Västerhavets relativt trånga havsområde.
- Främja möjligheterna för ett utvecklat områdesskydd så att det bildar ett representativt nätverk av skyddade områden. Särskilt viktigt är behovet av att bevara den unika biologiska mångfalden på utsjöbankarna inom havsplaneområdet.
- I planeringen behöver intressekonflikten mellan energiutvinning och de höga biologiska värdena på utsjöbankarna hanteras. Även testbäddar för utvinning av havsenergi behöver utrymme.
- Friluftslivets behov och utvecklingen av turismnäringen längs Västerhavet är en väsentlig fråga i ett regionalt och lokalt perspektiv.
- Fiskets behov av såväl livsmiljöer för fisk och skaldjur som utrymme för fiske, liksom näringens påverkan på dessa miljöer.
- Kommande utrymmes- och lokaliseringsbehov för växande maritima näringar såsom vattenbruk.

Samarbetet med grannländer

Norge har sedan 2013 övergripande förvaltningsplaner för alla sina havsområden, där den senast antagna omfattar Nordsjön och Skagerrak. I förvaltningsplanerna ingår miljöfrågor som i Sverige och andra EU-länder hanteras inom ramen för havsmiljödirektivet. De norska havsområdena används intensivt för landets viktiga industrier fiske, sjöfart, vattenbruk och olja. De stora norska havsområdena har sinsemellan olika förutsättningar.

Danmark nyttjar havet mest intensivt av länderna i Östersjöområdet och de huvudsakliga användningsområdena är sjöfart, fiske och energiutvinning.

Särskilda frågor att beakta är:

- Samordning av sjöfart, områdesskydd samt fiske med Norge och Danmark.
- Koordinering av linjära objekt, (fartygsstråk, kabeldragningar, kabelanslutningar) mellan länderna.
- Danmarks intresse att utvinna sand/grus i Kattegatt
- Mellan havsplanerna Västerhavet och Östersjön behöver sjöfartsrelaterade frågor i Öresund samordnas, samt fiske i gränszonen.

Fördjupningsområden

Tre områden har identifierats som troliga fördjupningsområden i Västerhavet:

- **Svabergsgrunden:** Området har en stor variation av olika bottentyper på olika djup och hyser en mycket hög biodiversitet. Grunden är även viktig för hummerfisket och är intressanta för utbyggnad av både våg- och vindkraft.
- **Göteborgsområdet:** Intensivt trafikerade farvatten i kombination med ett intensivt nyttjande av kustvatten. En framtida ökande sjöfart kan öka intressekonflikter i området.
- **Lilla Middelgrund, Fladen och Stora Middelgrund:** Utsjöbankar med höga naturvärden som även är intressanta för vindkraftetablering och angränsande till område av riksintresse för försvar. Danmark har intresse av att utvinna grus. Yrkesfisket och friluftslivet har intressen vid bankarna och det finns fartygstrafik på ömse sidor om dem.

Avgränsning av miljökonsekvensbeskrivning

Sammanhang

I detta avsnitt beskrivs avgränsning av miljökonsekvensbeskrivning (MKB) och behovsbedömning enligt 6 kap. 11–18 §§ miljöbalken. Genomförandet av en miljöbedömning där havsplanernas konsekvenser för miljön studeras är en del i myndighetens tillämpning av ekosystemansatsen. Havs- och vattenmyndigheten är som planeringsansvarig myndighet även ansvarig för miljöbedömningen och framtagande av bedömningens underlagsmaterial samt de MKB-dokument som beskriver miljökonsekvenserna för respektive förslag till havsplan. Syftet med miljöbedömningen är att integrera miljöaspekter i havsplanerna så att en hållbar utveckling främjas.

Miljöbedömningsarbetet bidrar till kunskap i arbetet med att ta fram förslag till havsplaner och kan också bidra till att lösa vissa målkonflikter på strategisk nivå. En annan aspekt är havsplaneringens koppling till kommunal fysisk planering. Även i kommunal planering görs miljökonsekvensbeskrivningar. Överlappet mellan statlig och kommunal fysisk planering i territorialhavet innebär att det tas fram miljökonsekvensbeskrivningar med olika detaljeringsgrad för statlig respektive kommunal havsplanering.

Terminologi

Miljöbedömning av planer och program är den *process* som innehåller vissa moment som myndigheter och kommuner ska genomföra när de upprättar eller ändrar vissa planer eller program vars genomförande kan antas medföra betydande miljöpåverkan (6 kap. miljöbalken).

Behovsbedömning: Den process vid vilken det avgörs om en miljöbedömning krävs.

Miljökonsekvensbeskrivning (MKB): Den skriftliga redogörelse där bland annat den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen, programmet eller ändringen kan antas medföra ska identifieras, beskrivas och bedömas.

Källa: Naturvårdsverket Handbok

Behovsbedömning

Enligt havsplaneringsförordningen antas förslag till havsplaner medföra en sådan betydande miljöpåverkan som avses i 6 kap. 11 § miljöbalken. Det föreligger därför krav på genomförande av miljöbedömning enligt 6 kap. 11–18 och 22 §§ miljöbalken. Arbetet med miljöbedömning kommer att dokumenteras i en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) i form av ett MKB-dokument för respektive havsplan. Miljöbedömningen utgör även den strategisk miljöbedömning som krävs i gränsöverskridande sammanhang inom ramen för Esbo-konventionen.

Avgränsning av miljökonsekvensbeskrivning

Avgränsning av miljökonsekvensbeskrivning (MKB) ska ske i ett tidigt skede i planeringsprocessen. Syftet med avgränsningen av MKB är bland annat att fokusera miljöbedömningen på de miljöfrågor som har störst relevans för planen i fråga. Fokus ligger på den positiva och negativa betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen kan antas medföra. Det saknas en definition för vad ”betydande” miljöpåverkan innebär, men i Naturvårdsverkets allmänna råd för miljöbedömning av planer och program kan man utläsa att bedömning av betydande miljöpåverkan är plats- och situationsspecifik. Det innebär att bedömningen av betydande miljöpåverkan bland annat beror på vilka värden som påverkas (t.ex. natur-, kulturmiljövärden) och graden av påverkan.

Samråd om avgränsning av miljökonsekvensbeskrivning

Nationellt

Den myndighet som upprättar eller ändrar en plan ska samråda om miljökonsekvensbeskrivningens omfattning och detaljeringsgrad (6 kap. 13 § andra stycket miljöbalken). Havsplanerna är planer på nationell nivå eftersom de tillsammans omfattar huvuddelen av Sveriges hav. Den formella samrådsprocessen enligt miljöbalken är då Naturvårdsverket och andra berörda statliga centrala myndigheter.

Enligt Århuskonventionen (artikel 6) ska allmänhetens deltagande ske på ett tidigt stadium, när alla alternativ är möjliga och allmänheten kan delta på ett meningsfullt sätt. I Esbo-konventionens SEA-protokoll anges i artikel 6 att varje part i lämplig utsträckning ska sträva efter att ge den berörda allmänheten tillfälle att delta i samrådet. Protokollets krav anses vara uppfyllt inom ramen för 6 kap. 13 § miljöbalken. Det står myndigheter och kommuner fritt att i lämplig utsträckning samråda med den berörda allmänheten i dessa frågor (prop. 2003/04:116 s. 52).

Havs- och vattenmyndigheten bedömer att kommunerna är en viktig samrådspart i miljöbedömningen. Kustlänsstyrelserna har en viktig roll i att nå ut till kommunerna med information om arbetet med miljöbedömning och miljökonsekvensbeskrivning som en del i samrådet av förslag till havsplaner. Havs- och vattenmyndigheten ser även ett allmänt behov av att genomföra ett brett samråd som syftar till att ge alla intresserade, inklusive bransch- och intresseorganisationer en möjlighet att ta del av underlag och lämna synpunkter.

Vid betydande miljöpåverkan i annat land

Både Esbo-konventionen med tillhörande SEA-protokoll samt SEA-direktivet (2001/42/EG) reglerar samråd vid gränsoverskridande betydande miljöpåverkan. Dessa har genomförts i svensk rätt genom införlivande i 6 kapitlet miljöbalken och MKB-förordningen (1998:905). De generella kraven är att underätta berörda länder om aktuell planering och genomföra samråd när planförslag och MKB-dokument finns framtagna.

Ansvar för samråd gentemot annat land ligger i dag enligt MKB-förordningen på Naturvårdsverket. Havs- och vattenmyndigheten har därför inform-

rat Naturvårdsverket om att havsplaneringen bedöms kunna ge upphov till betydande gränsöverskridande påverkan. Havs- och vattenmyndigheten har bifogat underlag på engelska inklusive förslag till inriktningsdokument, vid underrättelsen enligt Esbo-konventionen. Det är inte ett formellt krav att bjuda in berörda länder att lämna synpunkter på avgränsningen. Havs- och vattenmyndigheten avser dock att erbjuda den möjligheten.

Havsplaneringens mandat och antaganden om innehåll

För att avgöra avgränsningen av miljökonsekvensbeskrivning krävs en översikt av vilken typ av verksamheter som havsplaneringen kan komma att påverka och på vilket sätt. Grundläggande är att havsplanering ska avväga mellan intressen och ange lämplig användning av havsområdet för olika ändamål. Bred- den i intressen återspeglas i föreslagna planeringsmål. I miljöbedömningen ska den betydande miljöpåverkan som planen kan ge upphov till bedömas utifrån den användning som anges som lämplig i olika områden. Den direkta, indi- rekta, kumulativa, kortsiktiga och långsiktiga samlade påverkan ska bedömas och beskrivas i MKB.

Havsplaneringens detaljeringsnivå och kun- skapsläge kopplat till miljökonsekvensbeskrivning

En miljökonsekvensbeskrivning ska enligt 6 kap. 13§ miljöbalken innehålla de uppgifter som är rimliga med hänsyn till:

1. *Bedömningsmetoder och aktuell kunskap*
Kommentar för havsplaneringen: I första hand kommer befintlig kunskap användas, men kompletterande undersökningar kan behövas. Det är vikt- igt med en bred kunskapsutveckling t.ex. marin kartering för att åstad- komma bättre planeringsunderlag på sikt. Här finns kopplingar till kun- skapsinriktade åtgärder inom åtgärdsprogrammet enligt havsmiljöförord- ningen. Både i MKB och i andra bedömningsverktyg kommer osäkerheter i data och bedömning att redovisas. De metoder som tillämpats vid miljö- bedömningen kommer att beskrivas och de kriterier och antaganden som används ska redovisas.
2. *Planens innehåll och detaljeringsgrad*
Kommentar för havsplaneringen: I MKB på övergripande nivå behandlas ofta effekterna på större strukturer och system, dvs. bedömningar görs och beskrivs med en lägre detaljeringsgrad än vad som är brukligt i en MKB för projekt. Miljökonsekvensbeskrivning av en havsplan inriktas på samlade och övergripande konsekvenser.
3. *Var i beslutsprocessen planen befinner sig*
Kommentar för havsplaneringen: Havsplanerna är på strategisk nivå och är vägledande för kommuner och myndigheter. Havsplaneringen sker ti- digt i en process med beslut på olika nivåer som sträcker sig från beslut i den övergripande samhällsplaneringen till beslut om enskilda projekt.

4. *Att vissa frågor kan bedömas bättre i samband med prövningen av andra planer och program eller i tillståndsprövningen av verksamheter eller åtgärder*

Kommentar för havsplaneringen: Det är särskilt viktigt att lyfta fram den statliga havsplaneringens relation till kommunal översikts- och detaljplanering utifrån plan- och bygglagen som löper parallellt med havsplaneringsprocessen. Det är viktigt att avgränsningen för den nationella nivån tillämpas så att inte väsentliga frågor skjuts vidare till tillståndsprövning på projektnivå och endast behandlas på en detaljerad nivå där de övergripande strukturer som orsakar miljöproblemen inte kan ändras. Inriktningsmässigt ska miljökonsekvensbeskrivningarna för de nationella havsplanerna vara så breda att de fångar den kumulativa miljöpåverkan i ett område och så detaljerade att den mest väsentliga miljöpåverkan av den föreslagna användningen av varje område kan bedömas. Detta är viktigt för avvägningen mellan olika intressen och för att planerna ska kunna vara vägledande för andra planer och tillståndsprövningar. Frågor om teknisk utformning och verksamheters intensitet bör dock i huvudsak hanteras på andra nivåer såsom tillståndsprövningar och sektorsvis reglering (t.ex. fiskereglering). Den statliga planeringen och miljöbedömningen ska vara ett stöd till kommunal planering som bör ske på en mer detaljerad nivå.

5. *Allmänhetens intresse*

Kommentar för havsplaneringen: Under samrådsperioden är det öppet för inlämnande av synpunkter från alla intressenter. Synpunkter och graden av visat intresse från allmänheten kan påverka innehåll och upplägget av den fortsatta planeringsprocessen.

Geografisk avgränsning

Det geografiska område som havsplanerna omfattar redovisas i figur 1. Miljöbedömningen ska beskriva den betydande miljöpåverkan som kan uppkomma till följd av havsplanerna, både inom och utanför havsplaneområdena. Kopplingen mellan havsområdena och kustzonen är betydelsefull ur ett miljöperspektiv. Därtill kommer gränsöverskridande miljöpåverkan i relation till våra grannländer särskilt att utredas.

Avgränsning i tid

I miljöbedömningen ska den långsiktiga hållbarheten och miljöpåverkan vara huvudfokus. Kortvarig miljöpåverkan inkluderas om den bedöms ge betydande konsekvenser i ett större sammanhang.

Metodmässig avgränsning

Miljöbedömningen kommer i största utsträckning grunda sig på befintlig kunskap och genomförs på en övergripande nivå eftersom stora havsområden berörs. Samtidigt är den rumsliga kopplingen och påverkan i ett lokalt/-regionalt sammanhang viktig att behandla. Havs- och vattenmyndigheten kommer att arbeta med en metod för att analysera olika sektorers påverkan på

olika havsområden och bedöma den utifrån de miljömässiga värdena i områdena. Analysen lägger en grund för framtidsperspektivet om var olika verksamheter är mest lämpade.

Innehållsmässig avgränsning

I miljöbalkens 6 kap. 12§ punkt 6 finns en uppräkningslista av olika miljöaspekter mot vilka planens betydande negativa respektive positiva miljöpåverkan ska bedömas.

Havsplaneringen bedöms framförallt kunna ge upphov till betydande miljöpåverkan som rör följande miljöaspekter:

- biologisk mångfald, djurliv, växtliv
- människors hälsa
- vatten
- luft
- mark
- klimatfaktorer
- materiella tillgångar (koppling till samhällsekonomisk analys)
- landskap
- forn- och kulturlämningar och annat kulturarv

Havs- och vattenmyndigheten bedömer att det inte är troligt att betydande påverkan uppstår i relation till befolkning och bebyggelse.

I miljöbedömningen ska det inbördes förhållandet mellan miljöaspekterna beskrivas liksom indirekta och kumulativa effekter, samt huruvida dessa är permanenta eller tillfälliga. Med kumulativa effekter avses additiva, synergistiska och antagonistiska effekter av samverkande störningar.

Beskrivningen av betydande miljöpåverkan för dessa miljöaspekter kommer att grupperas under de rubriker som anges i följande tabell.

Redovisning i miljökonsekvensbeskrivning (MKB)	Miljöaspekter enligt 6 kap. 12§ miljöbalken
Marin ekologi	Biologisk mångfald, djurliv, växtliv
Vatten, luft och klimat	Vatten, luft och klimat
Geologi	Mark/havsbottnen
Kulturmiljö	Forn- och kulturlämningar och annat kulturarv, landskap
Människors välbefinnande (med ekosystemtjänstperspektiv)	Människors hälsa, landskap
Övrig resurshushållning	Materiella tillgångar

Utifrån föreslagna planeringsmål bedömer Havs- och vattenmyndigheten att miljöbedömningen i första hand bör fokusera på miljöpåverkan som följer av sjöfart, fasta installationer (t.ex. havsbaserad vindkraft, kablar och ledningar), yrkesfiske, sand-/grusutvinning och militär verksamhet. Även andra verksam-

heters påverkan kan dock komma att behandlas om de senare bedöms ha betydande påverkan på miljön. Se tabellen i bilagan.

Miljökvalitetsmål

Följande miljökvalitetsmål bedöms mest relevanta för havsplaneringen:

- *Hav i balans samt levande kust och skärgård*; utgör det centrala tematiska målet för hav och kustzon, innehåller preciseringar.
- *Ett rikt växt- och djurliv*; berör marint växt- och djurliv inklusive fåglar och fladdermöss.
- *Giftfri miljö*; berör utsläpp och spridning av förorenande ämnen.
- *Begränsad klimatpåverkan*; berör utsläpp av växthusgaser från t.ex. sjöfart samt omställningen till användning av förnybara energikällor.
- *Ingen övergödning*; berör utsläpp till luft och vatten av kväveföreningar och fosforföreningar.

Målet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* är utvecklat i elva preciseringar varav följande anses relevanta för havsplaneringen:

- Precisering 1 – God miljöstatus
Kust- och havsvatten har god miljöstatus med avseende på fysikaliska, kemiska och biologiska förhållanden i enlighet med havsmiljöförordningen (2010:1341).
- Precisering 2 – God ekologisk och kemisk status
Kustvatten har minst god ekologisk status eller potential och god kemisk status i enlighet med förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön.
- Precisering 3 – Ekosystemtjänster
Kusternas och havens viktiga ekosystemtjänster är vidmakthållna.
- Precisering 4 – Grunda kustnära miljöer
Grunda kustnära miljöer präglas av en rik biologisk mångfald och av en naturlig rekrytering av fisk samt erbjuder livsmiljöer och spridningsvägar för växt- och djurarter som en del i en grön infrastruktur.
- Precisering 5 – Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation
Naturtyper och naturligt förekommande arter knutna till kust och hav har gynnsam bevarandestatus och tillräcklig genetisk variation inom och mellan populationer samt att naturligt förekommande fiskarter och andra havslevande arter fortlever i livskraftiga bestånd.
- Precisering 6 – Hotade arter och återställda livsmiljöer
Hotade arter har återhämtat sig och livsmiljöer har återställts i värdefulla kust- och havsvatten.
- Precisering 9 – Bevarade natur- och kulturmiljövärden
Havs-, kust- och skärgårdslandskapens natur- och kulturvärden är bevarade och förutsättningar finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena.
- Precisering 10 – Kulturlämningar under vatten
Tillståndet är oförändrat för kulturhistoriska lämningar under vattnet.

- **Precisering 11 – Friluftsliv och buller**
Havs-, kust- och skärgårdslandskapens värden för fritidsfiske, badliv, båtliv och annat friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från buller är minimerad.

Följande precisering bedöms ha mindre relevans för havsplaneringen:

- **Precisering 7 – Främmade arter och genotyper**
Främmande arter och genotyper hotar inte den biologiska mångfalden och kulturarvet.
Motivering: Spridning av främmade arter genom sjöfart är framförallt beroende av barlastvattenhantering och lokaliseringen av hamnar för olika transportvägar. Inget av detta bedöms kunna påverkas genom havsplanering.
- **Precisering 8 – Genetiskt modifierade organismer**
Genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden är inte introducerade.
Motivering: Havsplaneringen bedöms ha begränsade möjligheter att påverka introduktion av genetiskt modifierade organismer.

Målet *Ett rikt växt- och djurliv* är utvecklat i preciseringar varav vissa sammanfaller med ovan nämnda. Däremot finns en precisering om grön infrastruktur som inte ingår i preciseringen av Hav i balans och levande kust och skärgård:

- **Precisering 4 – Grön infrastruktur**
Det finns en fungerande grön infrastruktur, som upprätthålls genom en kombination av skydd, återställande och hållbart nyttjande inom sektorerna, så att fragmentering av populationer och livsmiljöer inte sker och den biologiska mångfalden i landskapet bevaras.

Regeringen har även fastställt tio etappmål för biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Särskilt relevant är målet att utöka områdesskyddet så att minst 10 procent av Sveriges inre vatten, territorialhav och ekonomiska zon senast år 2020 har ett formellt skydd. Bevarandet ska ske med ekologiskt representativa och väl sammanlänkade system där reservat, andra effektiva områdesbaserade skyddsåtgärder eller miljöanpassat brukande ingår. En utökning av nuvarande områdesskydd med minst 570 000 hektar krävs för att uppfylla etappmålet.

Havsmiljöförordningen/havsmiljödirektivet

God miljöstatus enligt havsmiljöförordningen definieras i HaV:s föreskrift HVMFS 2012:18 enligt elva områden (kallade deskriptorer i havsmiljödirektivet).

Betydande miljöpåverkan bedöms främst kunna uppkomma i relation till följande områden:

- 1 Biologisk mångfald bevaras.
- 3 Kommersiellt nyttjande tillåter att bestånd av fisk och skaldjur befinner sig inom säkra biologiska gränser.
- 4 Alla delar av de marina näringsvävarna förekommer i normal omfattning och deras reproduktiva kapacitet är intakt.
- 6 Havsbottnens egenskaper påverkas inte negativt.

- 7 Mänskliga förändringar av de hydrografiska villkoren påverkar inte ekosystemen negativt.
- 11 Tillförsel av energi inklusive buller ligger på nivåer som inte påverkar den marina miljön negativt.

Viss miljöpåverkan bedöms kunna uppkomma i relation till följande områden:

- 2 Främmande arter förändrar inte ekosystemen negativt
- 5 Eutrofieringens negativa effekter är reducerade till ett minimum.
- 8 Koncentrationerna av främmande ämnen håller sig på nivåer som inte ger upphov till föroreningseffekter.
- 9 Främmande ämnen i fisk och skaldjur avsedda som livsmedel överskrider inte fastställda nivåer.

Följande områden bedöms inte kunna påverkas betydande genom havsplanering:

- 10 Marint skräp orsakar inga skador på den marina miljön.
Motivering: Marint skräp är ett växande miljöproblem som kräver samordnade insatser. Åtgärdsprogrammet för havsmiljöförordningen kommer rikta flera åtgärder mot marint skräp. Havsplanering bedöms dock ha begränsade möjligheter att förhindra spridning av och negativ påverkan av marint skräp.

Miljökvalitetsnormer

I Sverige tillämpas ett system med juridiskt bindande miljökvalitetsnormer (MKN) för att uppnå god miljöstatus (GES) i svenska hav. Myndigheter och kommuner ska enligt miljöbalken ansvara för att miljökvalitetsnormer följs. Att upprätthålla eller nå god miljöstatus utgör i sig en miljökvalitetsnorm enligt 17 § havsmiljöförordningen. Havs- och vattenmyndigheten har slagit fast vad som kännetecknar god miljöstatus genom föreskrifter (HVMFS 2012:18) med stöd av 18 § havsmiljöförordningen. Vidare har Havs- och vattenmyndigheten tagit fram ytterligare miljökvalitetsnormer med indikatorer med stöd av 19 §.

I tabellen nedan bedöms relevansen av respektive miljö kvalitetsnorm för havsplaneringen i en tregradig skala: låg, medel, hög. Relevans har bedömts utifrån havsplaneringens möjligheter att i vägledande rumsliga planer ha en påverkan på möjligheter att följa miljö kvalitetsnormerna – både negativ och positiv påverkan.

Miljö kvalitetsnormer havsmiljö förordningen	Miljö kvalitetsnormer havsmiljö förordningen	Relevans havsplanering
Koppling MKN-deskriptorer	MKN-beskrivningar	
A. Tillförsel av näringsämnen och organiskt material Medverkar till GES för: D5. övergödning D1. biodiversitet D4. marina födovävar D6. havsbottenns integritet	A1. MKN. Koncentrationer av kväve och fosfor i havsmiljön till följd av tillförsel av näringsämnen från mänsklig verksamhet orsakar inte negativa effekter på biologisk mångfald och ekosystem.	Medelrelevans eftersom belastningar för tillförsel av närsalter ofta är knuten till verksamheter på land. Havsbaserat vattenbruk kan i vissa områden bidra till betydande utsläpp, därför ska potentiell belastning i havsplanområdet hanteras i havsplaneringen och fångas upp i miljöbedömningen. Kväve släpps också ut i vattnet från passerande fartyg.
B. Tillförsel av farliga ämnen Medverkar till GES för: D8. förorenande ämnen D1. biodiversitet D4. marina födovävar D6. havsbottenns integritet	B.1 MKN. Koncentrationer av farliga ämnen i havsmiljön får inte överskrida de värden som anges i direktiv 2008/105/EG om miljö kvalitetsnormer inom vattenpolitikens område.	Medelrelevans eftersom belastning av farliga ämnen främst är knuten till verksamheter på land. Frågor om utsläpp och risk för utsläpp i havsplanområdet ska dock hanteras i havsplaneringen och fångas upp i miljöbedömningen.
	B.2 MKN. Farliga ämnen i havsmiljön som tillförs genom mänsklig verksamhet får inte orsaka negativa effekter på biologisk mångfald och ekosystem.	
C. Biologisk störning Medverkar till GES för: D2. främmande arter D1. biodiversitet	C.1 MKN. Havsmiljön ska vara fri från nyutsatta eller flyttade främmande arter och stammar, genetiskt modifierade organismer (GMO) eller organismer vars genetiska egenskaper förändrats på annat sätt, som riskerar att allvarligt hota den genetiska eller biologiska mångfalden eller ekosystemets funktion.	Medelrelevans eftersom havsplanering kan skapa förutsättningar för förändringar av botten substrat (fasta installationer) vilket kan påverka spridning av främmande arter. På sikt kan fasta installationer i utsjön komma att få betydelse. Samtidigt finns etablerade internationella samarbeten när det gäller hantering av ballastvatten för att minimera risk för spridning av främmande arter. Internationella samarbeten för att implementera Ballastvattenkonventionen har utvecklats. Arbete sker gemensamt mellan Helcom och Ospar och havsplaneringen har inte bedömts vara det lämpligaste verktyget för att ta fram regleringar om främmande arter. Däremot kan sådana regleringar behöva tas hänsyn till i havsplaneringen.
	C.2 MKN. Havsmiljön ska så långt som möjligt vara fri från nytilkomna främmande arter spridda genom sjöfart.	
	C.3 MKN. Populationerna av alla naturligt förekommande fiskarter och skaldjur som påverkas av fiske har en ålders- och storleksstruktur samt beståndsstorlek som garanterar deras långsiktiga hållbarhet.	
	C4. MKN. Förekomst, artsammansättning och storleksfördelning hos fiskesamhället ska möjliggöra att viktiga funktioner i näringsväven upprätthålls. (HVMFS 2012:29).	

Miljökvalitetsnormer havsmiljöförordningen	Miljökvalitetsnormer havsmiljöförordningen	Relevans havsplanering
Koppling MKN-deskriptorer	MKN-beskrivningar	
D. Fysisk störning Medverkar till GES för: D6. havsbottenas integritet D1. biodiversitet	D1. MKN. Den av mänskliga verksamheter opåverkade havsbottenarealen ska, per substrattyp, ge förutsättningar att upprätthålla bottenas struktur och funktion i Nordsjön och Östersjön.	Hög relevans eftersom havsplanering ska vägleda kring lokalisering av aktiviteter och därför exempelvis kan styra bort aktiviteter med potentiell negativ påverkan från känsliga marina bottenhabitat.
	D2. MKN. Arealen av biogena substrat ska bibehållas eller öka.	
	D3. MKN. Permanenta förändringar av hydrografiska förhållanden som beror på storskaliga verksamheter, enskilda eller samverkande, får inte påverka biologisk mångfald och ekosystem negativt.	Hög relevans eftersom havsplanering ska vägleda kring lokalisering av aktiviteter och därför exempelvis kan styra bort aktiviteter med potentiell negativ påverkan på hydrografiska förhållanden i fall då sådan påverkan kan vara negativ för biologisk mångfald och ekosystem.
	D4. MKN. Havsmiljön ska så långt som möjligt vara fri från avfall.	Låg relevans eftersom havsplaneringen inte i betydande utsträckning bedöms kunna påverka källorna till marint skräp. Dessa finns ofta på land, men även havsrelaterade verksamheter som fiske ger upphov till bl.a. spökgam och förlust av annan utrustning.

Ekosystemtjänster

Havs- och vattenmyndigheten kommer att använda ekosystemtjänstanalyser, inklusive beskrivning och bedömning av påverkan på ekosystemtjänster, i både MKB och i de samhällsekonomiska konsekvensanalyserna. I miljöbedömningen kommer ett ekosystemtjänstperspektiv också finnas med i bedömningen av påverkan på människors välbefinnande.

Alla ekosystemtjänster har relevans för havsplaneringen. Nedan markerade ekosystemtjänster bedöms dock vara särskilt relevanta ur ett havsplaneringsperspektiv:

- Stödjande: **biogeokemiska kretslopp, primärproduktion, näringsvävdynamik, biologisk mångfald, livsmiljö** och resiliens.
- Reglerande: klimatreglering, **sedimentbevarande**, reglering av övergödning, **biologisk rening** och reglering av föroreningar.
- Försörjande: **livsmedel, råvaror**, genetiska resurser, kemikalier, utsmäckningar och **energi**.
- Kulturella: **rekreation**, estetiska värden, **vetenskap och utbildning, kulturarv**, inspiration och naturarv.

Bland ovan nämnda ekosystemtjänster kan ekosystemtjänsten resiliens beskrivas som ekosystemets långsiktiga förmåga att klara av förändring och att vidareutvecklas. Resiliens innefattar alltså både systemens förmåga att stå emot stress eller förändring och att återuppbygga viktiga funktioner efter störning. Vidare avser ekosystemtjänsten sedimentbevarande havsekosystemens förmåga att hålla kvar sediment i kustzonen och på så sätt förhindra stranderosion och förmågan att kvarhålla djupsediment. (Havs- och vattenmyndighetens rapport 2015:12.)

Alternativavgränsning

Enligt 6 kap. 12 § första stycket miljöbalken ska rimliga alternativ med hänsyn till planens eller programmets syfte och geografiska räckvidd identifieras, beskrivas och bedömas i MKB:n. Efter att planen eller programmet har antagits, ska skälen till att planen eller programmet har antagits i stället för de alternativ som varit föremål för överväganden redovisas (6 kap. 12 § och 16 § miljöbalken) redovisas i en särskild sammanställning.

Med ”rimliga alternativ” menas olika alternativa sätt att uppnå målen med planen eller programmet (prop. 2003/04:116). I havsplaneringens inledande fas kommer olika sektorsperspektiv beskrivas som rumsliga anspråk/alternativ. I samordningen av dessa anspråk kan det uppkomma behov av att redovisa ytterligare alternativ. I havsplaneringen ska också de huvudsakliga vägvalen dokumenteras för att bidra till öppenhet i planeringsprocessen. Analysmetoden som tillämpas i miljöbedömningen kommer också att bidra till öppenhet och att avvägningar mellan miljö- och sektorsintressen motiveras.

Nollalternativ

Förutom minst ett utredningsalternativ ska också ett så kallat *nollalternativ* redovisas i MKB. Nollalternativet ska beskriva miljöförhållandena och miljöns sannolika utveckling om planen, programmet eller ändringen inte genomförs (6 kap. 12 § andra stycket miljöbalken). I havsplaneringen kommer år 2050 utgöra ett horisontår för planeringen. I ett mer kortsiktigt perspektiv kommer också havsplaneringen förhålla sig till år 2030 som referensår. Även år 2020 är relevant för havsplaneringen eftersom bland annat miljökvalitetsmålen relateras till det året. Nollalternativet kommer att tas fram samlat för miljöbedömningen och övriga konsekvensanalyser.

Bilaga

Maritima aktiviteters miljöpåverkan

Tabell som beskriver en bedömning av olika sektorer och aktiviteters potentiella påverkan/belastning gentemot relevanta miljöaspekter. Ett x markerar var det bedöms finnas en potentiell påverkan (ex. fysisk förlust) på miljöaspekten (ex. biologisk mångfald). Den faktiska påverkan är beroende av det lokala sammanhanget och förekomst av marina miljövärden påverkar i de flesta fall hur betydande en påverkan/belastning är.

Sektor/aktivitetstema	Aktivitet	Typ av potentiell påverkan/belastning	Temaområden /deskriptorer enligt havsmiljödirektivet *	Miljö kvalitetsmått**	Biologisk mångfald, djurliv, växtliv	Vatten, luft och klimat	Mark/havsbottnen	Forn- och kulturlämningar och annat kulturarv, landskap	Människors hälsa, landskap	Materiella tillgångar
Förnybar energi	Vindkraft	Fysisk förlust, biologisk störning, undervattensbuller	D1, D6, D11	HBLK, BK, RVD	X	X	X	X	X	X
	Kraft från vågor, strömmar, tidvattnen och salt-haltsgradienter	Fysisk förlust, fysisk störning, undervattensbuller	D1, D6, D7, D11	HBLK, BK, RVD	X	X	X			
Täkt-verksamhet	Sand, grus, skal	Fysisk förlust, fysisk störning	D1, D6, D7	HBLK, RVD	X	X	X	X		X
Fiske	Bentisk trålning (bottentrålning)	Selektivt uttag av arter, fysiska skador (havsbottnen)	D1, D3, D4, D6	HBLK, RVD	X	X	X	X		
	Pelagisk trålning (trålning i den fria vattenmassan)	Selektivt uttag av arter	D1, D3, D4	HBLK, RVD	X	X		X		
	Övrigt fiske	Selektivt uttag av arter, marint skräp (spökgarn)	D1, D3, D4, D10	HBLK, RVD	X					
Sjöfart	Maritima transporter	Undervattensbuller, tillförsel av förorenande ämnen samt organiskt material, införande och omflyttning av främmande arter, stranderosion	D1, D2, D5, D8, D11	HBLK, RVD, BNF, BK, IÖ, GM	X	X			X	X
	Muddring	Fysiska skador, biologisk störning, spridning av förorenande ämnen	D1, D6, D7	HBLK, RVD	X	X	X	X		
	Deponering av muddermassor	Fysiska skador	D1, D6, D7	HBLK, RVD	X	X	X	X		
Linjär infrastruktur Rörledningar/kablar	Rörledningar/Kablar	Fysiska skador (havsbottnen), elektromagnetiska fält	D6, D11	HBLK, RVD	X	X	X	X		X

Rekreation och turism	Fritidsfiske	Selektivt uttag av arter, marint skräp, undervattensbuller (ekolod)	D1, D10	HBLK, RVD	X				X	
	Fritidsbåtar	Undervattensbuller, marint skräp, tillförsel av förorenande ämnen	D1, D8, D10, D11	HBLK, RVD, GM	X	X				
	Kryssningstrafik	Luftutsläpp tillförsel av försurande ämnen, tillförsel av näringsämnen, undervattensbuller, tillförsel av förorenande ämnen, införande och omflyttning av främmande arter	D1, D2, D5, D8, D11	HBLK, RVD, BNF, BK, IÖ, GM	X	X				
	Färjetrafik	Luftutsläpp försurande ämnen, undervattensbuller, tillförsel av förorenande ämnen	D1, D2, D5, D8, D11	HBLK, RVD, BNF, BK, GM	X	X			X	
Försvärsverksamhet	Skjutfält/övningsområden	Undervattensbuller och påverkan på vattenmiljöer	D1, D8, D10, D11	HBLK, RVD, GM	X	X		X	X	
	Dumpad ammunition (befintlig)	Tillförsel av farliga ämnen,	D1, D8	GM, HBLK, RVD		X		X	X	

**Temaområden/deskriptorer enligt havsmiljödirektivet:*

- D1. Biologisk mångfald*
- D2. Främmande arter*
- D3. Fisk och skaldjur*
- D4. Marina näringsvävar*
- D5. Eutrofiering*
- D6. Havsbottens integritet*
- D7. Hydrografiska villkor*
- D8. Främmande ämnen*
- D9. Främmande ämnen i fisk och skaldjur*
- D10. Marint avfall*
- D11. Tillförsel av energi*

***Miljökvalitetsmålen förkortningar:*

- HBLK- Hav i balans samt levande kust- och skärgård*
- BK- Begränsad klimatpåverkan*
- BNF- Bara naturlig försurning*
- RDV- Ett rikt växt- och djurliv*
- IÖ- Ingen övergödning*
- GM- Giftfri miljö*

I tabellen har utgångspunkten varit de föreslagna planeringsmål där havsplaneringen syftar att "Skapa förutsättningar för" och inte den lägre prioriteringsnivån "Skapa beredskap för". Det innebär till exempel att vattenbruk inte tas upp i tabellen. I händelse av att vattenbruk i utsjön aktualiseras under planeringsprocessen så kommer dess miljöpåverkan behandlas i miljöbedömningen och beskrivas i MKB.

Färdplan havsplanering

Många ska samsas om havet. Havsplanering är till för att visa hur havet ska användas effektivt och hållbart, nu och i framtiden.

Vi har tagit fram Färdplan havsplanering för att visa vägen fram till förslag om havsplaner. Färdplanen innehåller bland annat mål för planeringen och steg i arbetet.

Färdplanen riktar sig till de som på olika sätt deltar i Havs- och vattenmyndighetens arbete med att ta fram förslag till havsplaner och till andra som är intresserade av planeringen av våra hav. Den kan förhoppningsvis göra det lättare att förstå när och hur olika grupper kan delta, och vilken inriktning planeringen har.

Havs- och vattenmyndigheten har i uppdrag att ta fram förslag till tre havsplaner – en för Östersjön, en för Bottniska viken och en för Västerhavet, alltså Kattegatt och Skagerrak. Havsplanerna ska bland annat visa grunddragen för användningen av havet och hur "frågor om oförenliga ändamål" bör lösas. Havsplaneringen blir ett viktigt verktyg för att avgöra hur olika områden i havet ska användas.

Havs- och vattenmyndighetens rapport 2016:21

ISBN 978-91-87967-32-0

Havs- och vattenmyndigheten
Postadress: Box 11 930, 404 39 Göteborg
Besök: Gullbergs Strandgata 15, 411 04 Göteborg
Tel: 010-698 60 00
www.havochvatten.se

**Havs
och Vatten
myndigheten**
